

DE OVERHAAL

2020

Tussen Dijk en Waard De geschiedenis van Broekhorn

- Aanleg waterleiding in Heerhugowaard
- Bebouwing aan de Middenweg tussende Van Veenweg en Rustenburgerweg in 1832 en daarna

De Overhaal is een uitgave van
de Stichting Historisch Heerhugowaard

Copyright St. Historisch Heerhugowaard

Colofon

Stichting Historisch Heerhugowaard

Opgericht 22 augustus 2005

Bestuur

Gemma Groot, voorzitter
Rob Estoppey, secretaris
Mirjam Appelman-Rood, penningmeester
Petra Cevat, bestuurslid
Gerard Laan, bestuurslid
Jan de Vries, bestuurslid

Secretariaats- en redactieadres

Lommerhof 46
1702 VV Heerhugowaard
Tel. 072 - 57 132 93
E-mail:
historisch.heerhugowaard@quicknet.nl

Ledenadministratie

Petra Cevat
Rozenlaan 75
1702 TG Heerhugowaard
tel. 072 - 57 424 61
E-mail: r.cevat@quicknet.nl

Website

www.historischheerhugowaard.com

Webmaster

Gerard Laan, e-mail: einstein@multiweb.nl

Donateurs

Men kan donateur worden voor minimaal euro 12,50 per jaar, méér mag ook. Dit is inclusief toezending van het jaarboek De Overhaal.
Bankrekening Rabobank:
NL09 RABO 0113 8261 92 t.n.v. Stichting Historisch Heerhugowaard

Jaarboek De Overhaal. ISSN: 2589-7675

De Overhaal is een uitgave van de Stichting Historisch Heerhugowaard.

Voor leden/donateurs is het jaarboek gratis. Losse nummers zijn, zolang de voorraad strekt, na te bestellen voor € 8,00 plus € 3,50 verzendkosten

Copyright

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Redactie, vormgeving en opmaak

Rob Estoppey

Oplage

550 stuks

Druk

Zeeman Reclamegroep BV

Inhoud:

Pag.	1	Colofon en inhoud
Pag.	2	Voorwoord
Pag.	3	Het stoomgemaal van Heerhugowaard
Pag.	6	Mini racebaan in Heerhugowaard
Pag.	8	Tussen Dijk en Waard. Geschiedenis van Broekhorn
Pag.	15	Gedicht bij een trouwerij
Pag.	16	Oorlogsnieuws in Heerhugowaard
Pag.	20	Gedicht
Pag.	21	Aanleg waterleiding in Heerhugowaard
Pag.	28	Op en rond boerderij Lelyhof
Pag.	33	Interview met De Bolle Buik
Pag.	38	Geschiedenis van bebouwing aan de Middenweg
Pag.	54	Boelhuis van de familie Zoomer
Pag.	54	Heerhugowaard De Noord, toen en nu
Pag.	56	Molens...

Voorwoord 2020

Beste lezers,

In het voorwoord van De Overhaal 2019 schreef ik: “De zomer van 2019, een recordzomer! Nog nooit zo heet geweest in Nederland.” Datzelfde zou ik ook van de zomer van 2020 kunnen zeggen. Deze zomer had een langdurige hittegolf en het mooie weer is in september heerlijk doorgegaan.

Maar.. het jaar 2020 zal om nog een andere reden niet snel vergeten worden. De uitbraak van de wereldwijde pandemie, door het Covid-19 virus. De gevolgen van deze pandemie zijn op sociaal, economisch en cultureel gebied een regelrechte ramp. Elke dag komt het onderwerp ter sprake, in het nieuws, in de krant, op straat. Het einde is nog niet in zicht. Zolang er geen vaccin tegen dit virus is ontwikkeld blijft het een gevaar in onze samenleving.

Wat betekent dit voor ons als bestuur van Stichting Heerhugowaard?

* We organiseren in oktober altijd onze jaarlijkse donateursmiddag. U heeft in de brief van augustus kunnen lezen dat deze middag niet door zal gaan. Een wijs besluit met de kennis van nu!

* Voor de inhoud van het jaarboek, dat in oktober 2020 weer uit zal komen, heeft het geen grote gevolgen. De 16de Overhaal ligt straks weer netjes klaar en bij u in de brievenbus. Wellicht zijn de interviews die afgenomen werden wat verlaat, maar dan nog was er genoeg tijd om de inhoud veilig te stellen en door te geven aan onze redacteur Rob Estoppey.

* We hebben minder vergaderingen gepland. Veelal via de mail en telefoon met elkaar contact gehouden.

Tja, in een voorwoord ook altijd een oproep. We zijn op zoek naar een medewerker uit Heerhugowaard 't Kruis, het liefst een echte Kruizenaar, met interesse en belangstelling voor de vele verhalen die er nog te vinden zijn onder de bewoners van Heerhugowaard. Datzelfde geldt voor een medewerker uit Heerhugowaard Centrum, het liefst natuurlijk een echte Zuidender. Met interesse en belangstelling voor de vele verhalen die nog op te tekenen zijn. Hopelijk krijgen we respons op onze oproep.

Ik wens u, namens het bestuur, Rob Estoppey, Mirjam Appelman-Rood, Gerard Laan, Petra Cevat en Jan de Vries, veel leesplezier met de 16de Overhaal. Blijf gezond en wellicht zien we u volgend jaar in De Brink op de donateursmiddag van 2021.

Gemma Groot, Voorzitter Stichting Historisch Heerhugowaard

HET STOONGEMAAL VAN HEERHUGOWAARD

Henk Komen

Een van de meest opmerkelijke gebouwen in Heerhugowaard is het poldergemaal aan de Huygendijk daterend uit de negentiende eeuw. Nog niet eerder hebben we de geschiedenis van dit oude gemaal in de Overhaal verteld, terwijl het toch alles historie is dat dit gebouw uitstraalt. Aanleiding voor het ontdekken van deze leemte zijn enkele foto's die te vinden zijn in de fotocollectie van het Regionaal Archief in Alkmaar. We vinden daar een afbeelding van twee stoomketels in een ketelhuis (glasnegatief RAA003013079) en een afbeelding van twee stoommachines in een machinekamer (glasnegatief RAA003013080). Volgens het onderschrift in het archief gaat het hier om foto's van de melkfabriek Excelsior. Dit is echter niet juist. Het zijn foto's gemaakt van het interieur van het stoomgemaal, het latere Poldermuseum, aan de Huygendijk.

De foto's behoren tot een serie glasnegatieven die vrijwel zeker in 1929 gemaakt zijn door de Alkmaarse fotograaf Delemarre. Het was J. Belonje die in 1929 hem vroeg foto's van Heerhugowaard te maken. Belonje schreef in opdracht van het polderbestuur ter gelegenheid van het 300-jarig bestaan van de polder Heerhugowaard het boek "De Heerhugowaard (1629-1929) - een geschiedenis van den polder". Het boek is verfraaid met de foto's van Delemarre. De fotograaf heeft van zowel het exterieur als het interieur van het stoomgemaal foto's gemaakt. Die van het exterieur heeft Belonje in zijn boek afgedrukt, die van het interieur niet. De negatieven zijn echter in het archief bewaard gebleven. De Waard stond blank

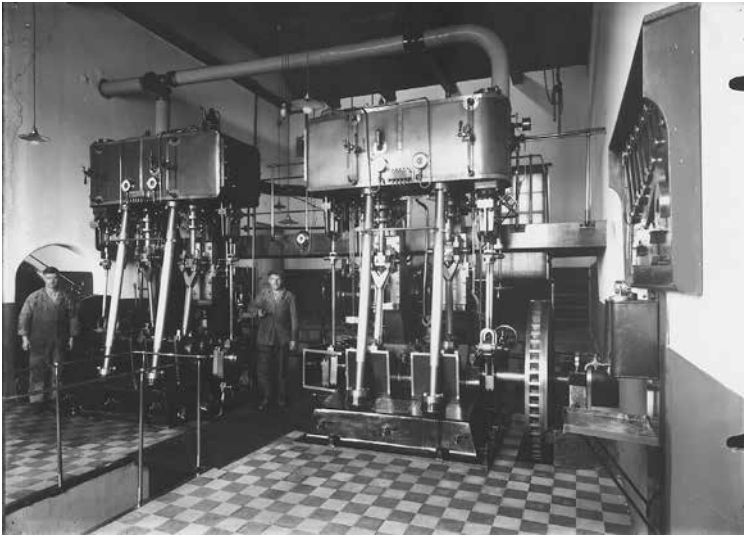
Voor het plaatsen van een stoomgemaal in Heerhugowaard ging men niet over één nacht ijs. Er werd veel en langdurig over gesproken. Heerhugowaard was niet de eerste die overging van bemaling door watermolens naar stoombemaling. Deze nieuwigheid werd al in veel polders gebruikt. Heerhugowaard ging in 1877 over. Het kantelpunt om de stemming bij het polderbestuur ten gunste te doen omslaan voor het overgaan op stoombemaling was de extreem natte winter van 1874-1875, toen het veel regende en niet waaide. Het waterpeil klom zo hoog dat een groot deel van de landerijen in Heerhugowaard vijf weken onder water stond.

Het in 1877 gebouwde stoomgemaal van de polder Heerhugowaard, gezien vanaf de Huygendijk. De voorzijde van het pand heeft nog in het midden een toegangsdeur. In het linkerdeel bevindt zich de machinekamer met de stoommachines, in het rechterdeel is het ketelhuis. Rechts naast het gemaal de houten keet die diende voor de opslag van steenkool. (foto uit 1929 van Delemarre, Alkmaar).

Hulp kop van jut

Het was niet zo dat meteen alle watermolens werden gesloopt. Nee, men speelde op zeker. De meeste molens bleven nog jaren staan. Besloten werd om molen nummer 25 op te offeren. Die stond aan de Huygendijk op het eind van de Oostertocht. Hier kwam het stoomgemaal. Geen onlogische plaats. De polder is hier het diepst. Van noord naar zuid stroomt het water hier naartoe. Het gebouw werd in eigen beheer onder leiding van de toenmalige polderbaas J. Leguit gebouwd. Hij schreef het bestek en zal vermoedelijk ook het gebouw hebben ontworpen. De ijzergieterij 'De Prins van Oranje' uit Den Haag leverde de twee vijzels aangedreven door een stoommachine van 60 pk. Maar al snel waren er problemen. De stand van de vijzels was te laag waardoor de waterverplaatsing te gering was. Er ontstonden twijfels over de capaciteit van de stoommachine. Had polderbaas Leguit een verkeerde berekening gemaakt? De nog aanwezige molens moesten bijspringen en dat terwijl het gemaal een ton had gekost tegen een jaarlijks te betalen rente van vijf procent. Een onafhankelijk onderzoek werd gevraagd. Er dreigde ontslag. Ook de machinist A. Selleman, aangesteld voor een salaris van zeventien honderd gulden per jaar kreeg kritiek. Hij moest permanent bij de

Het interieur van de machinekamer in het stoomgemaal aan de Huygendijk. We zien twee Compound stoommachines. De voorgevel van het gemaal bevindt zich achter de machines. Achter de muur links is het ketelhuis waar de stoomketels staan. Op de foto het personeel, Piet Brink (links) en Jan Bult (foto uit 1929 van Delemarre, Alkmaar; Reg.Arch. Alkmaar nr. RAA003013080).

stoommachine blijven, zo vond het polderbestuur die Selleman zag als een supermolenaar die, zoals elke molenaar toen, niet vrij was in zijn bewegingen. De hulpmachinist werd de kop van jut en kreeg ontslag. Maar de problemen bleven. Het gebruik van kolen voor de stoomketels bleek steeds hoger dan begroot. Er waren ook problemen met de stoker. Gebruik van alcohol was een punt van kritiek, maar bovenal bleef de capaciteit van het gemaal ondermaats.

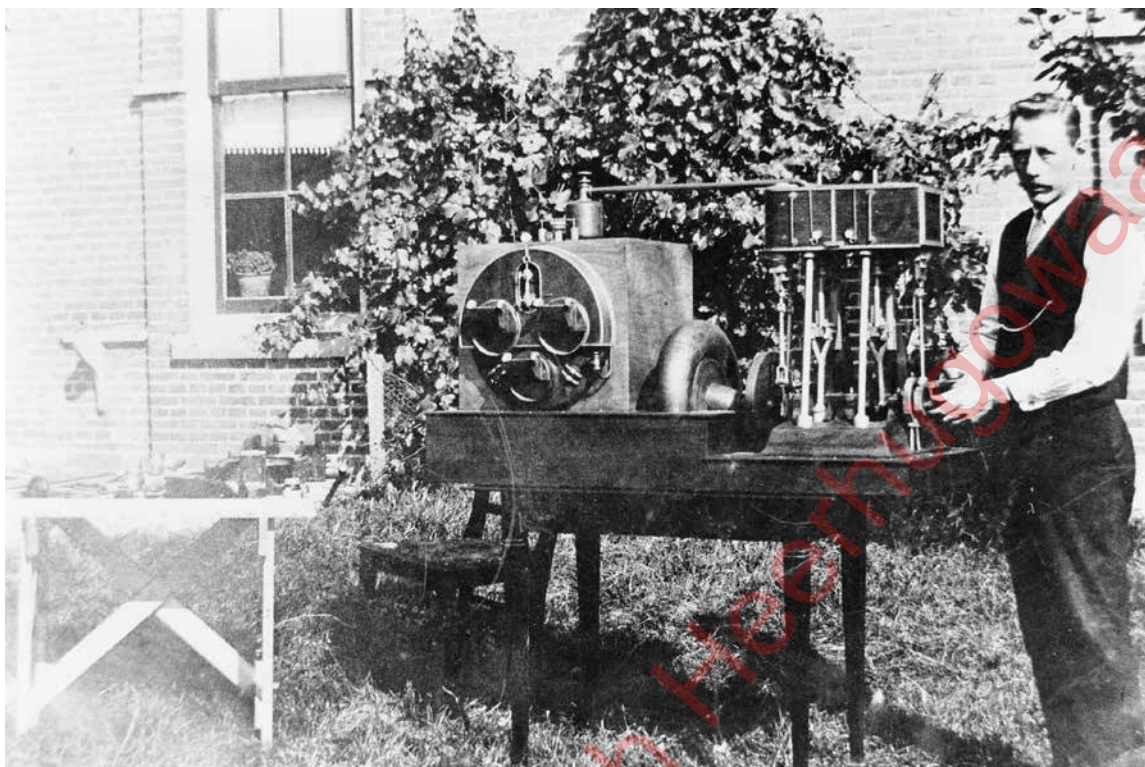
De twee Schotse vlampijpketels met elk drie vuurgangen in het ketelhuis van het poldergemaal. Links op de foto is de voorgevel van het gemaal aan de Huygendijk (foto uit 1929 van Delemarre, Alkmaar; Reg. Arch. Alkmaar nr. RAA003013079).

Kolenverbruik te hoog

Het exterieur van het gemaal zag er indertijd net zo uit zoals we dat nu kennen, maar zonder de twee aan de zuid- en noordzijde aangebouwde zijvleugels. Die zijn er in 1889 aangebouwd. Om de capaciteit van het gemaal te verhogen, moest het gebouw aan weerszijden worden vergroot. De ijzergieterij De Prins van Oranje verzorgde de uitbreiding. Het vergrote gemaal kreeg er twee stoomketels bij, nieuwe vijzels en een extra centrifugaalpomp. Maar het hoge kolenverbruik bleef zorgen baren. Het polderbestuur liet in 1906 een onderzoek doen naar de toestand van het gemaal met als doel het hoge kolenverbruik te verminderen. De ingenieurs W.C. en K. de Wit kwamen met een advies. Alles moest vervangen worden. Er kwamen twee nieuwe Compound stoommachines met Stevinson schaarbeweging. Elke stoommachine werd gekoppeld aan een Schotse vlampijpketel met drie vuurgangen. Deze ketels hadden een veel grotere capaciteit dan de oude ketels. De twee stoomketels stonden in het ketelhuis. Dat was in het rechterdeel van het gemaal. De beide Compound stoommachines stonden in het linkerdeel, de machinekamer. Het gemaal had toen nog een deur in het midden die via een entree toegang gaf tot beide afzonderlijke ruimtes. Naast het gebouw kwam een grote houten loods voor de opslag van steenkool. Het aantal watermolens werd verkleind, maar bijstand bleef nodig door tien in de polder nog aanwezige molens.

Kiezen voor degelijk

De Eerste Wereldoorlog van 1914 tot 1918 veroorzaakte grote problemen met de aanvoer van steenkool voor het gemaal. Toch duurde het tot 1931 voordat het polderbestuur aan vernieuwing ging denken. Het Provinciaal Elektriciteitsbedrijf drong aan op elektrificatie van het gemaal. Een stoomgemaal heeft drie tot vier uur nodig voor er gemalen kan worden. Met elektriciteit is dat een kwestie van het om-draaien van een knop. Er werd een jaar gewikt en gewogen. Er was een alternatief voor elektriciteit en dat was de dieselmotor. Het bestuur vond die elektrificatie blijkbaar een wat al te onzekere nieuwigheid en koos voor de als degelijk bekendstaande dieselmotoren. Werkspoor uit Amsterdam kreeg in 1935 de opdracht voor het plaatsen van twee dieselmotoren van elk

Polderbaas Herman Wijte met zijn houten schaalmodel van de stoommachine gekoppeld aan de stoomketel (met daartussen de centrifugaalpomp). Twee van deze stoommachines stonden in zijn tijd in het poldergemaal aan de Huygendijk (foto omstreeks 1930).

300 pk. De achter het gemaal staande schoorsteen werd gesloopt. Olietekort in de Tweede Wereldoorlog dwong het polderbestuur alsnog in de richting van een elektrisch bemalingsstelsel.

Verbouwingen

In de periode 1957-1960 werd het ketelhuis in het rechtergedeelte van het gemaal verbouwd tot vergaderzaal van het polderbestuur. De bestaande dubbele paneeldeuren in het midden van de voorgevel maakten plaats voor een keukenvenster en de vensters ter weerszijden werden vervangen door een dubbele deur waarvan de rechter toegang gaf tot de vestibule en de linker tot de machinekamer. Zo kreeg het gemaal haar huidige uitstraling. In 1979 werd het rechtergedeelte van het gemaal verbouwd tot Poldermuseum. Tot de ingebruikname in 1994 van het naastgelegen nieuwe gemaal heeft het pand als watergemaal dienstgedaan.

En dan nu terug naar de foto's van het ketelhuis en de machinekamer. Hoe weten we dat dit het interieur betreft van het oude gemaal aan de Huygendijk en niet van de melkfabriek Excelsior? Het

Poldermuseum is in het bezit van een op schaal gemaakte houten model van de stoommachine met daaraan gekoppeld de stoomketel. Een prachtige kopie gemaakt door polderbaas Herman Wijte. Door zijn huisvlucht weten we precies hoe die Compound stoommachine met stoomketel eruit heeft gezien die vanaf 1907 tot 1935 in het gemaal heeft gestaan. Bij dit artikel plaats ik een foto waarop de trotse modelbouwer staat met het door hem gemaakte schaalmodel. De overeenkomsten tussen dit schaalmodel en de bijgaande foto's van het interieur uit 1929 van de machinekamer en het ketelhuis van het oude gemaal zijn overduidelijk.

Literatuur

Belonje, J., 1929. De Heer-Hugowaard (1629-1929); een geschiedenis van den polder. Alkmaar

Lee, J. van der, 2000. Monumentenlijst gemeente Heerhugowaard

Schilstra, J.J., 1981. De geschiedenis van de Huygenwaert.

MINI RACEBAAN IN HEERHUGOWAARD

Rob Cevat

Onlangs vond ik in een map een krantenknipsel uit 1970. Het ging over een mini racebaan die in Heerhugowaard was geopend met wedstrijden voor jong en oud. Mijn broer en ik waren al enige tijd op zolder zelf met een eigen baan bezig, en hadden in het voorafgaande jaar in Hoorn meegedaan aan de door de Scalextric importeur georganiseerde races. Dit resulteerde in 6 (zes!) klasse overwinningen voor ons. Daar in Hoorn kwamen we in contact met Herman de Jonge uit Heerhugowaard, die vertelde, zelf ook zoiets te willen organiseren. De eerste keren bij hem op zolder, doch na enige tijd kreeg hij de Gemeente Heerhugowaard zover, hem geld en ruimte beschikbaar te stellen om een wat professionelere baan te bouwen. Dit kon dan in gebouw Kuitert aan de van Eedenstraat, de vroegere timmerfabriek. Het resulteerde in een echte houten baan. In 1970 was het dan zover. Dus wij er heen voor die aangekondigde wedstrijden, en weer wonnen mijn broer en ik bijna alle wedstrijden. Ik woonde toen nog in Alkmaar, verhuizing naar Heerhugowaard zou pas zestien jaar later plaatsvinden. Mini racen, of officieel "slotracen" was in die jaren erg "in". Je kocht een racebaan van Scalextric of Fleischmann met bijbehorende auto's en rijden maar. In negen van de

tien gevallen lag de boel na een paar maanden ongebruikt in een hoek, simpelweg omdat het beginbaantje te kort was en de "coureurs" de meest essentiële gave niet bezaten. Namelijk Geduld. Zodra je de handregelaar inkneep, gingen die auto's er als een speer vandoor, om in de eerste de beste bocht door de kamer cq de zolder te keilen. Het beheersen bleek dus een hele klus, gek genoeg moest je ook leren te "remmen", d.w.z. de handregelaar een fractie van een seconde los laten. Het elektromotortje werkt dan als een dynamo en door de kleine opgewerkte stroom kort te sluiten, remde de auto. Maar de hobby groeide en er werden zelfs grote banen geopend, waar je tegen betaling je eigen spullen kon uit testen. De van oorsprong Britse hobby werd in de USA opgepakt en daar moest natuurlijk alles groter, beter en vooral sneller. Er werden motortjes ontwikkeld, die 5 of meer Ampère bij 12 Volt gebruik-

Snelle start raceteam

HEERHUGOWAARD — Het miniatuur Racing Team Heerhugowaard, heeft eindelijk een definitief onderkomen gekregen. In gebouw Kuiters (hoek Middenweg - Van Eedenstraat), waar de geheel nieuwe raceaccommodatie is opgebouwd werden zondagmiddag de eerste proefritten gereden. Zowel leden als niet-leden van het Racing-team werden in de gelegenheid gesteld hun kunnen op de baan te tonen. Het nieuwe circuit heeft een startmogelijkheid voor vier wagens terwijl de ruimte er omheen zo is, dat men de verrichtingen op de baan ruimschoots kan volgen.

Secretaris H. de Jonge is bijzonder blij met de huidige ontwikkeling, want sinds de oprichting werd de miniracesport bij hem thuis op een zolderkamer beoefend. De ruimte daar was zeer beperkt en op een gegeven ogenblik leek de zaak volkomen uit de hand te lopen. Daarom werd door de vereniging een verzoek gedaan aan de Algemene Jeugdraad voor meer ruimte; kwam deze er niet dan zou de vereniging moeten worden opgeheven. Toen er behalve ruimte in het nieuwe clubhuis enkele weken geleden ook geld ter beschikking kwam, kon worden begonnen met de bouw van het snelle circuit, dat de vorm heeft van een acht en vier banen heeft, elk met een lengte van 36 meter. Om het racen nog meer aantrekkingskracht te geven is aan één van de uiteinden van het circuit, een viaduct. De wagentjes worden geleid langs "looprichtels", die aan iedere kant bekleed zijn met een metalen band terwijl de baan is vervaardigd van spaanplaat. Het grethouten onderstel is door middel van wieljes verplaatsbaar.

Door de zelfwerkzaamheid van een aantal volwassen leden van de vereniging kon onder meer 't arbeidsloon worden uitgespaard.

Zondagmiddag was er volop spanning en sensatie in gebouw Kuiters, waar zowel de jeugd als de ouderen zich konden uitleven met miniatuur-

wagentjes, die snelheden kunnen bereiken van 50 à 60 km per uur. Om het helemaal echt te maken waren er ook nog prijzen beschikbaar gesteld.

Bij de races in de GT-klasse werd de door de Algemene Jeugdraad beschikbaar gestelde wisselbeiker in de wacht gesleept door J. Sevat, terwijl zijn broer R. Sevat met een tweede plaats genoegen moest nemen, derde en vierde werd resp. H. de Jonge en K. v. d. Heyden.

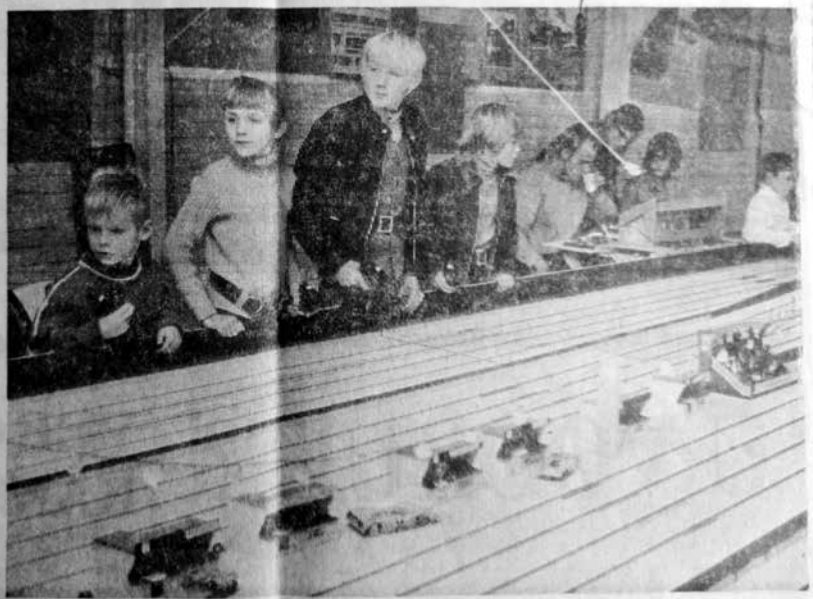
Bij de junioren (7-16 jaar) werd de finale gewonnen door William Wouters. Tweede werd Peter Stam,

derde Kees de Kuyter en vierde Adri Deen.

Maandagmiddag 27 december om twee uur worden er weer juniorenwedstrijden gehouden. Jongens of meisjes die belangstelling hebben voor de miniracesport, kunnen zich in verbinding stellen met de heer H. de Jonge, Tritoniaan 5, Heerhugowaard.

Jeugdige deelnemers aan de miniracewedstrijd volgen geconcentreerd de door hen bestuurde racewagens.

(Foto Jan Schermerhorn)

*Porsche Martini 917 KH Martini
Groen nr. 22*

*Porsche Martini 917 LH Martini
Groen nr. 3*

*De schrijver van dit artikel, Rob Cevat, op
jonge leeftijd al een enthousiast racer.*

ten, hetgeen resulteerde in bloedhete motoren die zelfs af en toe in de fik vlogen. Zo rond de jaren tachtig was deze hobby bijna een zachte dood gestorven. De Britten echter, onder de merknaam Scalextric zijn nooit echt van de markt geweest en tot mijn verbazing bleek de hobby in de afgelopen tijd weer op te bloeien. Ik kreeg begin 2000 van een Engelse vriend al knipsels van wedstrijden die daar gehouden werden en ook in Nederland kwamen er weer clubs. Nu niet voor kinderen, maar enthousiaste mannen, die zich een en ander van vroeger herinnerden.

Enkele jaren geleden kwam ik bij toeval weer terug bij deze hobby, en wat bleek; er zijn nu clubs overal en de toelevering industrie is gigantisch. Vooral in Spanje, waar de markt groot is, zijn vele grote en kleine fabrikanten die prachtige auto's maken. Exact op schaal en fijn gedetailleerd. Echt professioneel spul komt uit Italië. Kwam er op de echte circuits iets nieuws op de baan, de mini versie was binnen een jaar te koop. Ook zijn er mensen die alleen verzamelen en hele kasten vol hebben staan. Van Porsche bijvoorbeeld zijn meer dan twee honderd modellen te koop. Op beurzen is veel te koop, wij staan er zelf ook wel eens en het publiek komt uit Engeland, Duitsland en België. In enkele speciale winkels koop je onderdelen om de auto's te "tunen". Je kunt andere tandwiel verhoudingen, andere banden (tientallen rubber mengsels), motoren en fraaie aluminium velgjes etc verkrijgen. Ik heb zelf een testbank, waarop elke omgebouwde auto uitgetest kan worden. De snelste loopt 43 echte kilometers per uur, wat op mijn baan tot super snelle tijden leidt. Uiteraard worden de rondetijden dan elektronisch gemeten en direct in de laptop vastgelegd. Zo heb ik dus een hobby, waarvan de kiel vijftig jaar geleden in Heerhugowaard werd gelegd.

TUSSEN DIJK EN WAARD

Geschiedenis van Broekhorn

Henk Komen

Het water van het meer de Waard heeft vanaf de Middeleeuwen tot de 17e eeuw flink huisgehouden. Stormen sloegen grote stukken land weg van Veenhuizen, Hensbroek en de Langedijker dorpen. Aan de westzijde vrat het water aan de randen van de akkers, maar minder rigoureus dan aan de oostzijde en in het zuiden erger dan in het noorden. Tussen Langedijk en Veenhuizen wisten grote stukken onbedijkt land in de Waard overeind te blijven. Dit bleef zo tot de inpoldering van het meer in 1630.

Van Oudkarspel tot Sint Pancras lag aan de oostzijde een strook buitendijks land in de Waard dat alleen bij hoge waterstanden onder liep. Men kon via dit land bij laag tij het overtollige water uit het Geestmerambacht op de Waard lozen, omdat de Waard via de Schermer toen nog in open verbinding stond met het zeewater. Bij vloed legde het water een sliblaagje neer op de buitendijkse gronden, die daardoor steeds hoger kwamen te liggen en de vruchtbaarheid ervan vergrootte. Toch zijn ze op een bepaald moment met een dijk, de Oosterdijk, tegen het water van de Waard beschermd.

De Oosterdijk

De noodzaak tot het omdijken van het Langedijker buitendijkse land werd vooral actueel toen in 1326 op bevel van de Hollandse graaf de spuisluizen in de Huigendijk verwijderd werden. De waterafvoer van de Waard moest volgens de graaf in noordelijke richting plaatsvinden, via de nog te graven Langereis bij Niedorp. Door onenigheid tussen de dorpen, wie dat werk dan wel moest uitvoeren, kwam daar weinig van terecht. Pas in 1458 werd de Langereis gegraven. Het lozen van het teveel aan water in zuidelijke richting via de Schermer was niet meer mogelijk, terwijl het lozen van het water op de Waard door de omliggende dorpen gewoon doorging. De spuisluizen keerden weer terug in de Huygendijk en werden op bevel van de graaf weer afgebroken. Door het stijgen van het waterpeil in de Waard werd bedijking van het Langedijker buitendijkse land onafwendbaar. De Oosterdijk kwam er en zal voorzien zijn geweest van duikers of spuisluisjes omdat de watermolen nog niet was uitgevonden. De Oosterdijk wordt voor het eerst genoemd in een akte uit 1388. In het begin van de 15e eeuw bevond de Oosterdijk zich in slechte staat. Er waren veel gaten in de dijk. Omstreeks 1530 werd besloten de Oosterdijk, van Kalverdijk tot aan Oudorp, te herstellen en waar nodig opnieuw aan te leggen. Door het dichtn van deze dijk in 1533 en het gelijktijdig plaatsen van watermolens hoopte men het waterpeil in bedwang te kunnen houden.

Ontstaan Broekhorn

De herstelde Oosterdijk vormde van noord naar zuid geen geheel. Aan het zuidende van Broek werd deze dijk onderbroken. De Oosterdijk liep in zuidelijke richting niet rechtdoor over het schiereiland de Vlaarding (dat daar ten oosten van Broek lag), maar boog voor de Vlaarding scherp af in westelijke richting om te eindigen bij de Dorpsstraat van Broek. Daar kreeg de Oosterdijk de naam Spieringbuurt, een naam die misschien zijn oorsprong heeft in de aanwezigheid van spieringvissers. Nu kennen we dat deel als de noordzijde van het Havenplein in Broek. Aan de scherpe bocht in de Oosterdijk bij de Vlaarding is de naam 'Broekhorn' gegeven. De huidige Dijk van Broek, vanaf de Dorpsstraat tot de molen B (molen van Mulder), functioneerde als waterkerende dijk van het meer de Waard. Vanaf deze molen zien we weer een Oosterdijk die loopt tot aan de Halvemaansbrug in Oudorp. Een reden om

Het meer de Waard omringd door de dijken van Langedijk, Hensbroek en de Huigendijk. Binnen de Waard lagen veel buitendijkse landen die onbeschermd waren en bij hoog water konden onderlopen.

Om het meer de Waard droog te malen, legde men een binnenringdijk aan. De bestaande dijken, zoals de Oosterdijk en de Dijk bij Broek, dienden als buitenringdijk. De Vlaarding kwam als druipland in Heerhugowaard te liggen. Het Buitenland bleef bij Broek en ging tot het gebied van de ringvaart behoren.

Buitenland tussen de Dijk en de binnenringdijk kwam te liggen en tot het gebied van de ringvaart ging behoren. Al het water in dat gebied bleef daardoor in open verbinding staan met de ringvaart. Dit kon blijkbaar doordat de gronden van het Buitenland zo hoog lagen, dat ze het waterpeil van de ringvaart aankonden. Zo is hier tussen de Dijk en de Waard de haven van Broek ontstaan.

Burgemeesters

De Vlaarding bestond uit twintig akkers zaadland en kwam als druipland in de polder Heerhugowaard terecht omdat de ringvaart dit schiereiland bij Broekhorn afsneed van het Oosterdel gebied. Dit hoge land werd gebruikt om er enkele molens op te bouwen om de polder Heerhugowaard droog te houden. De molens stonden er tot het eind van de negentiende eeuw. De komst van het stoomgemaal van Heerhugowaard in 1877 betekende hun einde. De eerste boerderij die op de Vlaarding gebouwd werd, stond aan de Westdijk (in Langedijk werd deze dijk Waarddijk genoemd) en werd omstreeks 1700 gebouwd. De grote boerenstolp was lange tijd een pachtplaats. In 1829 kocht Frederik de Boer (1773-1850) deze stolp. Hij woonde in Broek en was burgemeester van het toen ruim zeshonderd inwoners tellende dorp Broek op Langedijk. Zijn zoon Jan de Boer (1801-1864) volgde hem in 1847 op als burgemeester van Broek. Zijn andere zoon Dirk (1806-1867) kwam op de boerderij in de Vlaarding, gelegen bij Broekhorn in Heerhugowaard. Daardoor kon Dirk burgemeester van Heerhugowaard worden en dijkgraaf van de polder.

Sluizen

Bij Noord-Scharwoude werd in 1630 een schutsluis in de Oosterdijk gebouwd. Alle dorpen van Langedijk betaalden daaraan mee. Het was de enige plaats om vanuit de Langedijker dorpen in de ringvaart van Heerhugowaard te komen. Voor de Broekers was dat wel erg ver weg. Ze kregen aan de Spieringbuurt daarom een overhaal die schuiten vanuit het Oosterdel gebied over de Oosterdijk trok de haven van Broek in. Pas toen in 1756 in de Hoornse Vaart bij Alkmaar een schutsluis was gebouwd, werd de ringvaart van Heerhugowaard belangrijk voor de Langedijker tuinders. Het werd de directe verbinding over het water om de tuinbouwproducten naar de markt in Alkmaar te brengen. Terwijl Heerhugowaard vrijwel alleen veehouders kende, was men in Langedijk al deels overgegaan op tuinbouw.

Nu de ringvaart bij Broekhorn zo belangrijk geworden was, wilde Broek daar ook een sluis hebben. Die sluis kwam er in 1769 op de plaats waar op de Oosterdijk de overhaal lag. Er ontstond vandaar een dagelijks beurtverkeer op Alkmaar met een vaartuig met zeil dat 'snip' werd genoemd. Om een snelle verbinding met de stad te garanderen werd de bepaling ingevoerd dat de 'snipman' steeds voorrang kreeg voor de doorvaart in de sluis. Eenmaal in de ringvaart stond een paard klaar die de snip over het jaagpad naar Alkmaar trok. Het was aan de Broekhorn een komen en gaan van beurtschippers en vrachtvervoer van tuinbouwproducten.

Station bij Broekhorn

De aanleg in 1865 van de spoorlijn met het station Heerhugowaard dichtbij Broekhorn bracht veel verandering. Aanvankelijk ventten de tuinders hun producten zelf uit in de stad, maar lieten het vervoer en de verkoop ervan steeds meer over aan schippers die via de ringvaart naar Alkmaar voeren. De eerste die gebruikmaakte van de nieuwe mogelijkheden die het station bood, was schipper en groentehandelaar Gerrit Wagenaar. Vanaf 1866 gingen zijn tuinbouwproducten per spoor naar de grote steden. Hij was de eerste exporteur van groenten en na hem volgden er meer. Het station van Heerhugowaard werd een belangrijke schakel in het vervoer van tuinbouwproducten. Het aantal tuinders nam sterk toe dat via de Broekersluis naar Broekhorn voer (ook Broekerhoek genoemd). Daar werden de tuinbouwproducten uit de schuiten overgeladen in boerenwagens om via de daar tegenover liggende

Station van Heerhugowaard nabij Broekhorn, gebouwd in 1865. Foto plm. 1910.

De brug van Klaas van der Molen over de ringvaart. De autobus rijdt van de Westdijk naar Broek op Langedijk. Foto plm. 1915.

Het pontje bij Broekhorn. Op de achtergrond Heerhugowaard met rechts de schoorsteen van zuivelfabriek De Kroon. De boerenwagens zijn van tuinders uit de Waard die kool overladen in schuiten om naar de Broeker veiling te gaan. Foto van na 1903

Stationsweg naar het station van Heerhugowaard gereden te worden. Bij het station werd alles weer overgeladen in spoorwagens. De Broekersluis kon deze drukte niet meer aan. De wachttijden werden te lang. In 1882 werd de sluis vergroot. Nu konden meerdere schippers en tuinders met hun boten de sluis passeren.

Het 'lijntje van Swager'

Cornelis Swager (1851-1918) boerde aan het begin van de Stationsweg. Hij woonde naast het station en was behalve boer en polderbestuurder ook ondernemer. Hij zag het dagelijkse heen en weer gezwog van de vele wagens met groenten die eerst bij de Broekerhoek en vervolgens bij het station overgeladen werden. Swager besloot in 1879 voor eigen kosten een spoorlijntje aan te leggen, een aftakking van het hoofdspoor, iets ten noorden van het station, naar de Broekerhoek, het zogenoemde 'lijntje van Swager'. Een paard trok wagon voor wagon van de Broekerhoek naar het station. Men hoefde niet meer over te laden van schuiten in boerenkarren. Het laden in wagons kon nu direct bij de Broekerhoek plaatsvinden.

Over de ringvaart bij Broekhorn lag geen brug. Je kon alleen per boot

Het spoorlijntje van Swager naar Broekhorn, aangelegd in 1879 en opgeheven in 1903.

over. Het veer werd onderhouden door de molenaar van de in 1868 aan de Oosterdijk bij Broekhorn gebouwde watermolen (molen van Zwaantje). Je kon dan lopend over de Oosterdijk, later Sluiskade genoemd, naar Broek. Gerrit de Wit bouwde op de Oosterdijk tegenover de Stationsweg een boerderijtje en begon er een koffiehuis met de naam 'De Overhaal', naar het pontje dat hij daar in de ringvaart liet varen, zodat bezoekers van zijn café niet meer afhankelijk waren van de watermolenaar. Het was een kabelpontje, dat langs een over het water gespannen staaldraad de verbinding tussen de Westdijk (Heerhugowaard) en de Oosterdijk (Broek op Langedijk) onderhield. Als het pontje niet voer, liet men de kabel zakken om het vaarverkeer niet te belemmeren. Voor het overbrengen vroeg Gerrit een paar centen. In 1877 nam Jan Blom zijn koffiehuis met het pontje van hem over.

Brug over de ringvaart

Een groot deel van het zuidelijk van de Broekhaven gelegen Buitenland was in bezit van Klaas van der Molen (1840-1919). Hij liet in 1879 een houten brug bouwen vanaf zijn land over de ringvaart naar de Westdijk van Heerhugowaard (iets noordelijker van de huidige Broekhornerbrug). Hij zorgde voor de paarden voor de trekschuiten die daar van en naar Alkmaar voeren. Door deze voetbrug kon hij zijn paarden gemakkelijker aan de overkant krijgen, daar immers, aan de Heerhugowaardse zijde van de ringvaart, lag het jaagpad. Er liep een privé pad van zijn brug over het Buitenland naar de Dijk. Wie gebruikmaakte van deze nieuwe verbinding tussen Heerhugowaard en Broek moest tol betalen. De gemeente Broek zag wel wat in deze nieuwe zuidelijke verbinding tussen beide gemeenten. Maar het moest dan wel een rijbrug worden en met een brede toegangsweg. Jan Blom van het koffiehuis aan de Oosterdijk zag de bui al hangen. Als dit doorging, kon hij zijn nering aan de Broekerhoek wel vergeten. Hij stelde voor om een verharde weg aan te leggen vanaf zijn koffiehuis tot de Spieringbuurt. Ook zou hij zorgen voor een rijbrug over de ringvaart tegenover de Stationsweg, maar hij verlangde daarvoor wel van de gemeente een jaarlijkse bijdrage van driehonderd gulden en het recht om tol te heffen.

Had hij maar niet zoveel gevraagd, dan zou de situatie aan de Broekhorn er mogelijk geheel anders hebben uitgezien. De bijdrage die Blom vroeg, was voor de gemeente Broek te hoog. Klaas van der Molen, alert geworden door de plannen van Blom, zag zijn tolbrug in gevaar komen en kwam snel met Broek tot overeenstemming. Klaas zou alles betalen, want hij was een vermogend man. Op zijn kosten kwam er een nieuwe verbrede rijbrug en een brede toegangsweg tot de Dijk. Het kostte de gemeente niets, als Klaas maar het recht van tolheffing behield. En zo gebeurde het dat in 1905 een bericht in de Schager Courant verscheen over de verkoop van een koffiehuis met overzetveer over de ringvaart te Broekhorn behorende tot de nalatenschap van de heer J. Blom. Uiteindelijk werd in 1941 door de verbreding van de ringvaart het koffiehuis gesloopt. Met het toenemende gemotoriseerde wegverkeer werd de tolbrug van Klaas van der Molen een steeds grotere belemmering. In 1916 besloten de gemeenten van Broek op Langedijk en Heerhugowaard om gezamenlijk de brug en de weg aan te schaffen om zo een einde te maken aan de tolheffing. De brug werd verbreed en geschikt gemaakt voor autoverkeer.

Groenteveilingen

De prijs voor de tuinbouwproducten werd lange tijd bepaald door de schipper die de handel naar de steden bracht en daar verkocht. Op een dag in 1887 ging dit anders. De bloemkool werd door een tuinder uit Broek aan verschillende schippers aangeboden en per afslag verkocht tegen de hoogste prijs. Het veilen van tuinbouwproducten was begonnen. Toch heeft het nog jaren geduurd voordat het veilen van groenten algemeen geaccepteerd werd. Maar tegen het einde van de negentiende eeuw was de veilingplaats in Broek het belangrijkste centrum van de groentehandel geworden. Er ontstonden ook veilingen in Warmenhuizen en bij het station in het noorden van Heerhugowaard. De Langedijker tuinbouwers konden met hun schuiten gemakkelijk naar de veiling in Broek varen, maar voor hen die verder woonden was de afstand een grote belemmering. Daardoor ontstonden er lokale veilingen die wel voor kortere vaartijden zorgden, maar ook het aantal handelaren zeer verspreidde. De tuinder kon de beste prijs krijgen waar de meeste handelaren waren en de handelaren waren weer gebaat bij een zo groot mogelijke aanvoer. Elke veiling probeerde daarom zoveel mogelijk tuinders aan zich te binden die dan weer meer handelaren aantrok.

Bossen verdwenen voor tuinbouw

Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw ontwikkelde zich in Heerhugowaard de tuinbouw. Door de groeiende vraag naar tuinbouwproducten ontstond er behoefte aan meer tuinbouwgrond. We zien dan ook op de onroerendgoedmarkt in de Waard dat grote veebedrijven met dertig tot veertig hectare land verkocht werden in kleine percelen aan een grote groep gegadigden die over wilden gaan op de tuinbouw. Het werd zelfs lonend om de vele bossen in Heerhugowaard te kappen. Menig speculant kocht een bosperceel, kapte het bos, rooide de stronken, bouwde er een stolp en verkocht dit perceel als tuinbouwgrond aan een tuinbouwer in plaats van aan een veehouder. De eerste in Heerhugowaard die dit deed was Harmen Kramer die in 1857 op zijn voor de tuinbouw geschikt maakte grond de boerderij Middenweg 143 bouwde. Velen volgden zijn voorbeeld. In 1858 werd een deel van het bos aan de Stationsweg gekapt. Jan Beers deed dit in 1869 aan de Rustenburgerweg en Cornelis Graaf bij Middenweg 446. Zo ging het door tot in 1895 het grootste

deel van de bossen in de Waard verdwenen waren. De kap van bossen in de Waard en de overstap van veeteelt naar tuinbouw begon dus in de jaren vijftig van de negentiende eeuw. Dat de overstap naar tuinbouw in de Waard succesvol was, zal mede veroorzaakt zijn door de komst van het stoomgemaal aan de Huigendijk in 1877. Pas toen kon een constant laag grondwaterpeil gegarandeerd worden.

Veiling 'Ons Belang' bij station

Voor de Waardse tuinders was de veiling in Broek slecht te bereiken. Heerhugowaard was namelijk een rijpolder, geen vaarpolder zoals het Geestmerambacht waarin de Langedijker dorpen lagen. Al het verkeer in Heerhugowaard ging vanaf haar ontstaan in 1630 over de weg. De veeboeren dreven hun vee te voet naar de markt in Alkmaar en zelfs tot in Purmerend. Er waren geen schutsluizen en alleen een overhaal bij Oudorp. De tuinders brachten hun producten per boerenkar naar de Broekerhoek. Daar moest alles in schuiten geladen worden om dan via de ringvaart en de sluis in Broek naar de Broeker veiling te varen. Dit was erg omslachtig en kostte veel tijd.

In 1900 kwamen ruim 60 Waardse tuinders bijeen in café De Swan aan de Middenweg. Besloten werd tot de oprichting van een groentemarkt aan Broekhorn met de naam 'Ons Belang'. Er kwam een veiling bij het station Heerhugowaard. Deze stond ook open voor de Langedijker tuinders die varende over de ringvaart naar de Broekerhoek kwamen en gebruik maakten van het spoorlijntje van Swager. De Waarders zelf gingen naar de veiling bij het station per boerenwagen. De klachten over de slechte bevaarbaarheid van de waterwegen in Heerhugowaard bleven echter aanhouden. De wegen in de Waard waren nooit voorzien van kolken of bruggen zodat zij voor het waterverkeer onneembare barrières vormden. Dit belemmerde de ontwikkeling van de tuinbouw in deze polder. In 1902 gaf het polderbestuur opdracht een plan te maken tot algemene bevaarmaking van Heerhugowaard zodat iedereen de veilingen varende kon bereiken. Het plan kwam er, maar doortastend waren de polderbestuurders niet omdat het zware financiële lasten met zich meebracht.

Spoorlijn Zuiderdel

De Broekers wachtten de ontwikkelingen in de Waard niet af. Er kwam in 1902 een eigen spoorlijntje vanaf Sint Pancras naar het Zuiderdel in Broek op Langedijk. Broek had naast een eigen haven nu ook een eigen station. Dit veranderde de situatie in Broekhorn ingrijpend. De tuinders uit Broek hoefden niet meer naar de Broekerhoek. De Waarders namen contact op met de spoorwegen in de hoop dat die het lijntje van Swager wilde overnemen en exploiteren. Ook wilden zij een fatsoenlijke overlaadplaats bij het station Heerhugowaard, maar de spoorwegmaatschappij gaf niet thuis. Nog even heeft men een veilinggebouwtje geplaatst bij de zuurkoolfabriek van Klaas van der Molen, gelegen bij de Broekerhaven, maar ook dat werd geen succes. In 1903 werd het lijntje van Swager opgeheven en werd het stil aan de Broekerhoek. Op 25 november 1909 werd erkend dat instandhouding van de veiling bij het station Heerhugowaard niet meer mogelijk was. De vereniging 'Ons Belang' werd ontbonden. Het veilinggebouw en het afmijntoestel werden te koop aangeboden (Schager Courant). De eens zo grote bedrijvigheid aan de Broekhorn behoorde tot het verleden. De veiling in Broek was voor de tuinders de belangrijkste plaats geworden voor de handel.

Overhaal aan de Westdijk

Voor de Waardse tuinders was deze ontwikkeling zeer ongunstig. Bij het polderbestuur werd er op aangedrongen dat Heerhugowaard zo snel mogelijk een goed bevaarbare polder werd. In 1910 kwam het voorstel op tafel voor het maken van een schutsluis in de binnenringdijk bij Broekhorn. Maar die sluis moest wel per boot vanuit de gehele polder bereikbaar zijn. De Waard telde negen binnenpolders die alleen door duikers en spuien met elkaar verbonden waren. Er moesten schutsluizen komen, kolken en bruggen en de sloten moesten verbreed worden. Dit zou nog wel enige jaren duren.

In 1912 kwam de toestemming tot het aanleggen van een overhaal op de Westdijk. Deze kwam te liggen even zuidelijk van de Klaas van der Molenbrug. Met een lier op de dijk trok men de schuiten beladen met tuinbouwproducten over de Westdijk de ringvaart in en van daar

De in 1912 aangelegde overhaal op de Westdijk. De schuiten werden over de dijk getrokken de ringvaart in en van daar kon men doorvaren naar de Broeker veiling.

kon men via de sluis bij de Spieringbuurt de Broeker veiling bereiken. Dat was een hele verbetering voor Heerhugowaard. In 1918 maakten 4875 vaartuigen gebruik van deze overhaal. Het jaar 1925 was een topjaar met 8901 vaartuigen die werden overgehaald.

De Waard van rijpolder naar vaarpolder

Eindelijk begon men in Heerhugowaard van de rijpolder een vaarpolder te maken. Het succes van de overhaal aan de Westdijk bepaalde hoe. De belangrijkste vaarweg in Heerhugowaard naar de overhaal werd de Molentocht die vanaf de Middenweg, naast het café De Rustende Jager van Ab Noorden (Middenweg 53) begon en in westelijke richting naar de Westerweg liep. Het bruggetje in de spoorlijn nabij het restaurant daar, herinnert nog aan deze Molentocht. Er kwam een brug in de Westerweg en een sluisje in de Vlaarding. Zo kon men varend de overhaal aan de Westdijk bereiken. Tussen 1926 en 1928 werden in de Waard zoveel mogelijk blokkades voor het vervoer over het water opgeheven. Er kwamen onder andere kolken in de Middenweg en Rustenburgerweg. Een kolk is een brug in het wegdek maar zo laag dat de weg vlak blijft. Er kwam een sluis bij de boerderij Westerweg 217 en resten van andere sluisen herinneren nog aan al die waterwerken die toen gerealiseerd werden.

De westelijke ringvaart van Heerhugowaard werd aanzienlijk verbreed. De houten Klaas van der Molenbrug werd in 1941 vervangen door een grote ijzeren brug, de Groenebrug geheten. De Broekeruitvalsweg werd als verbindingsweg tussen Langedijk en Heerhugowaard over de Vlaarding aangelegd. Het land van Klaas van der Molen (het Buitenland) werd van een stevige kade voorzien, de huidige Prins Hendrikkade. De Broekerhoek werd verbreed. Broek op Langdijk kreeg in 1941 een nieuwe grotere sluis in de Oosterdijk (nu Sluiskade genoemd).

Woonwijk Broekhorn

Er gebeurde veel in die jaren, maar te laat. Het wegvervoer won het van het vervoer over water. Niet onvermeld mag blijven dat er zich ook bedrijven vestigden aan de

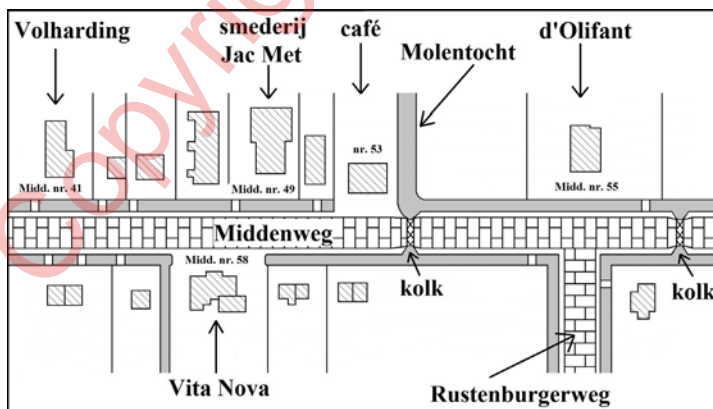
Broekhorn. Wel in relatie met de agrarische sector. Van 1892 tot 1939 stond op het eind van de Stationsweg van Heerhugowaard bij de Broekerhoek de stoomzuivelfabriek 'De Kroon'. In 1916 kwam daar de graanmaalderij 'De Goede Verwachting' bij. Die heeft het daar nog lang uitgehouden, tot 1991. Het pand staat er nog. De Waardse burgemeester Molleman zag in de jaren zestig Broekhorn als ideale plaats

Door het bouwen van schutsluizen en kolken veranderde Heerhugowaard van een rijpolder in een vaarpolder. Op de foto werkzaamheden rond 1928 aan een kolk in de Middenweg. Op de achtergrond boerderij d'Olifant, Middenweg 55.

Bouw van een kolk bij café De Rustende Jager van Ab Noorden (Middenweg 53). Rechts het café met ernaast de wagenmakerij van Jacob Met (Middenweg 47-49-51).

Situatieschets ter hoogte van café De Rustende Jager, Middenweg 53. In de Middenweg zijn links en rechts van de afslag Rustenburgerweg twee kolken gemaakt. Zo kon men varend de Molentocht bereiken.

voor het ontwikkelen van een industrieterrein, direct gelegen aan de ringvaart, maar de provincie dacht er anders over. Niet Broekhorn werd het Waardse centrum van bedrijvigheid, maar het huidige bedrijven-terrein De Zandhorst. De Broeker veiling stopte in 1973 en werd een museum. Het spoorlijntje van Broek was een jaar eerder opgeheven. De overhaal verdween in 1968 voorgoed. De resten ervan liggen er nog. De Broekeruitvalsweg werd vervangen door de Broekerweg die vanaf de kruising Westerweg/ Zuidtangent dwars over de Vlaarding loopt naar de brug die nu Broekhornerbrug heet. Broekhorn is een nieuwbouwwijk geworden met sinds 2014 een jachthaven die in open verbinding staat met de ringvaart. Die doorvaart door de ringdijk bij Broekhorn was de oude droom van het Waardse polderbestuur uit 1910.

Literatuur en bronnen

Foto's en kaarten collectie Henk Komen.

Belonje, J., 1929. *De Heer-Hugowaard, een geschiedenis van den polder.*

Dekker, Ed, 2008. *Coöperatie De Goede verwachting. In De Overhaal, uitg. St. Hist. Heerhugowaard.*

Entius, Simon, 1986. *100 jaar Broeker veiling.*

Broek op Langedijk.

Geus, J.P., 1989. *De Oosterdijk van het Geestmerambacht. In West-Friesland Oud & Nieuw.*

Komen, Henk, 2005. *Over overhalen, overtoeren of windassen. In De Overhaal, uitg. St. Hist. Heerhugowaard.*

Komen, Henk, 2011. *Stolpboerderijen in Heerhugowaard, deel III. Schoorl*

Langedijk, D., 1969. *De geschiedenis van de Langedijk. Bergen.*

Mieris, F. van, 1753-1756. *Groot Charterboek der Graven van Holland enz., Leiden, deel III.*

Plakman, Jaap, 2018. *Bemaling Geestmerambacht met de molens van weleer. In Van Otterplaat tot Groenveldsweid, uitg. St. Langedijker Verleden.*

Schilstra, J.J., 1981. *De Heerhugowaard. De geschiedenis van de Huygenwaert.*

Ljff, Jan, 1987. De brug van Klaas van der Molen. In Kuieren door historisch Langedijk.

Zeeman, Klaas en Jan Ljff, 1993. Langedijker Streekhistorie. Noord-Scharwoude.

Met dank aan Arie Kaan en Hans de Graaf voor de verstrekte historische gegevens.

Rijm van vroeger, bij een trouwerij

Als je nog maar pas getrouwd bent
 Voor het naar bed gaan zegt je vrouw
 Zal je alles wel goed nazien
 Mannie ik vertrouw op jou
 Als je lieveling alles na ziet
 Ben ik gerust en heel verlicht
 Als mijn schat niet zo bezorgd was
 Deed ik beslist geen oog meer dicht

Heb je Fikkie uitgelaten
 Ja mijn honneponnie pop
 Deed je kolen op de kachel
 Ja schat ik deed er kolen op
 Is er overal goed gesloten
 Engel daar heb ik aan gedacht
 Dank je lieveling nu kan ik slapen
 Wel te rusten. Goede nacht

Als je een jaar of tien getrouwd bent
 Komt er iets verandering
 Hij zegt niet zo vaak meer engel
 Zij zegt ook minder lieveling
 Als je 's avonds moe naar huis komt
 Wil je het liefste vroeg naar bed
 Maar voor dat je in het bed ligt
 Dan begin al weer de pret

Heb je Fikkie uitgelaten
 Ja dat vod was aan de rol
 Deed je kolen op de kachel
 Ja die ligt hartstikke vol
 Is er overal goed gesloten
 Ja wat had je dan gedacht
 Wat wil je.... Nee hoor ik moet slapen
 Wel te rusten. Goede nacht

Als je twintig jaar getrouwd bent
 Wil je graag alleen op stap
 Als je dan wat scheefjes thuis komt
 Hoor je haar kijfstem al aan de trap
 Ben je daar al ouwe boemelaar
 Schaam je zwabber van een vent
 En even later hoor je vragen
 Die je reeds lang van buiten kent

Heb je Fikkie uitgelaten
 Mens dat loeder is van jou
 Deed je kolen op de kachel
 Is dat werk van mij? Ga nou gauw
 Is er overal goed gesloten
 Mens, jou stelen ze niet hoor
 Dat had je vroeger moeten zeggen
 Hou je kop dicht, je ligt weer op een oor

Als je vijftig jaar getrouwd bent
 Is de leeftijd geen bezwaar
 En je bent als oude mensen
 Aangewezen op elkaar
 Als de avond van het leven
 Saam kan worden door gebracht
 Zijn de zonden van je jeugd vergeven
 Vraagt je oudje iedere nacht

Heb je Fikkie uitgelaten
 Ja hoor oudje ja die brandt
 Dee je kolen op de kachel
 Ja die ligt al in zijn mand
 Is er overal goed gesloten
 Ja ik heb overal aan gedacht
 Hier is je warme kruik hoor oudje
 Wel te rusten. Goede nacht

©

*Opgetekend door Aat Veldman- Heddes uit Heerhugowaard Noord.
 Aat heeft dit vers jaren geleden ooit uit haar hoofd geleerd en ze heeft dit
 regelmatig bij een trouwerij of een ander feest opgedragen. Zo zie je,
 jong geleerd is oud gedaan.*

OORLOGSNIEUWS IN HEERHUGOWAARD

Kees van Leeuwen bewaarde ondergrondse berichtgeving

Siem Bakker Nzn

Een gesprek met Zuster Carissima ofwel Alie Stuijt in De Overhaal van 2018 leidde tot een verrassende correspondentie met een oud-klasgenoot van haar op de lagere school 'van 't Goddelijk Kind'. Kees van Leeuwen, ook geboren in 1929 en nu wonende in Zaltbommel, zag in dit gesprek het Heerhugowaard van zijn jeugd voorbijkomen: "Ik was al lezende weer helemaal terug bij mijn roots." Voor mij betekende dit dat ik al schrijvende in contact was gekomen met een zoon van de meester bij wie ik in het schooljaar 1950-1951 in de tweede klas heb gezeten. Een mooie aanleiding om de correspondentie voort te zetten. Hier leest u o. m. hoe Kees zich zijn vader herinnert - wie in de Waard hebben er allemaal niet bij hem in de klas gezeten - en hoe hij in de oorlogsjaren aan een kleine, maar interessante verzameling illegale kranten, documenten en vlugschriften is gekomen.

Al gauw kwam in onze correspondentie de vraag naar voren wie de mens achter meester Van Leeuwen is geweest. Aan wie kon ik dit nu beter vragen? Al gauw bemerkte ik, dat de persoon van vóór de oorlog een heel andere was dan wij leerlingen hem in de jaren vijftig in zijn nadagen als onderwijzer hebben meegemaakt. Zoon Kees van Leeuwen vertelt: "Mijn vader, Cornelis Petrus van Leeuwen, is van 20 augustus 1893. Hij kwam uit Reeuwijk (Z.H.) en heeft zijn ouders nauwelijks gekend. Zij stierven beiden jong. Door twee zussen en een jongere broer werd hij op een boerderij opgevoed. Hij vertelde, dat de hoofdonderwijzer hem aangeraden heeft door te leren in Gouda, waar een normaalschool was, een soort vervolgonderwijs, verbonden aan een lagere school. De kwekelingen zaten achter in de klas en kregen van de onderwijzers na schooltijd les. Zo liep hij elke dag van de Reeuwijkse Brug, waar de boerderij lag, naar Gouda op en neer, 2 x 6 km en vond een opgewarmd prakje eten, als hij met lessen na schooltijd om 19.00 à 20.00 uur, 's winters in donker, thuiskwam. Kortom een harde jeugd. Ik heb veel studiemateriaal en schriften uit die tijd van hem geërfd. De eerste betrekkingen als onderwijzer waren onbezoldigd. Het hoofd gaf de onderwijzer wat zakgeld om van te leven. Na militaire dienst als sergeant-schrijver kreeg hij een baan in Volendam. Later kwam hij in Heerhugowaard als betaalde leerkracht. Hij leerde er mijn moeder kennen, Catharina Konijn. Ze trouwden in 1920."

De bezettingstijd in huize van Leeuwen

"Tijdens de oorlog was Vader eind veertiger, begin vijftiger, dus niet meer een kandidaat om opgepakt te worden voor de Arbeitseinsatz. Hij had een gezin van vier jonge kinderen. Toen de Duitsers ons land op 10 mei

Kees van Leeuwen 1948

binnenvielen, was Leo twaalf jaar (1928-2013), was ik elf, Hans acht en Marietje drie. Marietje heette later Ria. De eerste oorlogsjaren veranderde er weinig in het dorp. Later kwam er vanwege de geallieerde wapendroppings een commandopost in de toren van de Dionysius-kerk en werden de Duitsers, die het huis van jufvrouw Scholten ernaast vorderden, onze buren. Vader was bang dat de Beemster, Schermer, Wormer, Purmer en de Heerhugowaard door de moffen onder water gezet zouden worden om luchtlandingen te voorkomen, zoals met de Wieringermeer gebeurd is. We zaten immers 3 meter onder NAP bij ons huis. Verder was er de hongersnood, vooral op het eind van de oorlog. Er moesten vier kindermonden gevuld worden. We hadden wel groenten uit eigen tuin. Aardappels, kool, bieten en rapen konden we in eigen omgeving krijgen. Dus echte honger hebben we niet geleden. Melk konden we bij een broer van moeder aan het Zuideind met een melkemmertje halen. Leo en ik liepen op klompen met twee liter melk door de heldere vriesnacht. Voor kaas en boter ging ik op de fiets met Vader mee naar Zuid-Holland. Op antiplofbanden (repen rubber uit oude autobanden om de velgen) want fietsbanden waren er al lang niet meer te krijgen. Scholen waren gevorderd door de

Gerrit Bolkestein riep op 7 april 1943 vanuit Londen de studenten op om de loyaliteitsverklaring niet te tekenen.

Duitse soldaten, ook onze ulo in Alkmaar. Er werd spaarzaam lesgegeven in lokalen van een lagere school. We zochten hulzen op de Hoornse spoorlijn als weer eens een trein beschoten was. Bij Veenhuizen werd bij een luchtgevecht een Engels toestel neergeschoten. Bomen langs de Middenweg sneuvelden 's nachts voor brandstof. Voor ons was de oorlog best spannend! 's Nachts waren er de enorme formaties bommenwerpers, die de Duitse steden bombardeerden. De hele nacht dreunde de lucht en vuurde het afweergeschut vanuit IJmuiden. Soms kwam er een toestel brandend naar beneden of liet de bemanning de lading bommen vallen (o. a. bij de Stationsweg). De begeleidende jachtvliegtuigen schoten op alles wat beneden bewoog. Het was een angste tijd, waarvan we als jongens de ernst niet beseften. We vonden op akkers achter ons huis vlugschriften die door de geallieerden waren uitgeworpen. Daar stond de waarheid in over het oorlogsverloop. Voor Vader is dit allemaal teveel geweest. Na de oorlog

"Vlugschrift gevonden op akkers achter ons huis"

was de altijd zo serieuze en plichtsgetrouwe man behoorlijk afgetakeld. Op school kon hij de 6e klas niet meer aan, hij verloor het overwicht, kon geen orde meer houden en zou nu zeker in de WAO of ziektewet beland zijn. Dat was niet zijn aard en hij knapte langzaam op. Hij heeft nog tot 1961 onderwijs gegeven, 68 jaar oud, maar in een gemakkelijke klas, de tweede klas van dezelfde school waar hij 43 jaar van zijn leven gesleten heeft. Voor het beeld van het Goddelijk Kind in de ingang nam hij altijd zijn hoed af, vertelde meester van der Pol, die hoofd geworden was na meester Ohms. Hij kreeg een mooi afscheid. Vijfentachtig jaar oud is hij in Hugo-Oord overleden."

"Hierbij wat oorlogsdocumentatie..."

De vlugschriften van de geallieerden die Kees in zijn correspondentie noemde, stuurde hij me toe met de woorden: "Hierbij wat oorlogsdocumentatie." Maar de enveloppe van 9 januari 2020 bleek meer drukwerk te bevatten dan ik had vermoed: verschillende uitgaven van illegale kranten en blaadjes; een toespraak tot Nederlandse studenten, gehouden voor radio Oranje; een verslag van een bisschoppelijk onderzoek en een bericht aan boeren en tuinders. Bij elkaar geven deze tweeëntwintig tijdsdocumenten, die op één plaats zijn verzameld én gelezen ten huize van de familie Van Leeuwen aan de Middenweg, een unieke inkijk in de beeldvorming van het oorlogsverloop, een interessante doorsnede ook uit het dagelijks leven van 1944-1945, dat allesbehalve alledaags was natuurlijk. De moeite waard voor een archief om de kleine collectie in deze aansprekende samenstelling te bewaren voor het nageslacht.

Voor mij als gelegenheidsarchivaris was het zonder meer een boeiend werkje het stapeltje door te nemen, op datering te ordenen en in deelmapjes onder te brengen. Soms moest ik ze vanwege de grootte opgevouwen laten, bijv. Nieuw Noord-Hollandsch Dagblad. Even volgde ook ik de oorlog in grote lijnen. Heerhugowaard kwam ik niet tegen. In Bommen op Heerhugowaard staat echter een uitgebreid stuk over de ondergrondse drukkerij van Trouw in de boerderij van Paul den Hartigh, gesloopt in 1981, gelegen naast de Hervormde Kerk. In hetzelfde boek staat ook de distributie van Vrij Nederland beschreven, vanuit de woning van de fam.

Van Slooten, Middenweg 29. Mooie locale achtergrondverhalen bij de exemplaren van Trouw en Vrij Nederland in deze verzameling (liefst 9 nummers bij elkaar). De edities die Kees bewaarde, zijn dan ook speciaal voor West-Friesland geweest

Herinneringen aan de ondergrondse berichtgeving

Mijn vraag was vervolgens, hoe hij daadwerkelijk aan deze krantjes en stukken was gekomen. Via zijn vader? Vondsten na droppings? Werd thuis ondergronds wat bezorgd? Had hij zelf ook nog onopvallend wat verspreid of doorgekregen? Er kwam een gedetailleerd antwoord, door broer Hans en zus Ria waar mogelijk aangevuld. "Bij mijn ouders thuis, moesten we op het eind van de Duitse bezetting zeer voorzichtig te werk gaan. Twee huizen verder waren immers in het huis van de dames Scholten de Duitsers ingekwartierd. In de kerktoren hadden ze een uitkijkpost met een machinegeweer van groot kaliber ingericht om laagvliegende Engelse vliegtuigen neer te halen. Ze schoten ook op huizen die niet goed verduisterd waren, althans zo werd beweerd. Er was uitgelekt (waarschijnlijk via gevangengenomen ondergrondse strijders, die gemarteld waren) dat er in Spanbroek

's nachts droppings van wapens werden uitgevoerd. Een jonge collega van Vader, meester Wijte, hielp daarbij. Overdag vond vader, die toen de vijfde klas had, hem eens slapend op de lessenaar in het naast hem liggende klaslokaal en nam toen de lestaak waar. Aan de kinderen werd verteld, dat meester 's nachts voor de hoofdakke studeerde.

De bovengrondse pers mocht alleen sterk gecensureerd nieuws publiceren. Er was groot gebrek aan papier. De kranten werden steeds kleiner en dunner. Na een tijdje geloofde niemand meer in de 'de tactische terugtrekking' van de Duitse legers in Rusland. Ik herinner me dat De Waarheid uit de Zaanstreek en Trouw uit een protestant-

Familie Van Leeuwen voor het huis, Middenweg 256. Vlnr: Hans, Vader, Ria, Moeder, Leo, Jo Hammer, Kees.1950

se omgeving (we wisten niet waar vandaan) begonnen met een ondergrondse nieuwsverspreiding. De Telegraaf deed niet mee. Streekkranten volgden. Deze krantjes werden in het geheim gedrukt en via een betrouwbaar netwerk verspreid."

Zus Ria diepte uit haar geheugen op dat de ondergrondse krantjes bij Japie Borst vandaan kwamen, niet zonder gevaar: "Hij woonde tegenover ons en had een onderduiker in huis, die later een kopman van het verzet bleek te zijn. Hij was verraden en er was gezegd, dat hij in het derde huis voorbij de kerk zat. Er kwam een Duitse overvalwagen. Eerst zochten ze vrij lang bij onze buurman Jan Steur. Toen kwamen ze bij ons. Hans had zijn vriendje Kees Kroon te spelen en ik mijn vriendinnetje Annie Laan. Leo was door de jongens weggestopt onder een luik in de slaapkamervloer, dat ze niet goed konden dichtkrijgen. Het zeil bobbelde eroverheen. Leo was zeventien jaar, groot van stuk en zou zeker zijn meegenomen! De kamer zat vol met kinderen. De Duitser die toen binnenkwam, zei: 'Kleine Kinder.' De slaapkamer lieten ze toen maar zitten. Met andere woorden: ze zaten hier fout, want Japie Borst had geen kinderen. Ze waren gewoon aan de verkeerde kant van de straat aan het zoeken. Broer Kees heeft dat niet meebeleefd, omdat hij met Vader op weg was naar familie in Zuid-Holland om eten te halen. Wat die ondergrondse krantjes betreft, Vader stuurde de jongens zaterdagavond na het lof naar Japie Borst. Daar werden de krantjes stiekem uitgewisseld en later bij het licht van het lampje van de fiets gelezen."

Kees vervolgt met: "Ze werden met graagte gelezen en doorgegeven aan betrouwbare kennissen. Het inspireerde mij een grote kaart van Rusland te tekenen en op de zolder tegen de wand te plakken. Met speldjes, waarop vlaggetjes, liet ik de grenslijn tussen de Duitse en Russische troepen meebewegen. Toen de beslissende strijd om Stalingrad door de Russen in februari 1942 gewonnen was, begrepen we dat alleen nog maar een terugtocht van de Duitse troepen kon volgen. Hans heeft een grotere versie van de kaart gemaakt op aan elkaar gelijmd papier, overgetekend uit de schoolatlas van Beekman en Schuiling. Die kaart heeft een tijdje beneden in de kamer aan de wand gehangen. Ook weer met spelden en eraan geplakte vlaggetjes werd de

frontlinie in Rusland bijgehouden. Ik meen zelfs dat een keer een Duitse soldaat, bij een inval, daar mistroostig naar keek en dat vader daarna de kaart weghaalde. De krantjes nam ik mee naar de school in de Nieuwstraat in Alkmaar, waar de de leraren zich verdrongen om het nieuws te lezen. Ik verborg ze in de leerboeken in mijn schooltas. Na school fietste ik vaak de route via Oudorp naar huis. Op hobbelende antiplofbanden langs een rijwielpad met een hoog bruggetje over de ringvaart. Dat was de kortste weg voor een scholier. Het was op het eind van de oorlog en het Duitse leger miste al behoorlijk de zo gevreesde discipline van weleer. Er kwamen twee Duitse soldaten aanlopen, een beetje lollig, die bij de boeren geprobeerd hadden aan wat eten of sterke drank te komen. Geweer over de schouder. Er was geen omkeren mogelijk. Ik zou ze passeren. 'Halt, gib' mir das Rad.' Dat waren ze al jaren gewend te zeggen. Warempel, de soldaat stapte op mijn jongensfiets en probeerde weg te rijden, maar de fiets was hem veel te klein. Ik zag mijn schooltas onder de snelbinders bungelen Ik hoorde de andere soldaat nu tussenbeide komen: 'Ach, lass dem Kind das Rad.' De fiets werd in de kant gegooid en het tweetal vervolgde zijn weg. Trillend van angst keek ik ze na. Ik wist dat er ondergrondse blaadjes in de tas zaten Veel mensen hadden een radio verborgen, waarmee zij het betrouwbare nieuws uit Engeland konden horen, zij het door de Duitsers gestoord met het geluid van klatend water. Dat werd mondeling overgebracht en zo hoorden we van D-Day, de invasie in Normandië. Ook de ondergrondse pers bracht het nieuws van het oprukkende geallieerde leger in Italië en West-Europa. Vader had de radio ingeleverd. We zaten te dicht op de Duitse soldaten, oordeelde hij. Maar van alle kanten hoorden we het nieuws. De verovering van België en van Maastricht in september 1944, we volgden het op de voet. Opnieuw tekende ik een kaart en volgde de opmars dagelijks. Twee teleurstellingen: de brug te ver bij Arnhem en de winterse Duitse enclave in Luxemburg, waar generaal Patton in december 1944 wegens de sneeuw niet verder kon opereren met zijn tanks. Gelukkig wist hij de Duitsers toch te verslaan. In de winter en de lente van '44 -'45 volgde hier de verschrikkelijke hongersnood; vandaar de oproep van de Landelijke Organisatie tot verbouwing van vroege aardappelen en groenten. Het bruggenhoofd over de Rijn bij Remagen in maart 1945 was goed nieuws. En dan kwam er 's avonds op 4 mei 1945 's avonds om 20 uur dat gebonk op de ramen van ons huis door Piet Beerepoot: 'Het is vrede!' We gingen allemaal de straat

op waar iedereen was. Elkaar omhelsde en juichte. De volgende dag, zaterdag, was het prachtig weer en werd de bevrijding uitbundig gevierd." Hans tekent hierbij aan, dat het een feest was met een minder fraai einde. "Het eindigde, wat schandelijk, met het ophalen en kaalscheren van de moffengrieten. Ik schaam me nog steeds, want ik heb ze ook een schop gegeven." "Vader stak de vlag uit," besluit Kees. "Ik zette in de voortuin op stokken een bord met in de hoeken de vier vlaggen van de geallieerden en een tekst in mijn beste Engels uit die tijd: 'Many thanks to our Liberators', wat volgens Hans door de dorpsgenoten uitgesproken werd als 'Manie Tanks to our Lieberaators'. Ik hoopte dat de geallieerde legers vanuit de Afsluitdijk over de Middenweg naar Alkmaar zouden komen... Ze kwamen niet, maar wij waren waanzinnig van vreugde!"

Met dank aan: Kees van Leeuwen, Hans van Leeuwen en Ria Huisman-Van Leeuwen. De foto's zijn beschikbaar gesteld door Kees en Ria van Leeuwen.

Trouw. Een ondergrondse krant. Samenstelling Dick Houwaart (Kok, Kampen, 1978). Heruitgave van alle Trouw-nummers uit de Tweede Wereldoorlog. De ondergrondse Pers 1940-1945, 3e geheel herziene druk door Drs. Hans de Vries, Niod 2014. (beschrijvingen van bijna 1300 bladen, alle aanwezig in het NIOD)
Jannie Borst-Van Dijk e. a., Bommen op Heerhugowaard, 1995.

Bijlage: Oorlogsdocumenten, bewaard door Kees van Leeuwen.

1. 2 september 1939. Schager Courant/Dagblad voor Holland's Noorderkwartier. Reactie van Chamberlain en Europa op de inval van Duitsland in Polen.
2. 1940. Kaartje van Duitsland. Met rood en blauw ingekleurde grenzen.
3. 7 april 1943. Radiorede gehouden voor Radio Oranje door Z. Exc. G. Bolkestein, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.
4. 16 maart 1944. De Vliegende Hollander, nr.109. Verspreid door de geallieerde luchtmacht. Russische opmars van Tarnopol tot Cherson. Met gedetailleerd kaartje.
5. Londen, 20 oktober 1944. Rapport over de houding der katholieke bisschoppen en hun indirecte invloed op het Nederlandsche verzet. Door L. Bleijs C.Ss.R.[redemptorist].

6. Voorjaar 1945. Bericht aan alle boeren, tuinders en teelers in Noord-Holland. Een dringend beroep van de Landelijke Organisatie [voor onderduikers](Afd. Noord-Holland) om zooveel mogelijk vroege aardappelen en groenten te verbouwen. De nood is zeer hoog. Het spook van den honger grijpt om zich heen. De noodlijdende bevolking rekent op U.
7. 16 april 1945. De Nieuwsbode, nr.109. Dagblad voor het bezette Nederlandse gebied. Zusterorgaan van De Onderduiker. Canadese troepen hebben Arnhem van vijanden gezuiverd.
8. 16 april 1945. Trouw, nr. 125/120. Verschijnt dagelijks. Speciale uitgave voor Alkmaar e. o. & West Friesland II. Ons Indië moet ons Indië weer worden.
9. 17 april 1945. Trouw, nr. 126. Speciale uitgave voor Alkmaar e. o & West Friesland II.
10. Einde april 1945. Trouw, jrg. 3, nr. 5. Nog heeft het uur van onze vrijheid niet geslagen.
11. 2 mei 1945. Vrij Nederland, nr. 56. Nieuwsbulletin voor Noord Noord-Holland. O. m. herdenkingsartikel bij de dood van President Roosevelt. Bij het Radionieuws op p. 4 staat vermeld: Dinsdagmiddag is Hitler in Berlijn overleden.
12. 3 mei 1945. MORGEN BULLETIN, jrg. 1, nr. 183. Het nieuws in enkele woorden Berlijn gevallen!! Strijd om Berlijn kost de vijand een kwart miljoen man. Hitler en Göbbels schijnen zelfmoord te hebben gepleegd.
13. 4 mei 1945. Morgen Bulletin, nr.184.
14. 4 mei 1945. Trouw, nr. 141/133. Verschijnt dagelijks. Speciale uitgave voor Alkmaar en Omgeving en West-Friesland II. Het voedsel en de vrijheid komt.

15. 5 mei 1945. Vrij Nederland, nr. 58. Bevrijdingsnummer. Geheel in de kleur oranje gedrukt. Alle Duitse strijdkrachten in Nederland, N.W. Duitsland en Denemarken hebben zich overgegeven. De capitulatie zal hedenmorgen om 8 uur van kracht worden.
16. 6 mei 1945. De Nieuwsbode, jrg.1, nr. 128, Heiloo. Vandaag de capitulatie een voldongen feit. Drie gevallen werkers herdacht.
17. 7 mei 1945. Vrij Nederland. Dagblad voor Noord Noord-Holland. Eindelijk, eindelijk is dan toch de lang verwachte vrede doorgebroken uit de donkere wolken van oorlog, haat en vernietiging.
18. Bevrijdingsnummer Trouw. Met foto's van Wilhelmina, Gerbrandy en Prins Bernhard.
19. 9 mei 1945. Trouw, nr. 140. Speciale uitgave voor West-Friesland II. Verschijnt dagelijks.
20. 12 mei 1945. De Typhoon, nr. 66. Was illegaal blad voor Zaandam en omgeving.
21. 23 mei 1945. Eerste nr. van Nieuw Noordhollandsch Dagblad na de bevrijding. Is voortzetting van Noordhollandsch Dagblad, Alkmaarsch Dagblad, Westfriesch Dagblad, Schager Dagblad, Noorder Post.
22. 14 augustus 1945. Nieuw Noordhollandsch Dagblad. De oorlog is afgelopen. Japan geeft zich over.

Volkslied van ut Kruis

Weer eerst un sluis en kolkie was, deer bai ut Kruis,
Deer loopt nou un voetpad zomaar langs ons huis,
Deer ken je niet meer varen, da's allang voorbai,
Hier komme nuwe huizen allegaar op un rai,
Weer eerst veugels zongen op ut vlakke land,
Deer komt nou de nuwbouw, zo sting ut in de krant.

Weer eerst kôôl en piepers de grôte bôoskip was,
Deer staan nou de blommen bloeiend in de kas.
Deer benne nou de streitjes allegaar veuls te kloin
Deerop ken gien mens meer hêlegaar voilig zoin.
Dat moet rap veranderen, da's zeker en gewis,
aars den gaat ut met oôs, vast en zeker mis.

Weer de winter alles hult in witte sneêuw,
Weerin wiekent vliegt un witte zulvermeêuw
Deer is nou gien sloôtje, weer je op skaasen kon
Allien een stukkie oisbaan gloimend in de zon.
Hier en deer een broeikas, as un glazen huis,
Dut nou is oôs buurtje, dut nou is "Ons Kruis"

Tekst: P.M.Beers

Op de wijze van: WEER UT LIED DER BRANDING RUIST

DE BESLISSING TOT AANLEG WATERLEIDING IN HEERHUGOWAARD

Tekst: Ab Klomp

Afbeeldingen: Archief Henk Komen

Betrouwbaar water uit de kraan is voor ons de normaalste zaak van de wereld. Maar vroeger was het anders. De regenput gaf lekker water, maar het was wel verstandig om het eerst te filteren en te koken en bij droogte was de put soms helemaal leeg en dan werd nog vaak slootwater gebruikt

Tijdens een bezoek in 1811 aan Nederland stelt Napoleon vast dat een moderne drinkwatervoorziening prioriteit verdient. Het vershippen van water is ouderwets en omslachtig. Maar Napoleon heeft eerst andere prioriteiten.

Het begin van de waterleiding in Nederland begint in 1845 op het landgoed Huis te Manpad tussen Heemstede en Vogelenzang. Mr. Jacob van Lennep en zijn vrouw Henriëtta Roël genieten van het warme weer en om de dorst te lessen haalde Henriëtta een karaf koel helder duinwater uit de pomp en schonk twee glazen in. Het smaakte heerlijk, veel lekkerder dan het water uit de Vecht dat met schuiten naar Amsterdam werd vervoerd. Dit bracht Van Lennep op het idee om water uit de duinen via buizen naar Amsterdam te vervoeren. Dit moet wel gefinancierd worden, maar de welgestelde Amsterdammers weigeren te investeren. In 1851 lukt het Van Lennep met Engelse geldschieters de Amsterdamse Duinwater-Maatschappij op te richten. Op 12 december 1853 wordt bij de Haarlemmerpoort het eerste duinwater verkocht voor 1 cent per emmer. De aanleg van waterleiding was particulier initiatief en kon winstgevend aangelegd worden in steden. Zo kwam er waterleiding in Amsterdam, maar ook in Den Helder, Alkmaar en de Zaanstreek.

Het platteland was onrendabel gebied en moest wachten voor initiatieven tot 1919. De provincie Noord-Holland vat te het plan op om het platteland van waterleiding te gaan voorzien. Als eerste besloot ze het plan om de waterleidingbedrijven van Alkmaar en Zaanstreek te gaan kopen en tevens het duingebied bij Bergen. In 1920 werd daartoe het Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN) opgericht. Aanleiding voor de provincie om waterleiding op het platteland te gaan promoten was, dat er steeds weer tyfus-uitbraken in Amsterdam voorkwamen, die terug te voeren waren naar het schoonmaken van melkgereedschap in sloten.

Hoe gingen de gemeenteraden daar mee om?

Om een buizenet voor de waterleiding aan te leggen moesten de gemeenten akkoord gaan. De directeur van het Waterleidingbedrijf moest dan ook in de gemeenten veel voorlichting geven. Als eerste is de gemeente Heiloo aan de beurt, omdat die gemeente gemakkelijk aangesloten kon worden aan het Alkmaarse waterleidingnet. Op 25 maart

1920 wordt met algemene stemmen besloten om aan te sluiten en op 22 juli 1920 wordt de waterleiding in Heiloo feestelijk in gebruik genomen.

De gemeenten krijgen van het provinciaal waterleidingbedrijf een verzoek om aan te sluiten, maar de gemeenten willen dan wel wat meer weten en daarvoor geeft de directeur van het waterleidingbedrijf, de heer Oldenborgh, voorlichting zowel aan B en W als aan de raad, maar als er voorlichting aan de bevolking gegeven moet worden, dan is hij daar ook toe bereid.

Gemeente Heerhugowaard

In de raad van 22 juli 1921 is een missive binnengekomen over drinkwatervoorziening. De missive wordt aangehouden tot later. Het Witte Kruis geeft voorlichting over waterleiding en dat wordt gemeld in de krant van 6 augustus 1921. Voor de voorlichting hebben ze de Inspecteur van Volksgezondheid in Noord-Holland en de directeur van het Provinciaal Waterleidingbedrijf uitgenodigd. De Inspecteur benadrukt dat de drinkwatervoorziening in vele delen van het land slecht te noemen is, dat de verontreiniging van de daken in de regenbakken terecht komt. Goed drinkwater is in het belang van de volksgezondheid. De directeur van het Provinciaal Waterleidingbedrijf legt uit waarom de Provincie aan het waterleidingproject is begonnen. De steden konden zich een waterleidingbedrijf permitteren, maar de gemeenten op het platteland niet. Om de waterleiding in de toekomst rendabel te maken moeten ze zorgen dat alle gemeenten gaan aansluiten. Er is daarom een verplichting om binnen 40 m van de hoofdbuis aan te sluiten. In veel gemeenten wordt die dwang tot aansluiten verafschuwt. Hij legt ook nog uit dat betaling van het waterverbruik via een meterstelsel de kosten ongeveer 30% duurder maakt en er daarom voor de gewone huishoudens het waterverbruik betaald wordt naar oppervlakte van het huis. De Inspecteur voegt daaraan toe dat een watermeter het verbruik zal minimaliseren terwijl het voor de volksgezondheid goed is als er ruim water wordt gebruikt, want

"het ene kind dient niet te worden gewassen in badwater van het andere."

De ongeveer 100 aanwezigen, waarvan 9 raadsleden kregen zo vooral de positieve kant van de waterleiding te horen.

In Ons Blad: Katholiek nieuwsblad voor Noord-Holland van 4 augustus 1921 gaat het over 'Provinciale misère' behalve dat ze vinden dat de provincie zich niet moet bemoeien met de waterleiding en rekenen ze ook voor dat het ook duur is. De berekening is als volgt: *"Een Zaans blad heeft uitgerekend, dat praktisch gesproken, de prijs voor het water de kleine gebruiker op f 0,75 per m³ komt te staan. Voor het kleinste huis nl. rekent men 50 m² vloeroppervlakte en een watergebruik van 12 m³ per kwartaal. Dit theoretisch gebruik komt neer op 940 liter per week, of 135 liter per dag; dit is circa 13 à 14 emmers van 10 liter. Deze 50 m³ worden berekend tegen het op het eerste gezicht zeer billijke tarief van f 0,25 per m³. Aangezien men echter van de 13 emmers toegestaan verbruik er ten hoogste 3 of 4 gebruikt en de rest toch betalen moet, komt de prijs per m³ praktisch neer op f 0,75 à f 1." Van dit standpunt bezien, is het dus zeer begrijpelijk, dat men hier (in Zaandam) niet, zoals b.v. in Haarlem of Den Haag, water voor huishoudelijk gebruik over de meter kan betrekken. Een prijs van f 0,75 à f 1 per m³ durft zelfs een provinciaal bedrijf niet te berekenen. Men taxeert eenvoudig het gebruik 3 à 4 keer te hoog en laat dan met een royaal gebaar slechts f 0,25 per m³ betalen. De particuliere maatschappij, sinds enige tijd overgenomen door de provincie, was een goed renderend bedrijf en berekende tarieven voor huishoudelijk gebruik van ongeveer ... 1/3 der nu ontworpen regeling."*

Het Zaanse Waterleidingbedrijf was in 1920 gekocht door de provincie evenals het waterleidingbedrijf van Alkmaar. Duidelijk is dat deze krant vindt dat het particulier initiatief goedkoper kan werken dan de provincie. Sommige raadsleden zijn het daar mee eens.

Op 12 augustus 1921 komt de waterleiding in de raad. Dat is niet de eerste keer want in de vergadering van 22 juli is het al besproken in een geheime zitting. B en W hebben nog geen standpunt ingenomen. De bijeenkomst van Het Witte Kruis is bekend. Toch vraagt de heer Bloothoofd of

er nogal animo is onder de inwoners en vraagt zich af wie de spreker was. De voorzitter meldt dat er geen stemming is gehouden bij die vergadering en dat er wel waren die er voor waren, maar sommigen waren er tegen. De raadsleden twijfelen aan de goede bedoelingen van het provinciaal waterleidingbedrijf. Waarom die dwang en de prijzen kunnen zomaar verhoogd worden en worden nu al duur genoemd. Eigenlijk willen ze weten of de inwoners van Heerhugowaard de waterleiding wel willen. Er wordt besloten om *"de zaak tot een volgende vergadering uit te stellen."*

In de raad van 18 oktober 1921 komt het voorstel van B en W over de waterleiding in bespreking. B en W stellen voor *"om niet tot aansluiting van de waterleiding over te gaan, omdat geen garantie gegeven kan worden, dat de kosten niet duurder zullen zijn."* Het advies bevreemdt de raadsleden niet: *"Het is bekend, dat de voorzitter voorstander is en de wethouders tegenstanders zijn van de aansluiting."* Soms strooien de raadsleden met percentages, zo zegt raadslid Krom *"dat 90% van de bevolking niet voor aansluiting is."* De heer Van der Oord is, juist om het *"Russische moeten"* om aan te sluiten, tegen. Het voorstel van B en W wordt aangenomen met 7 tegen 4 stemmen en dus geen aansluiting!

Op 30 mei 1922 staat een ingezonden brief in de Schager Courant: *"De waterleiding is hier verleden jaar in de raad afgestemd. Maar zouden de heren tegenstemmers geen voorstemmers worden, als ze zagen wat ik laatst zag, dan men spinazie staat te wassen in slootwater en nog wel op een plaats waar het riool van 4 zinkputten uitloopt, vlak naast de stoep (een mooie plaats voor de uitloop van een riool). Nu geloof ik niet en zeker wel niemand, dat die vrouw dat zelf zo plezierig of in orde vindt, maar watergebrek is hier natuurlijk de oorzaak en nu begint de zomer nog maar pas. Zou zo iets, en er gebeurt veel meer van dat, onze raadsleden nu niet tot terugname van het eens genomen besluit kunnen bewegen. Bedenk toch eens heren raadsleden wat het zeggen wil geen water in de bak en geen welput bij de deur, zoals de meesten uwer natuurlijk wel hebben.*

Is het misschien bevorderlijk aan de gezondheid als men, omdat men zuinig moet doen met het beetje regenwater dan men nog heeft, met het warme weer z'n lijfgoed 14 dagen aanhoudt omdat je niet weet waar je in wassen moet en is het soms zo heerlijk en gezond voor de kinderen als je ze om een beetje water te winnen, allemaal in hetzelfde sopje wast omdat anders de bak dadelijk leeg is.

Ik weet wel, de kosten zijn hoog, maar zo er ooit geld nuttig uitgegeven wordt, dan is het wel voor dit doel. Want niets is zo onontbeerlijk dan water en als we straks zonder zitten en we moeten weer 40 cent voor een bus water geven, is dat dan niet duur.

Achtend, G. Koster-Meerhof"

Watergebrek levert meer moeilijkheden op zoals blijkt uit een artikeltje in de Alkmaarsche Courant van 7 juni 1922: *"Uit Heerhugowaard Evenals het vorige jaar heerst hier door de langdurige droog-*

Foto plm. 1925. De aanleg van de waterleiding aan de Middenweg. Het meisje rechts is Trientje Stapel. Zittend tweede van rechts H. Overman en tweede van links in de kuil Piet de Boer. Tweede rechts staand is Tamis.

te reeds groot watergebrek, Kon men zich het vorige jaar nog met wat moeite en kosten voorzien van water uit Alkmaar, dit schijnt thans voor bewoners onzer gemeente uitgesloten, althans heeft zich het feit voorgedaan, dat iemand van hier om water komende te Alkmaar niet geholpen werd, omdat hij uit Heerhugowaard kwam. Voor gemeenten, die tot aansluiting bij de waterleiding besloten, schijnt er geen bezwaar te zijn. Dit is wel begrijpelijk. De inwoners moeten zich dan maar eens tot de raad keren. Als men alles op zich zelf wil, moet men ook ten eigen bate niet bij anderen aankloppen."

Op 30 juni 1922 komt bovenstaand probleem in de gemeenteraad. "Voorzitter zegt, dat besloten is om voorlopig nog niet aan te sluiten. Van de afdeling Heerhugowaard van Het Witte Kruis is een adres ingekomen, waarin erop gewezen wordt, dat de inwoners alhier in de droogteperiode geen water konden bekomen uit Alkmaar, omdat Heerhugowaard zich niet had aangesloten bij het Provinciaal Waterleidingbedrijf. Verzocht wordt in het adres om het raadsbesluit om niet bij de waterleiding aan te sluiten in te trekken en de wenselijkheid van aansluiting nogmaals onder ogen te zien, waarover in de gemeente hoe langer hoe meer stemmen opgaan tot aansluiting bij het waterleidingbedrijf. Voorzitter zegt, dat B en W er over hebben geschreven aan Gedeputeerde Staten en die hebben geantwoord, dat, nu Heerhugowaard had geweigerd aan te sluiten, nu ook geweigerd wordt aan Heerhugowaard water te verstrekken, daar deze gemeente anders zou profiteren van datgene wat door anderen tot stand is gekomen. Gedeputeerde Staten hebben besloten tot 7 juli a.s. nog water aan de gemeente Heerhugowaard toe te staan. Indien echter voor 7 juli a.s. niet tot aansluiting bij de waterleiding is besloten, zal na die datum geen water meer worden geleverd aan Heerhugowaard. Voorzitter zegt: Ik heb mijn ontevredenheid te kennen gegeven hierover en ik heb gezegd, dat ik het een Russische manier vind. Mij werd geantwoord, dat het was

voorgeschreven en vorige maal was dit al genoemd. Dat is, zegt voorzitter, door ons misschien over 't hoofd gezien, dat we dan geen water krijgen, als we niet aansluiten. Voorzitter zegt, dat er behalve het adres van het Witte Kruis nog een zestal adressen van bewoners van verschillende delen van onze gemeente zijn ingekomen om tot aansluiting bij de waterleiding te besluiten."

Deze adressen veranderen de inzichten van B en W niet. In de raad wordt gesuggereerd dat alleen deze inwoners vóór zijn en dat men beter een referendum kan houden om aan de weet te komen wat de bevolking nu echt wil. Het referendum komt er niet en het voorstel van Het Witte Kruis om aan te sluiten wordt met 7 stemmen tegen en 4 voor weggestemd.

Na ruim anderhalf jaar - 27 december 1923 - komt de aansluiting bij het Provinciaal Waterleidingbedrijf weer aan de orde. Hoewel daar niet om gevraagd was, wordt het verzoek in de vergadering al behandeld. "Ingekomen is een door de heren P. Kostelijk en J. Met ondertekend verzoek om op de agenda der volgende vergadering te plaatsen: behandeling van het idee tot aansluiting onzer gemeente bij het Provinciaal Waterleidingbedrijf. En daarbij pre-advies van B en W te voegen. Bij de vorige besprekingen kon geen meerderheid voor aansluiting worden gevonden. In het adres wordt erop gewezen dat niet aangesloten gemeenten bij watergebrek verstoken zullen zijn van watervoorziening.

De heer Kostelijk zegt in de toelichting, die hij op het adres geeft, dat de zaak hier eertijds is gestrand. Al meer wordt echter het nut van waterleiding ingezien.

Vroegere tegenstanders roemen nu de zaak. Vele gemeenten gingen reeds tot aansluiting over. De meerderheid van de raad heeft steeds gewezen op de hoge kosten en op de verplichtingen, die aansluiting met zich brengt. De kosten zijn niet zó erg dat we niet tot aansluiting zouden kunnen overgaan. Als wij in de zomer watergebrek krijgen en we kunnen ons bij het waterleidingbedrijf dan niet van water voorzien, dat moeten wij onder ogen zien. Nu kunnen wij de zaak voor de zomer nog voor elkaar krijgen. De zienswijze van de raadsleden kan zich hebben gewijzigd en we hebben nieuwe leden in de raad gekregen. Allerwege ziet men de goede werking van het waterleidingbedrijf.

De heer Met zegt dat de zaak door de heer Kostelijk al duidelijk is toegelicht. Spreker heeft als voorstander mede het adres ondertekend. Wij hebben hier behandeld de aanstelling van een schoolarts, maar als we voor volksgezondheid willen zijn, dan hebben we in de eerste plaats wel aansluiting bij de waterleiding te bevorderen, al brengt het kosten met zich. Men heeft tegenstanders die in voorstanders zijn veranderd.

De heer Poland is voor het waterleidingbedrijf, maar de verplichte aansluiting voor hen die aan het gebied wonen, daar is spreker tegen.

Voorzitter zegt voor waterleiding te zijn. Het bezwaar door Poland genoemd, zal niet veranderen. Als dat bij de raad voorzigt, zal het niet gaan. Voor ons zal geen uitzondering worden gemaakt.

De heer Krom zou bij de reeds aangesloten gemeenten nadere inlichtingen willen vragen. Van die inlichtingen zal 't afhangen hoe ik mijn stem uitbreng, zegt spreker.

Als wij hier onze stem aan geven verplichten wij allen die aan het net wonen tot aansluiting. Voor sommigen is dat bezwaarlijk. Wij leven hier ook thans nogal gelukkig, zonder waterleiding. Ons cijfer voor sterfte en voor besmettelijke ziekten is hier niet ongunstig nu.

De heer Poland: Wij verplichten hen, die aan het net wonen, tot aansluiting. Maar die het niet kunnen betalen, moet de gemeente maar voor haar rekening nemen.

Voorzitter: Nee, dat niet. De gemeente

moet zorgen dat de Bouwverordening wordt nageleefd. Blijkt het dat men niet aansluit, dan kan verbaal volgen. Dit zal misschien een enkele maal voorvallen. Wij hebben nu nog geen voorstel, maar B en W zijn bereid ermee bij de raad te komen en advies te geven.

De heer Mienis zegt in Warmenhuizen bij heersende tyfus te hebben opgemerkt, dat de ziekte zich het meest openbaarde daar; waar men het vaatwerk in de sloot reinigde. Spreker is voor aansluiting.

De heer Kostelijk zegt dat de verplichting tot aansluiting in verschillende gemeenten zo soepel mogelijk wordt toegepast. Spreker hoopt dat B en W de zaak flink aanpakken en gunstig zullen adviseren.

Voorzitter zegt nog niet te kunnen zeggen, hoe het advies zal zijn.

Goedgevonden wordt dat op de volgende vergadering B en W met een voorstel tot aansluiting bij de raad zullen komen.

De heer Met vindt wenselijk, dat de raadsleden inmiddels eens bij aangesloten nevingemeenten gaan informeren om zich bereids wat op de hoogte te stellen.

Voorzitter veronderstelt dat de raadsleden dat wel zullen doen."

De volgende vergadering is 15 februari 1924 en wordt de waterleiding besproken. "Daarna volgt behandeling van het voorstel van de heer Kostelijk inzake aansluiting onzer gemeente bij het Provinciaal Waterleidingbedrijf.

De heer Kostelijk zegt, het gaarne op de agenda te zien. Spreker vestigt er de aandacht op dat zoals alreeds in de raad is besproken geworden, dat bij niet-aansluiting wij ook geen water verstrekt krijgen van het Provinciaal Bedrijf, bij voorkomend watergebrek.

Voorzitter brengt onder de aandacht, dat het college van B en W in het advies over dit onderwerp niet eenstemmig is.

De heer Kostelijk zegt, niet erg bevredigd te zijn geweest, toen hij van de toelichting van B en W kennis nam en had een gunstig advies van B en W gehoopt en dit advies is niet gunstig, het is zeer neutraal. B en W schenen wel liefst tot het laatst te wachten met het advies. De heer Kostelijk heeft de memorie van toelichting van het provinciaal bedrijf geraadpleegd en wil wel enkele opmerkingen doen. Spreker is voorstander van aansluiting. De financiële verhouding van de gemeente tot het waterleidingbedrijf komt spreker vóór niet bezwaarlijk te zijn. Te veraf wonenden blijven van aansluiting verstoken, voorhands, maar dat komt wel bij elke centrale voorziening voor. Het provinciaal bedrijf doet rechtstreekse levering aan de gemeente. Aansluiting zal de volksgezondheid bevorderen. Dat ieder binnen 40 m afstand moet aansluiten is wel bindend, als de raad dat vastlegt voor de eigenaren van de percelen. Maar dat is nodig.

Voorts wijst spreker op de aannemelijke voorwaarden voor minder kapitaalkrachtigen, aan wie voorschot tegen 5% 's jaars, af te lossen in 10 jaar, kan worden verstrekt. Wat dus zeer gemakkelijk is voor hen en kan bij het opzij zetten van wat niet nuttig is, voor dezulken aansluiting ook doenlijk zijn. Waterleiding is een arbeidersbelang. Veel gevallen doen zich met ander water voor, dat het als drinkwater te

wensen overlaat. Er is beweerd: Nu worden de mensen toch ook oud en 't is er altijd buiten gered. Maar verschillende zaken: spoorweg, autoverkeer, elektriciteit, etc, waren er vroeger niet, thans wel. En zijn zelfs nu onmisbaar. Al die dingen, ook waterleiding, zijn een teken des tijds. Nu het tegenwoordige geslacht nog kan genieten van deze aardse geriesen, mogen wij die niet terzijde stellen. De mensen worden nu ook oud, werd gezegd. Maar toch voor levensonderhoud is in de eerste plaats goed eten en drinken nodig. De burgers zullen het kunnen appreciëren als vanmiddag wordt besloten om de gemeente te voorzien van waterleiding.

Voorzitter zegt dat de heer Kostelijk al een krachtig pleidooi heeft gehouden en B en W's advies zeer neutraal en niet eenstemmig vond. Wij waren niet eenstemmig en na een paar bijeenkomsten zijn B en W met dit advies gekomen.

De heer Met zegt, na het krachtig pleidooi dat de heer Kostelijk reeds hield, kort te kunnen zijn. Spreker is reeds een aantal jaren in de raad en zegt met genoeg op verschillende besluiten van de raad te kunnen terugzien. De waterleiding acht de heer Met een zeer belangrijke zaak. Iedereen zal van het nut ervan overtuigd zijn. Maar dikwijls wordt overwogen de dwang om te moeten aansluiten. Ik vind, dat als we het belang van de burgers willen dienen, wij dat kunnen doen door aansluiting bij de waterleiding. Bij naburige gemeenten heb ik er informatie over ingewonnen en ik ben zeer voor aansluiting.

De heer Tromp zegt: Mij is het advies van B en W niet meegevallen. Ik had gehoopt dat hun advies eensluidend was en dat is niet zo. Ze zijn niet eenstemmig en wij worden niet veel wijzer van hun advies op het ogenblik. Nu het zo is, is er op het moment nog meer aanleiding voor de raad om ons licht op te steken bij gemeenten waar waterleiding is, dan het geval zou zijn als er een eenstemmig advies van B en W zou zijn. Ik heb wel enig onderzoek gedaan, maar beter is dat eerst nog meer onderzocht wordt. De heer Kostelijk heeft wel wat aangehaald uit de Memorie van Toelichting van het Provinciaal Waterleidingbedrijf, maar als alle raadsleden mogelijk nog niet over de nodige gegevens beschikken, dan is het misschien nog beter het nu nog aan te houden.

De heer Blom: Ik had gehoopt, dat B en W die wel op onderzoek zullen zijn geweest, met meer gegevens gekomen waren. Als je hier in de gemeente rondgaat, zijn er 6 van de 10, die hopen dat het niet komt. In de gemeente waar het wel is, willen 8 van de 10 het niet missen.

De heer Kostelijk voelt niet voor het idee van de heer Tromp om het nu aan te houden. Spreker vindt dat wij nu wel een besluit kunnen nemen.

Voorzitter geeft nog enige punten uit de voorwaarden voor aansluiting voor de ingezetenen weer en acht het aan de hand van de cijfers voor een arbeider niet bezwaarlijk om aangesloten te zijn.

De heer Mienis zegt inlichtingen te hebben ingewonnen, waarbij de mensen - ook minder goed gesitueerden - zeiden de waterleiding niet te willen missen. Ook boeren verklaarden het zeer hoog te schatten.

De heer Wijnker (wethouder): Ik ben niet voor waterleiding

en ik ben niet overtuigd, dat de mensen er hier voor zijn. En de dwang tot aansluiting voor de mensen vind ik ook niet mooi. En dan, dat als er droogte en watergebrek komt en wij zijn met onze gemeente niet aangesloten, dat zij ons vanwege het Bedrijf dan geen water afstaan, dat vind ik erg. Wij geven levensmiddelen, enz., tot leniging van nood in het buitenland en dan ons het water onthouden als wij niet aangesloten zijn er er gebrek aan hebben, dat vind ik erg. Ik ben tegen aansluiting bij de waterleiding.

De heer Tromp wijst er nog eens op dat het toch goed is, dat de raadsleden eerst alle gegevens hebben bestudeerd.

Voorzitter zegt, dat als men inlichtingen wenst, men daar gerust om kan vragen.

Wethouder Wijnker is tegen de waterleiding en dat is wel bij de raadsleden bekend. Bij de informatie hebben B en W ook de verklaring van de mensen gekregen, dat zij de waterleiding niet wilden missen. Ten opzichte van kindersterfte geeft waterleiding gunstige resultaten. De dwang bij aansluiting, waarover wel gesproken wordt, vindt men wel bij meer dingen. Alle gemeenten rondom ons, behalve een paar aan de oostkant, hebben aansluiting aanvaard. Dus het is toch voor ons ook wel aan te gaan. Als er sterke droogte komt en wij zijn niet aangesloten, kunnen we uit Alkmaar geen water krijgen. Nu zijn er al, die om water lopen en helpen thans nog de burens elkaar, maar met erge droogte is dat bezwaarlijk. Verschillende omliggende gemeenten in de omgeving noemt spreker, die reeds aangesloten zijn. In het zuidelijk deel onzer provincie is men er ook erg voor.

Dus het zal dan toch wel zijn nut hebben.

Wij moeten met de tijd mee in het welbegrepen belang van onze eigen gemeente.

Als wij nu weer niet tot aansluiting overgaan, worden we haast belachelijk tegenover andere gemeenten. Het zou dan zijn of wij menen, de wijsheid in pacht te hebben en ik wil sterk aanraden, als de heren straks stemmen, stemt dan vóór waterleiding in het belang van de ingezetenen.

Voor enkelen moge de betaling bezwaarlijk zijn, doch voor de meesten niet.

De heer Krom (wethouder): Ik heb al tweemaal, eigenlijk tegen mijn zin, tegengesteld, al ben ik voorstander van waterleiding, maar dat was in verband met de kosten. Spreker heeft inlichtingen ingewonnen en daarbij de burgemeester van

Foto 1935. De tienduizendste aansluiting op het waterleidingnet in de regio Alkmaar aan de Kabel in Heerhugowaard, nu Lindenlaan 19. Het echtpaar Jaap en Mie Laan ter weerszijde van de tafel. Verder v.l.n.r.: een man van het waterleidingbedrijf, burgemeester van Heerhugowaard B.J.F. Sutman Meyer, dhr. Schuurman (inspecteur waterleidingbedrijf), de gemeente secretaris A.M. van der Ham en loodgieter Burger bij de regenton die buiten gebruik is gesteld. Het echtpaar Laan is in de bloementjes gezet voor hun stolpboerderij. Ze kregen een jaar lang gratis water.

Harenkarspel gesproken en is ook met de plaatselijke geneesheer in onze gemeente er over in gesprek geweest. En het resultaat van de besprekingen is geweest, dat de bezwaren, die spreker aanvankelijk had, zijn opgeheven. En al heeft spreker nu reeds tweemaal tegengestemd, hij zal thans vóór stemmen.

De heer Zuurbier zegt: Ik hoorde zoeven over wat boeren er over oordeelden. Maar die praten er heel anders over als straks gezegd werd, want de boeren willen het leidingwater niet meer aan de koeien geven, aangezien je er zeer magere koeien door krijgt.

Voorzitter: Dat is tegenovergesteld aan wat ik hoorde. Ik heb een tweetal boeren gesproken, die voor het leidingwater waren.

De heer Zuurbier: Ik ben bij drie boeren geweest, die er allen tegen waren. Het water is schraal voor de koeien.

De heer Krom: Zou het schraler zijn als gewoon Nortonwater?

De heer Kostelijk: dat is voor ons niet best te beoordelen.

De heer Mienis zegt: Het is wel toevallig; ik heb juist boeren gesproken, die wel voor het leidingwater waren.

De heer Kostelijk: Straks zei de heer Wijnker de dwang verschrikkelijk te vinden. Maar wij moeten ons wel eens aanpassen. Doch kan de heer Wijnker het op zich nemen om tegenstander te zijn? Want als er droogteperiode komt, hoe zal het als

wij niet aansluiten, dan met de watervoorziening gaan. Met een paar emmers water uit een put halen, ... die tijd hebben we dan toch nu wel gehad. Uit een pomp is het drinkwater toch niet goed. We moeten de zaak wel onder de ogen zien. In het advies van B en W wordt door voorzitter en de heer Krom daar ook op gewezen. Ik vind, dat er reden is om aan te sluiten.

De heer Wijnker: Door de heer Kostelijk wordt gewezen op watergebrek bij lange droogte. Maar vele mensen hebben nieuwe regenbakken, sommigen zelf wel twee. Er zou nog rondgegaan kunnen worden in de gemeente om de regenbakken na te zien en waar een te kleine bak is, zou de afgekeurd kunnen worden en aan de mensen voorschot kunnen worden verstrekt, om zich een grotere regenbak aan te schaffen. Het kan ook wel zijn, dat het 10 jaar duurt, eer we weer eens watergebrek hebben.

De heer Kostelijk: Mensen met grote gezinnen en kleine regenbakken hebben altijd watergebrek.

De heer Tromp: Wat het gesprokene aangaande de koeien betreft, iemand, die het voor vee wil gebruiken, is daarin vrij. Wij spreken eigenlijk meer over het gebruik van het water voor de mensen. Wie het voor zijn vee niet wenst, laat die het dan de dieren niet geven.

De heer Blom: Als het voor koeien niet goed is, zal het leidingwater voor mensen ook niet goed zijn, zou ik denken, maar ik ben toch een voorstander.

Anderen: ... maar dan zou je in de stad geraamten zien ...

De heer Met: Er is al het een en ander over de waterleiding gezegd. Maar laten we een goed besluit nemen. Want het staat als een paal boven water, dat wanneer b.v. 10 of 20 gemeenten niet aangesloten worden, zij ten slotte desnoods gedwongen worden om aan te sluiten. Laat ons dat voorkomen. De heer Kostelijk zei straks dat goed eten en drinken nodig is. Ik vind dat er in de eerste plaats wel moet zijn goed drinkwater.

De heer Zuurbier: Voor hen die met een klein loon al bezwaarlijk rondkomen, zal het betalen voor de waterleiding moeilijk zijn. Ik zal tegenstemmen.

De heer Poland zegt, dat de arme mensen, die niet betalen kunnen, voor hem het zwaarste wegen. Als er maatregelen getroffen konden worden om hen te ontlasten, zou spreker eerder zijn stem aan de zaak geven. Ik heb er, zegt spreker, met de dokter over gesproken. Die is een voorstander. Hij zei tegen me, dat er wel andere dingen zijn, die tot luxe zijn te rekenen. Ook elektrisch licht. Ik zei: Ja, daar is wel waarheid in, maar er staat toch tegenover, dat als de zon ondergaat en de mens zich niet van kunstmatig licht voorziet, hij dan in het duister is. Dokter zei: Een petroleumlamp kan dan ook en dat is voordeliger. Ik zei, dat goed licht voor een huisvrouw in een groot gezin behoefte is en in zo'n geval betwijfel ik of goed licht luxe is. Dokter zei, dat de waterleiding de volksgezondheid bevordert en ik ben dat met hem eens. Ik zou het echter goed vinden, dat in een gemeente die aansluit evenzo ten opzichte van de mensen werd behandeld als met de inkomstenbelasting en die van die belasting vrij was, dan die ook vrij water geven. Ik weet niet of dat uitvoerbaar zal zijn, maar ik zou, evenals de heer Tromp de zaak nog willen aanhouden om eerst meer inlichtingen er over te hebben.

De heer Kostelijk: De heer Poland pleit zo voor het belang van de arbeidersklasse, maar als hij haar belangen wil dienen, dan moet hij dadelijk z'n stem geven aan de waterleiding. Dat is een arbeidersbelang. Goed licht is nodig voor een huisvrouw, maar zuiver water is eveneens nuttig.

De heer Poland: Een smerige of onzindelijke vrouw krijg je nog niet proper al geef je haar 20 waterleidingkranen in haar woning. Een zindelijke vrouw zal zonder waterleiding niet onzindelijk worden.

De heer Kostelijk meent, al heeft een huisvrouw goed licht en ze naait niet, dan blijft het goed toch kapot.

De heer Krom zegt, dat de heer Poland daareven over de arme mensen sprak, maar dat kunnen we vandaag toch niet beschiemannen [= klaarspelen] Ik voel er wel wat voor, maar als het tot aansluiting komt, kunnen we dat nader overwegen.

De heer Blom vindt, dat er wel veel voor leidingwater te zeggen is.

Voorzitter: Dat in regenbakken weleens verschillende onzuiverheden zijn, zal ieder wel toestemmen. Ik heb straks al gezegd, overdenk goed voor gij stemt. Als we weer in ongunstige zin besluiten, worden we ten slotte belachelijk.

De heer Poland: Ik denk evenals de heer Tromp, om nu nog geen besluit te nemen en het tot de volgende vergadering aan te houden.

De heer Kostelijk: De heer Tromp deed daarvoor geen voorstel.

De heer Tromp: Ik heb het in overweging gegeven.

Voorzitter: Ik zou de heer Tromp in overweging geven om niet een zodanig voorstel te doen, Er is gelegenheid geweest al van einde december af om zich op de hoogte te stellen.

De heer Poland vraagt of het niet kan, dat B en W raadple-

gen om de arme mensen te ontlasten en op de volgende vergadering advies geven hoe dat het best kan worden geregeld.

Voorzitter: Dat hangt toch niet samen met het stemmen. Een grens trekken ten opzichte van arm of niet arm is moeilijk en bezwaarlijk en ik zou niet een toezegging daarvoor willen doen. Blijkt het later dat er werkelijk aanleiding is om sommige personen tegemoet te komen, dan kunnen we altijd nog zien.

De heer Poland: Ik maak er een voorstel van om de arme mensen te ontheffen of reductie te geven.

Het voorstel-Poland wordt echter niet gesteund en komt niet in stemming.

Daarna volgt stemming of tot aansluiting bij waterleiding zal worden overgegaan.

Met 6 voor en 5 tegen tot aansluiting besloten. Vóór de heren Mienis, Met, Blom, Krom, Kostelijk en Tromp. Tegen de heren Zuurbier, Wijnker, Van Langen, Borst en Poland.

Voorzitter: Dus er is besloten om aan te sluiten aan de waterleiding.

Goedgevonden wordt om in verband met dit besluit de nodige bijvoeging van de voorgeschreven bepalingen in de Bouw- en Woningverordening op te nemen.

Voorzitter zegt, dat de meeste kans wel is, dat het van Broek op Langedijk door onze gemeente

langs het Verlaat gaat met de waterleiding.

Of dat het van de Huigendijk af begint, wanneer zij mogelijk van Oudorp af hier kwamen, dat kon ook zijn. Dat weet ik niet.

Voorzitter hoopt, dat we veel genoeg van het genomen besluit tot aansluiting zullen mogen beleven."

De gemeenteraad van Heerhugowaard heeft er 2½ jaar overgedaan om een positief advies voor aansluiting bij het Provinciaal Waterleidingbedrijf te maken en toen was het nog met de hakken over de sloot. Maar voordat iedereen in Heerhugowaard aangesloten is, neemt nog veel meer tijd. Zo was er in de oorspronkelijk geen waterleiding aan de Groenedijk. Maar als men eenmaal waterleiding heeft, wil men het niet meer kwijt.

OP EN ROND BOERDERIJ LELYHOF, MIDDENWEG 523, HEERHUGOWAARD

Gemma Groot

Dit artikel gaat over de boerderij waarin Nel van Schagen - Oudeman en Jan van Schagen wonen. Over deze boerderij en hun bewoners is veel te vertellen. Ik start dit artikel met een samenvatting van de geschiedenis van Lelyhof uit het boek van Henk Komen "Boerderijen in Heerhugowaard, deel 3"

Jacob Bicker (van de regentenfamilie Bicker uit Amsterdam) heeft in 1631 Kavel C43 in bezit gekregen, na de drooglegging van de Heerhugowaard. Op deze kavel is boerderij Lelyhof gebouwd, een buitenplaats voor de Bickers. Het familiewapen, dat was ingemetseld in een oude muur, is bewaard gebleven. Dit wijst erop dat de familie Bicker deze boerderij heeft laten bouwen.

De boerderij was een hofstede, met enkele vertrekken voor de eigenaar en een 'plantagie', de zestiende eeuwse naam voor een tuin. Aan de zuidzijde was ook nog een wandeltuin, een 'sterrenbos'. Het huis Middenweg 519, Sterrenbosch, herinnert hier nog aan. Toen de regenten na verloop van tijd hun riante buitenhuizen aan de Vecht gingen bouwen en vertrokken uit Heerhugowaard, bleven de wandelbossen achter voor de Waardse pachters. Het onderhoud hiervan was duur, voor elke boom die je kapte betaalde je geld aan het polderbestuur. Ook om een boom te planten moest je geld betalen. Lelyhof en het Sterrenbosch zijn rond 1794 van elkaar gescheiden. In 1873 is het bos gekapt en er werd er op de plaats van het Sterrenbosch een stolpboerderij met herberg en doorrijstal gebouwd. Deze boerderij is in 1933 afgebrand en het burgerhuis 'Sterrenbosch' is er voor in de plaats gekomen. De boerderij Lelyhof is al voor 1665 door de Bickers van de hand gedaan. Daarna is het nog een aantal keren verkocht, met verschillende eigenaars. Onvoorstelbaar, de prijs in 1854 was met ruim 25 hectare land f15.000. De familie Pool bewoonde Lelyhof tot 1918. De leden van de familie Pool waren grootgrondbezitters, met veel hectares weiland in Heerhugowaard, Veenhuizen en de Niedorpen en daarbij de boerderijen Sterrenbosch, Paardenbos en Ora et Labora (Donkereweg 5). Nanne Pool heeft de boerderij in 1918, met ruim 24 hectare grond voor f 85.000, aan een handelaarsduo in Amsterdam verkocht. Van dit duo pachtten de ouders van Nel, Klaas Oudeman en Geertje Bruin, in 1918 de Lelyhof. In 1920 hebben Klaas en Geertje de boerderij gekocht.

Met Jan en Nel van Schagen bespreken we het leven in de boerderij, toen en nu.

In 1918 kwam mijn vader, Nicolaas (Klaas) Oudeman (1888-1976), als pachter op Lelyhof. Hij trouwde met Geertruida (Geertje) Bruin (1894-1979) uit het Waarland. Tja, moeder Geertje had nooit gedacht dat ze op zo'n grote boerderij zou komen te wonen. De eerste 2 jaren ging mijn moeder met de buidel geld onder haar kleren per trein naar Amsterdam om de eigenaren de pacht te betalen. In 1920 kon mijn vader de boerderij met 24 hectare grond kopen. Ook het werkmanshuisje (nu het huis van Jos en Toos Mooij op Middenweg 525) hoorde bij de koop. Twee kavels, inclusief Sterrenbosch. Dat was veel grond, rondom de boerderij tot de Spoorput en tot het huis van René en Lia van Stralen aan de Middenweg 491. Het was een gemengd bedrijf, want naast de tuinderij hadden we ook 12 koeien. Dat was in die tijd een grote boer, met veel land.

Jouw vader was zeer actief in allerlei besturen, ook voor de gemeente. Had hij wel tijd voor zijn bedrijf? Daarnaast hadden je ouders ook nog een groot gezin: 7 meisjes en 3 jongens

Mijn vader wist heel goed te regelen wat er allemaal gebeuren moest. Hij had knechten in dienst en hij schreef netjes op een plankje: "Kees, als je dat gedaan hebt, kan je dit ook nog wel even doen."

Mijn oudste broer, Jan, zat ook in de tuinderij, maar hij is vrij jong overleden. Mijn tweede broer Paul werd timmerman, en de jongste, Niek, was meer van de tuinderij dan van de koeien. De knechten, Piet Beers en Arie Groot, werkten bij mijn vader en kregen uiteindelijk verkering met mijn zussen. Piet met Greet, en Arie met Riet. Door de ruilverkaveling in 1966 werden de stukken land anders ingedeeld en

De boerderij Middenweg 523 in november 2019 en de fraaie gevelsteen met het Bickerswapen

Klaas Oudeman (1888-1976) Geertje Bruin (1894-1979)

Jan en Nel voor hun boerderij, Middenweg 523

namen zij stukjes land over, zo zijn zij zelf aan het bouwen gegaan. Ik had in die tijd verkering met Jan, die kwam ik altijd tegen bij zijn oma, die toen in het werkmanshuisje naast ons woonde. Genoeg romantiek in de boerderij dus!!

Wat waren grote veranderingen in het werk wat betreft de tuinderij?

In 1953 vond er een omslag plaats. Tot die tijd gingen de producten van het land met de schuit naar huis. Ze werden klaargemaakt en vandaar ging het met vrachtwagens naar de veiling van Langedijk. Van vaarpolder naar rijpolder. In 1953 kwamen er echte kavelsloten, de sloten werden vergroot. In 1966 kwam de ruilverkaveling. Stukken land werden geruild om grotere stukken te krijgen, zodat er minder verkeer over de weg hoefde te rijden. In 1966 stopte mijn vader ook met de koeien en de tuinderij. De stallen werden niet meer gebruikt.

De boerderij is toen ingrijpend verbouwd. In de stallen is een appartement gebouwd en daar zijn Jan en ik gaan wonen. Boven de deur staat ook "De Stal". Deze gevel is opgetrokken uit gele handgevormde steentjes uit de 18e eeuw. De voorgevel dateert nog uit 1915. Het dak bestaat vooral uit dakpannen en boven de zuidgevel zie je riet, met daaronder dakpannen. Het dak in de westgevel is ook met riet bedekt.

Waren jullie niet bang dat de boel in de brand zou kunnen vliegen door het rieten dak?

Jan loopt met oud en nieuw altijd buiten, dan is het spannend. En met onweer staat de kerk vlakbij. Die is hoog, die trekt de bliksem aan. Bovendien is daar een goeie bliksemafleider en die beschermt ons wel. Wat je moet doen aan onderhoud van het rieten dak? De goten leegmaken. Die zitten vaak vol met kleine rietjes en rommel. Vooral na een felle bui. Bij ons zie je dakgoten, omdat het riet niet over de gevel valt. Als het riet over de gevel zou vallen, was er geen dakgoot nodig. De dakspiegel, zo noem je dat als er een uitsparing in het riet is gemaakt, is bij ons gewoon vierkant uitgesneden. Soms zie je heel mooi uitgesneden rietvormen.

De wapensteen zit niet meer in de voorgevel. Die heeft een andere plek?

In 1951 is de schuur aan de boerderij ge-

bouwd, met mechanische ventilatie werden de producten bewaard, zoals aardappels, kolen, wortelen. Toen is het wapen naar de achterkant verhuisd. In de dubbele boet aan de noordkant van het pad, was het vorstvrij, ondanks de ramen. Tussen die schuren zit een rek, om twee rijen kool te kunnen maken. We konden van beide kanten de kolen door de ramen naar binnen laten rollen.

De windsingels Wat is het doel daarvan?

Om de boerderij werden windsingels gebouwd ter bescherming van de boerderij, en een watersingel. De dubbele bomerij bij de Middenweg langs het voetpad is de windsingel. Die is nog steeds te zien, net naast de gemeentetuinen en het voetpad. Het ligt daar ook lager, want er was ook een watersingel, een sloot. Onze kinderen hebben nog geschaatst op die sloot. Zij schaatsten zo naar het meertje achter het landje bij Piet Zijp, de buurman (Middenweg 521). Piet Zijp had daar een groentetuin, waar Bertus Groot, de vrachtrijder (mijn vader, Gemma) zijn groentes en fruit op verbouwde. Onze boerderij ligt ongeveer een meter hoger dan de Middenweg. Als het hard heeft geregend, kan het bij de bomen daar beneden flink nat zijn. Het huis van Jos en Toos Mooij staat waar de watersingel begon. De sloot is gedempt met heel veel puin en huisvuil, we kwamen zelfs een koelkast tegen. Wij hebben daar nu onze groentetuin. De bomen van de windsingel bij de oprit zijn verdwenen.

Jullie boerderij is ingebouwd in de Doorbraak 1 en 2 en aan de Noordkant zie je de Zicht. Hoe is dat allemaal gegaan? De boerderij stond voor de nieuwbouw helemaal vrij in de ruimte!

De plannen voor de Doorbraak waren in 1967 al in

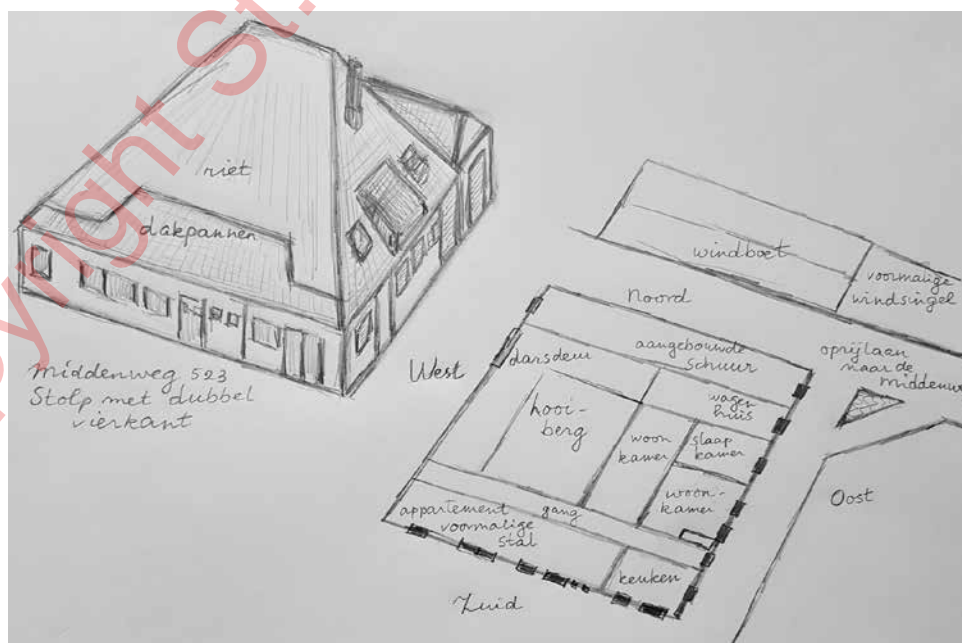
de maak. Op een dag kwam de toenmalige wethouder Wim van Stralen bij ons op bezoek. Mijn vader vertelde hem dat het hier zo mooi was. Maar Wim had een andere boodschap, hij keek met slopersogen, zei hij en vertelde over de toekomstgerichte nieuwbouwplannen in de Noord. De boerderij moest verdwijnen en de nieuwbouw, "De Doorbraak", zou er voor in de plaats komen. De tekeningen waren al klaar en die werden bij ons bezorgd. De buurtbewoners, met onder andere Wim Oudeman, kwamen tegen de plannen van de gemeente in het geweer. De boerderij was beeldbepalend. Een goed argument om de plannen nog eens nader te beschouwen.

Uiteindelijk is de boerderij niet verdwenen voor de nieuwbouw. Het heeft nog wel 13 jaar geduurd voor men is begonnen met de bouw van "Doorbraak 1", in 1980. Samen met mijn broers en zussen zijn we met de gemeente tot overeenstemming gekomen over de ruimte die er voor het erf en de boerderij overbleef. We hebben nog flink moeten praten om er aan de achterkant van de boerderij een behoorlijk stuk bij te krijgen. Nu wonen we met de nieuwbouw om ons heen, maar ja, iedereen moet wonen en het is heel geleidelijk gegaan. We hebben er rustig aan kunnen wennen.

Hoe ziet de boerderij er nu uit?

Om te weten hoe de boerderij ervan binnen uit ziet, maken we een rondgang door de boerderij.

De boerderij is opgebouwd uit twee vier-

De zuidgevel met de gele handgevormde steentjes en links de deur naar "De Stal"

De schuur aan het huis gebouwd in 1951 met links de gevelsteen

kanten. Hierdoor is het een langwerpige boerderij en geen piramidevorm. In het midden is een grote, hoge ruimte met zicht op de kapconstructie. Dit is de berg, waar het hooi werd bewaard. De darsdeuren zijn aan de achterkant (westkant) van de boerderij. Rondom de hooiberg zijn de aparte ruimtes voor de bewoning, aan de rand van de boerderij. De stal aan de zuidkant is nu een appartement en de keuken. Het woongedeelte, met woonkamer en slaapkamer ligt aan de oostkant, met inpandig het wagenhuis. In de berg is ook duidelijk te zien dat er slaapkamers zijn getimmerd, die je met de trap vanuit de gang kon bereiken. Bovenop de woonkamers. In de tijd van mijn vader en moeder werd er elke keer als het nodig was een slaapkamer bij getimmerd.

Aan de westkant was nog een schuur waar vroeger aan de voorkant de stal voor de paarden en het wasboetje was. Aan de achterkant was de varkensschuur. (Niet op de tekening)
De werktuigen stonden in een aparte schuur.

De staanders voor de vierkanten, zijn zware eiken bomen met twee dwarsbalken voor de steun. De zeis en het slijpblad hangen netjes tegen de wand. De staander met de houten latten er-

om heen heeft in de tijd dat Doorbraak 2 werd gebouwd behoorlijk gesmeuld. Wij waren bezig geweest met lassen en slijpen in de dars en waarschijnlijk is er een vonkje op de staander terecht gekomen. Het heeft de hele nacht kunnen smeulen. Flip de Koning, die in Doorbraak 2 aan het werk was, kwam 's morgens vroeg vertellen dat hij rook uit het dak zag komen. We dachten dat het een geintje was, maar het bleek al behoorlijk erg te zijn. De vlammen likten al tot boven aan toe. De brandweer heeft het smeulen uiteindelijk geblust. We waren er net op tijd bij. Het had veel erger kunnen zijn.

Het leven in de boerderij kent zijn vaste rituelen. Wat kan je daarover vertellen?

Zomers begon het werk om 7 uur. Om 9 uur kwamen de mannen in overall voor de koffie, van 9 tot half 10.

Warm eten om 12 uur en om 3 uur werd er weer koffie geschonken. Om 6 uur aten we brood. Dit hebben we gedaan totdat Petra, onze oudste dochter naar de Middelbare School ging. Daarna aten we altijd 's avonds warm. De stal werd gebruikt van november tot april voor de koeien, achterom stond het jongvee. In de zomer stond de stal leeg. Dan maakten we van het voorste deel van de stal de keuken. Daar zaten we dan, want daar was het lekker warm. De kachel ging ook niet meer aan vanaf mei. Dus in de kamer kon het koud zijn. Zomervakantie was er niet echt, maar als de irissen eruit waren, gingen we voor een paar dagen naar Valkenburg. Daar zat dan de hele omgeving, uit Waarland, Warmenhuizen, Tuitjehorn.

Jullie hadden vee, werd er ook wel eens een koe of een varken geslacht?

Jazeker werd er geslacht. We kregen dan een emmer met bloed en daar maakte mijn moeder bloedworst van het bloed, met spekjes. Ze maakte lange rollen van lakens en deed het bloed erin. Daarna werden de rollen gekookt. Vlees, wat we van de slager terug kregen, ging in de pekkel, in Keulse potten. In de winter werden op zolder de zakken spek met zwoerd gehangen. Maar dit is al lang geleden, zoals het bij ons vroeger thuis was. Verder aten we veel aardappels en witte bonen. De nasi kwam bij ons pas binnen toen broer Niek van dienst thuis kwam. Hij kreeg het daar te eten en vond dat bar lekker.

Jan, als tuinder, vertelt wat hij allemaal in een jaar zoal heeft gedaan. In de jaarplanning die hij heeft gemaakt staan voor veel lezers waarschijnlijk heel herkenbare zaken. Voor een leek, zoals ik, is het een mooie opsomming, met benamingen waar ik nog nooit van gehoord had. Ik zet zijn jaarplanning in zijn geheel in dit artikel.

Januari en februari: Dit waren vooral de maanden van onderhoud plegen. Werktuigen schilderen, alles goed schoonmaken, kisten timmeren, gaasbakken doorspijkeren. Verder in januari beginnen met kool omleggen of afzetten als de prijzen goed waren.

Maart: Dan gingen we al weer meer op het land aan de slag, ploegen, kunstmest strooien. Eind maart haalden we het stro van de irissen, zetten poters buiten als het niet meer vriezend weer was.

April: De zieken zoeken in de tulpen en grijs zoeken in de irissen. Aardappelen zetten, doorgaan met producten afzetten zoals kool, uien, wortelen en achter de vuilen (onkruid) aan in tulpen, irissen, uien. Tulpen koppen. Koolplanten zaaien op het plantenbed, spuiten voor de gewasbescherming, tulpen en irissen.

Mei: In mei gingen meestal de laatste bewaarproducten naar de veiling en kon alles opgeruimd worden. Het ziek zoeken en grijzen nam veel tijd in beslag. Eind mei maakten we ook een begin met de aardappelselectie om een zo hoog mogelijke klasse zien te behouden.

Juni: De kool zetten, eerst planten plukken en dan zetten met de hand (graafje) of met de eerste plantenzetter, de Accord. Eind juni beginnen met tulpen rooien, drogen, pellen sorteren en klaarmaken en afzetten. In juni was ook de voorjaarschouw, waarbij alle slootkanten gemaaid werden en het kroos en afval uit de sloten gehaald. Machines klaarzetten voor de verwerking van de bollen, de sorteermachine, de telmachine, de peltafels enz.

Doorgaan met selecteren en onkruidbestrijding en soms ook al beregenen met kleine installaties of met het grote "kanon" van de coöperatie. Die ging dag en nacht door, indien nodig. Het was zwaar werk, dat sjouwen met die buizen.

Juli: De eerste aardappelen werden gerooid, voor de rooidatum of de moeheidsdatum 21 juli. Altijd spannend of het lukte.

Augustus: De irissen rooien en verwerken. Het tulpenplantgoed ontsmetten en irissen koken voor de aaltjes die misschien in het plantgoed zaten. Eind augustus waren een paar rustige weken en daarna begon het sorteren en klaarmaken van de aardappelen. Op verschillende plekken kon je dan de sorteermachines horen klappen.

September: Dit was de maand dat de uien met mooi weer werden geogst. Dat lukte meestal wel.

Oktober: Starten met de voorbereiding voor het

volgende jaar, zoals tulpen en even later irissen planten, poters ontsmetten en in de bakken opslaan. Half oktober weer een schouw van de sloten. Alles eruit halen en zorgen voor een goede doorstroming. Deze werkzaamheden werden gecontroleerd door schouwmeesters, die daarvoor benoemd waren door het waterschap. Eind oktober werd begonnen met de koologst. Dat kon wel een week of 3 duren. Rond sint Maarten waren de meeste kolen wel van het land en werden de strukken (de restanten van de koolplant, die anders blijven doorgroeien) kapot gefreesd. De irissen kregen een strodek voor de komende winter zodat ze niet bevroren, soms nodig maar soms achteraf gezien ook niet.

December: Meestal was er wat ruimte om weer met het onderhoud van werktuigen te starten en het jaar ook administratief af te sluiten.

Door het jaar heen was er altijd oog voor de gewassen, moet er een handje kunstmest bij, moet er geschoffeld worden of vuil plukken. Deze dingen gingen altijd door. En toen was het weer 1 januari.

Oogstfeest in de Noord

Tenslotte nog een mooi verhaal van Jan over het oogstfeest in de Noord:

In de jaarcyclus werd er in de Noord spinazie verbouwd door de groep Oudemannen en de groep De Witten. Voor de Vita fabriek (wat nu de Iglo is) in Utrecht. Eind mei werd de spinazie gezaaid, daarna kon nog net denenkool gezet worden. De spinazie werd 's morgens en 's avonds gemaaid. De spinazie werd met vurken (vorken) in de trekker met oplegger met hoge, dichte schutten (schotten) geladen en later nog een keer op de vrachtwagen gevurkt. Als alle spinazie eraf was, was er een Noordender oogstfeest. Dan gingen de beide ploegen tegen elkaar voetballen op het Hugo Boys veld en daarna gingen we naar Bleeker. De verliezers betaalden, of de Oudemannen of de De Witten.

Jan en Nel hebben veel verteld over het leven in en rond de boerderij. Over vroeger, over nu. Het was een interessante tocht om met ze mee te gaan.

Hopelijk ervaren de lezers van dit stuk dit ook. Veel dank voor de gastvrijheid en de verhalen. Ook dank ik Henk Komen voor de informatie uit zijn boerderijenboek deel 3 en Jan de Vries voor het gebruik maken van de foto's uit zijn archief.

EEN INTERVIEW MET CARLA VAN DE BOLLE BUIK

Dorien Partiman-Stet

Aan de mooie rustige Dreef in het oudere deel van Heerhugowaard bestaat al meer dan 50 jaar een midgetgolfbaan, een plek voor amusement en gezelligheid. Begonnen in 1967 en uitgebreid in de loop van de jaren met een speeltuin, pannenkoekenrestaurant, jeu de boules baan, springkussens en pannaveld.

In 1967 huurde ons aller welbekende Siem de Haan aan De Dreef een stuk land van de gemeente. Hij bouwde een klein houten onderkomen dat dienst kon doen als kantine voor de midgetgolfbaan die ernaast werd aangelegd; de naam werd eenvoudigweg 'Midgetgolfbaan Heerhugowaard'. Sterke drank werd er niet verkocht hoor, want daar had Siem geen papieren voor en hij deed het 'er ook maar bij': Siem verdiende namelijk de kost als kolenboer en kachelman. Verder, en daar is hij natuurlijk het meest van bekend, schreef hij al vanaf zijn jeugd verhalen en gedichtjes in het West Fries. Ook nam hij het initiatief voor de oprichting van onze historische vereniging Historisch Heerhugowaard.

De midgetgolfbaan in Heerhugowaard werd als Vereniging ingeschreven bij de Nederlandse Midgetgolfbond (NeMiBo), nu Nederlandse Minigolfbond geheten. Die inschrijving hield in dat er een officiële vereniging werd opgericht en dat je lid kon worden en mee kon doen aan wedstrijden. De baan moest dan ook voldoen aan allerlei voorwaarden, die werden gecontroleerd door de NeMiBo. De banen werden in eerste instantie gemaakt van asbestcement, materiaal dat niet snel beschadigt, maar werd in later jaren vervangen door eterniet. Het werd een levendige vereniging waar serieus werd geoefend om aan wedstrijden mee te kunnen doen. Daarnaast kon ook ieder ander in de weekenden en avonden waarop de club niet oefende, als recreant een spelletje komen spelen.

In 1980 wilde Siem ermee stoppen en kwam het bedrijf te koop. Dat hoorde Carla Van der Meer-Jak. Carla werkte naast haar baan als basisschooljuf al jaren in de horeca met haar man Gerrit van der Meer. Zij waren bedrijfsleiders van De Speelwagen in Schagen totdat deze verkocht werd. Gerrit begon vervolgens als bedrijfsleider bij De Heer van Jericho, maar daar was geen plek voor Carla.

Carla kan je iets vertellen over de aankoop, en de eerste periode?

Het was 1980, ik was door Gerrit in de horeca terecht gekomen en had geen zin meer om fulltime in het onderwijs te werken. Eerst wilde ik het pand van (fietsenmaker) Gildemeijer kopen om een café te beginnen, maar daar kreeg ik geen toestemming voor: de burens kwamen in opstand.

Toen hoorde ik dat Siem de Haan de midgetgolfbaan te koop zette en dacht 'dat wil ik wel gaan doen'. Het was niet zo dat ik persé moest beginnen, maar meer omdat ik het ge-

Siem de Haan, initiator van de midgetgolfbaan

woon leuk vond en het was overzichtelijk, niet zo groot.

Toen ik daar aankwam, kocht ik eigenlijk niets: als de gemeente had gezegd dat het weg moest, dan had ik dat maar te doen. Want alles was van de gemeente, alleen de opstal was eigendom. Mensen verklaarden me dus eigenlijk voor gek, dat ik het kocht.

Er was alleen de midgetgolfbaan en een klein houten hokje, de kantine. Ik wilde er meer horeca bij: ik had diploma's voor cafébedrijf en middenstand, dus ik kreeg op een gegeven moment de vergunningen om alcoholische dranken te verkopen en dat is natuurlijk heel mooi geweest. Daardoor ging het bedrijf ook wel weer groeien in andere dingen en ging een heel andere kant op.

Ik maakte er een bar van met ander meubilair (er stonden formica tafels en stoelen) en heb het laten uitbouwen. Het

Midgetgolfbaan Heerhugowaard in de 70'er jaren

kreeg ook een nieuwe naam: 'Bar-gezellig'. Die naam had ik gekozen om aan te geven wat er gebeurde! Op een gegeven moment kwamen er ook jongeren midgetgolven en die kwamen dan lekker aanzitten. Dat was een leuk inkomen.

In de volksmond bleef het onder de oude naam 'midgetgolfbaan Heerhugowaard' bekend staan, maar onder de jongeren werd het 'Bar-gezellig' en dat wilde ik ook juist! Je kon lid worden van de midgetgolfclub maar er waren er die lid waren omdat de bar gezellig was en je lekker op het terras kon zitten. Ze kwamen bijvoorbeeld op zaterdag, op de zondagmiddag... dat was voor hen een lekker uitje en dat werd alleen maar groter en groter, dat idee sloeg best wel aan! Wat in mijn voordeel werkte, was dat ze mij al uit de horeca kenden: voorheen heb ik in de weekenden ook wel gewerkt bij 'Heilig' achter de bar én ze kenden Gerrit.

Carla, jij komt toch ook al uit een horeca-familie?

Nou, meer uit een onderwijsfamilie, maar door Gerrit kwam ik in de horeca terecht. De kriebel voor 't onderwijs kwam later wel terug en toen de Pater Jan Smitschool mij vroeg om in te vallen (waar onze jongens op zaten), heb ik dat dan ook gedaan. Dat werd vaker en vaker, maar uiteindelijk één dag in de week. Dat deed ik tot 2013 en was erg leuk. Ik kon gemakkelijk een dag voor de klas staan en daarna naar mijn bedrijf. Dan was ik van 's morgens 8 tot 's nachts aan het werk, maar dat gevoel had ik niet. Voor mij is dat onderwijs een soort

Carla en 'haar' cluppie in de jaren '80

hobby: een ander gaat tennissen en ik ga een dag voor de klas staan. Dat was erg leuk

Wat voor bezoekers kwamen er toen jij begon?

Toen ik erin dook, was het eigenlijk meteen het begin van het seizoen, dat was in juni 1980. Ik kreeg contact met Ton de Boer, lid van de midgetgolfclub van Siem de Haan. Hij kon mij van alles over het bedrijf vertellen: Hoe werkt dat met jullie club? Wat doen jullie? Toernooien, hoe regelt zich dat? Ik wilde beginnen, maar had geen idee hoe. Daar had ik niet veel verstand van en Ton maakte me wegwijs in die wereld. De club lag het eerste jaar stil, maar gaf mij de ruimte en een jaar later draaide het volop. Het trok aan, want men zag de gezelligheid. De mensen van de club van Siem de Haan kwamen, maar ook veel gezinnetjes.

Het werd uiteindelijk een landelijk gebeuren! Met districtskampioenschappen en zelfs Nederlandse kampioenschappen, dat was een mix van korte baan en lange baan (in Heerhugowaard was een korte baan). We moesten ons houden aan regels, de baan was aangemeld bij de bond en speelde via de regels van de bond. Dus je mocht geen leuk kasteeltje of bruggetje ergens plaatsen. Dat is nog steeds zo. Ook: als de bond zegt 'die hindernis moet weg', dan moet dat. Er was op een gegeven moment een wipje, maar die moest eruit, anders kon je niet meer meedoen met wedstrijden.

Was er op een gegeven moment ook personeel?

Ik ben begonnen met Annelies Mul, maar later werkte ik alleen met vakantiepersoneel, met scholieren. We waren open van maart tot eind oktober en in de winter was het dicht. Dan kon ik invallen bij Gerrit in de horeca en dat vond ik heerlijk, zaterdagavond in De Heer (van Jericho). Voor onze kinderen was het ook wel lekker dat ik in de winter thuis was. Afsluiten en opstarten waren wel altijd lastige periodes, dan moest ik mezelf weer omschakelen.

Op een gegeven moment ben je gaan uitbreiden, kan je daar iets over vertellen?

In 1984 was ik bezig met mijn eerste

48 uur lang spelen voor het Guinness Book of Worldrecords, 2de van links Nico de Krijger

aanbouw: de kantine kreeg een andere look, er kwam een stuk bij aan de zijkant, een ander dak én een speeltuin. Daarvoor was dan wel weer toezicht nodig en een uitgiftebuffet voor ijsjes e.d. 1984 was trouwens ook het jaar dat er een poging werd gedaan in het Guinness book of worldrecords te komen. Een aantal leden ging 48 uur lang aan één stuk midgetgolven. Dat is gelukt! Er mag dan maar één naam komen te staan in het boek, en dat werd Nico de Krijger. Je start als midgetgolbaan, ziet dat er kleine kinderen komen. Kinderen zijn te klein om te golven, je ziet ze over de baan 'darren', maar dat wil je niet. Daaruit is de speeltuin ontstaan, zo is er ook iets voor de kleintjes. Dan hoor je vervolgens mensen zeggen 'goh, zou wel lekker zijn als je hier ook iets kan eten'. Daardoor is in 1991 het pannenkoeken-

In 1990 uitbreiding met een speeltuin

huis erbij gekomen; de start daarvan was oktober en vanaf toen waren we het hele jaar open. Gerrit kwam er in 1992 of 1993 bij: het was in m'n eentje niet meer te doen! Gerrit ging pannenkoeken bakken en toen heb ik een stap terug gedaan, want we zeiden altijd 'twee kapiteins op één schip dat is lastig'. Hij was altijd al meer de horecaman. Ik bleef gewoon werken en gaf de eindbeslissingen over aan Gerrit.

Aanvankelijk hadden we het inkomen van Gerrit én daarbij kwam dat van de midgetgolf en Bar-gezellig, maar dit laatste werd steeds groter na de bouw van speeltuin en pannenkoekenhuis. Vooral in de zomer was het superdruk. Adverteren was niet nodig hoor.

De twee poten - midgetgolf en pannenkoekenhuis - gingen steeds meer in elkaar overlopen. Het bargedeelte werd langzaam minder. Steeds meer familiefeesten, waarbij men dan ging eten én golven. De jongens die voorheen bij de bar kwamen, werden ook ouder, kregen kinderen. Dat verloop was heel natuurlijk.

Er kwamen geen nieuwe leden bij de midgetgolf?

De club bestaat nog wel steeds, maar is kleiner. We hadden eerst een club van de PTT op maandag, een op de dinsdag en een op de woensdag,: het was heel erg in. Voorheen hadden de mensen minder dingen waar ze lid van waren. Nu is er zoveel te doen.

Op een gegeven moment kwam de jeu de boules baan erbij: ik had in de krant gelezen dat Heerhugowaard een jeu de boules

Gerrit bakt pannenkoeken

Het bekende logo van De Bolle Buik

baan wilde openen. Men was eerst bezig om dit bij het hertenkamp te realiseren, op de grintpaden. We begonnen met een kleine baan, om te zien of het aan zou slaan. Al snel kwamen de mensen van de jeugdvereniging vragen of ze bij ons konden komen spelen. Toen hebben we een hele strook aangelegd met wel 14 à 15 banen. Dat werd ook een verenigings- of familie-uitje. Dan had men de keus: midgetgolf of jeugd de boules.

Hoe ontstond de naam 'De Bolle Buik'?

Ik wilde sowieso een naam waar je makkelijk een logo van kon maken, een naam die te herkennen was voor zowel kleine kinderen als volwassenen. Het logo werd een kok met een bolle buik, ook op de bedrijfsauto afgebeeld en het bleek heel herkenbaar. Vanaf dat moment kwamen er ook meer groepen en families. Je moest heel hard werken, maar het bleef erg leuk.

*Carla van der Meer:
"Sowieso was ik al nooit gek op pannenkoeken, dat heb ik moeten leren eten, maar vond het uiteindelijk wel onwijs lekker".*

Nu heb ik geen heimwee hoor: dat harde werken wordt ook steeds moeilijker als je ouder wordt. Maar qua reuring en gezelligheid was het erg leuk. Echt!

Uiteindelijk was het genoeg?

Nou weet je, ik was het niet zat. Vaak gaat het vanzelf als je een bedrijf hebt: of het gaat failliet, of er is een scheiding, er is altijd wat, maar bij ons gebeurde dat gelukkig niet.

Men heeft ook altijd wel wat over je te vertellen. Zo hoorden wij op een gegeven moment rond gaan: 'De Bolle Buik is te koop'. Wij hebben het nooit te koop gezet, maar hebben wel gezegd, toen we wat ouder waren: 'als er iemand komt met een zak met geld... dan kan die altijd komen praten'. Zo is het de wereld ingegaan en kwamen er ook reacties van allerlei mensen als 'dat lijkt mij ook wel wat', maar die wisten niet waar ze het over hadden. Totdat Marvin Vader belde; hij en zijn vrouw hadden Ballorig al en wilden een nieuw investeringsproject, en zo kwamen we in gesprek. In 2013 was ik net gestopt met het werk voor de klas en in 2014 is het overgedaan aan Martin Vader. Ik heb er uiteindelijk 34 jaar gewerkt.

Was het geen optie dat één van jullie kinderen het overnam?

Onze oudste zoon heeft 5 jaar bij ons gewerkt en het geprobeerd, maar als je zoiets wilt doen slagen dan moet je er met je hele gezin achter staan. Zijn vrouw had echter zelf een leuk baan en had geen intentie ook in de horeca te gaan. Op een gegeven moment zei hij 'ik weet niet of het wel zo handig is dat ik hier werk, want dan moet ik het alleen doen of anders een compagnon zoeken'. Dan hoor je verhalen over mensen die werden besodemieterd door een compagnon, alleen maar drama. Hij besloot dus dat hij het beter niet kon doen, dat was achteraf heel goed.

Hoe was dat voor jou om te stoppen, want het was toch wel 'jouw kindje'?

Ja, maar ik heb er uiteindelijk wel makkelijk afstand van kunnen doen. Wij hadden de laatste jaren niet meer de energie om alles te moderniseren. We wilden minderen en rustig aan doen. Het was zo druk dat we dachten 'dit houden we niet vol'.

Is het erg veranderd bij De Bolle Buik?

Ja, Marvin heeft er wat moois van gemaakt. Hij heeft ook zijn eerste jaar nodig gehad om z'n weg te vinden, net zoals ik dat toen had. Hij heeft bij de overname al het personeel overgenomen. Zo ook Marc, die als 'n echte pannenkoekenbakker het gezicht werd van De Bolle Buik.

Kan je wat vertellen over de goede doelen waar jullie aan werken?

Wij kwamen vanaf 2004 al meerdere malen in Pokhara in Nepal. Daar ontmoetten we Yuba, die ons enkele jaren later vroeg of hij bij ons in Nederland mocht wonen om zo een opleiding te kunnen doen. We moesten daar natuurlijk wel goed over nadenken maar uiteindelijk heeft hij 7 jaar bij ons gewoond: van zijn 20e tot zijn 27e. Terwijl hij al 20 jaar, was hij in vergelijking met de jongeren hier een puber van 14 jaar én in een hele nieuwe wereld: andere gewoontes, andere taal, nieuw schoolsysteem. Doordat hij bij ons 10 uur per week meewerkte, heeft hij heel snel Nederlands geleerd: onze gasten spreken niet allemaal Engels en zij probeerden hem wel te helpen. Hij had een hoge sympathiefactor, hij was lief, klein en een aardige jongen. Met veel moeite heeft hij zijn HBO diploma recreatiemanagement bij InHolland gehaald. Veel dingen kende hij niet: Wat was multiple choice? Wat was een project? Daar werd hij getraind om zelfstandig te zijn en te gaan delegeren. Het was grappig om te zien hoe hij dat oppikte: na een aantal jaren hoorde je het onwetend jongetje zeggen 'als jij dát nou even doet...!'. Doordat zijn Nederlands en zijn Engels net niet goed genoeg zijn én deze tijd ook niet geweldig

Gerrit, Lamin en Carla voor een schoolbus in Gambia met logo van De Bolle Buik

is, was het vinden van een stageplek lastig, maar werk vinden ook. Multinationals als Mac Donalds en Burgerking gebruiken mensen als hij gewoon. Nu werkt hij bij een pompstation en heeft een vast contract. We zijn daar heel blij mee. Hij heeft vastigheid.

November 2008 kwamen we voor 't eerst in Gambia en wilden uiteindelijk iets doen voor de mensen daar. We merkten dat naar school gaan een probleem was, omdat de scholen ver weg gelegen waren en er geen vervoer was. Dit resulteerde uiteindelijk in een microkrediet aan Lamin, een Gambiaanse jongen. Ook zijn broer hebben we tijdelijk geholpen maar dat werkte minder goed. Lamin is echter heel gedreven en sinds 2005 runt hij in de hoofdstad Banjul taxibedrijf De Bolle Buik en onderhoudt met de inkomsten zijn familie. Inmiddels rijden er 8 schoolbussen en 1 taxi van De Bolle Buik. Bijna alle auto's zijn vanuit Nederland naar Gambia gebracht. Voordat ze weggaan worden ze hier in de garage gekeurd, daarna gaan ze per schip naar Dakar in Senegal en dan over de weg verder naar Gambia. Dat duurt een dag, maar tijd is daar minder belangrijk. In Banjul worden ze dan overgespoten in de bedrijfskleuren. We gaan een paar keer per jaar naar Gambia om met eigen ogen te zien hoe het met Lamin en zijn taxibedrijf gaat én hij komt regelmatig naar Nederland. Uiteraard gaat hij dan ook naar restaurant De Bolle Buik!. Yuba is op een reis meegegaan naar Gambia waar hij vriendschap sloot met Lamin, twee werelden ontmoeten elkaar. Hoe mooi is dat! Ze ontmoeten elkaar nu ook af en toe in Nederland.

Komen jullie nog wel eens bij De Bolle Buik?

Eigenlijk tekort. Om daar nu te komen, is toch lastig hoor: je ziet altijd alles en zit daardoor toch niet echt rustig. De band met Marvin is een vriendschap geworden. Hij komt vaak langs - even sparren of stoom afblazen - zo blijf je toch op de hoogte. Ik ben nog steeds ontzettend trots op hoe Marvin het doet. Hij doet het onwijs goed met 'mijn kindje'.

De Bolle Buik is echt een begrip geworden in Heerhugowaard (en nu ook in Gambia)!

DE BEBOUWING AAN DE MIDDENWEG TUSSEN DE VAN VEENWEG EN DE RUSTENBURGERWEG IN 1832 EN DAARNA.

Tekst: Ed Dekker

In 1832 stonden er aan de oostzijde van de Middenweg tussen de Van Veenweg en de Rustenburgerweg welgeteld acht panden. Niet meer dan acht! Waarvan zeven boerderijen, sommige met een boetje. Wat een verschil met tegenwoordig. Op dit stuk van nauwelijks meer dan anderhalve kilometer zijn nu 83 Middenweg-adressen te vinden, voornamelijk woningen. Het beeld werd toen overwegend bepaald door landerijen, al dan niet met bomen. Nu is er hier amper meer een gaatje vrij.

In tweehonderd jaar tijd een vertienvoudiging van de bebouwing aan de oostelijke kant van de Middenweg in een deel van het oude centrum. Deze ruimtevretende bouwexplosie illustreert de ontwikkeling van Heerhugowaard van leeg dorp naar volle stad. Van wie waren die acht panden in 1832? Wat is er mee gebeurd? Staan ze er nog? Als ze zijn verdwenen, wat kwam er terug op die hoogte?

Drukte bij café De Swan aan de Middenweg, 1902, (foto Regionaal Archief Alkmaar)

Dit artikel geeft allerlei antwoorden. Ook wordt ingegaan op de vraag waar de naam 'Grootebosch' op wijst. Dit was de aanduiding van sectie H, een van de acht kadastrale secties waarin Heerhugowaard destijds was onderverdeeld. Het hier belichte deel van de Middenweg behoorde tot sectie H.

Aan het einde van dit verhaal aandacht voor een heel ander aspect. Namelijk vroegere stolpboerderijen die volledig waren omringd door een watersingel. 'Ons' deel van de Middenweg telde er één. Hoeveel van deze statige boerenplaatsen stonden er in 1832 totaal in Heerhugowaard? Wat is er van deze boerderijen geworden?

Ontmoetingskerk

Met al deze onderwerpen zijn we er nog niet. Als extraatje zoemen we in op bijzondere bebouwing die na 1832 ontstond op het traject van 1660 meter en zich nog steeds in volle glorie aan ons laat zien. Dit gaat om vijf panden, waarvan sommige hun oorspronkelijke functie hebben behouden.

Van die vijf noemen we er hier alvast drie: de burgemeesterswoning, het tehuis voor ouden van dagen en de Ontmoetingskerk van de Protestantse Gemeente Heerhugowaard. Zeker deze vroegere hervormde kerk mag niet ontbreken in het overzicht van opmerkelijke objecten. Het is in 2020 precies 150 jaar geleden dat de eerste paal is geslagen voor het kerkgebouw.

Genoeg inleiding zo. We gaan naar de eerste acht panden, die van 1832. Dat jaar is het Kadaster opgericht. Met deze overheidsdienst ontstond voor het eerst een volledig overzicht van bebouwde en onbebouwde percelen en hun eigenaren. Jaren van voorbereiding gingen vooraf aan de oprichting. Alle percelen in Nederland moesten worden ingemeten. Een enorme klus.

Rond 1910, woningen langs de Middenweg. Op de achtergrond de oude Dionysiuskerk. Deze kerk is het startpunt van onze 'wandeling' in 1832 over de Middenweg, tussen de Van Veenweg en Rustenburgerweg. (foto Regionaal Archief Alkmaar)

In Heerhugowaard was de landmeter in 1817 klaar met zijn veldwerk. Dit jaartal staat vermeld op de overzichtskaart van alle acht secties in de polder die hij in 1817 kon vervaardigen. De afzonderlijke sectiekaarten dateren dus van dat jaar of van kort daarvoor.

Deze kaarten - dus ook die van de sectie H - geven dus feitelijk de situatie weer van uiterlijk 1817. Voor het gemak houden we in dit artikel 1832 aan, het jaar dat het Kadaster officieel werd. Eveneens voor de duidelijkheid gebruiken we voor verdwenen bebouwing het adres van huidige bebouwing op of nabij deze locatie.

Een fraaie afbeelding van de oudste kadastrale kaart, de basis van dit artikel, is op de volgende 2 pagina's te zien

28 percelen

Een ongekennde leegte. Dat beeld geeft de oudste kadastrale kaart van 'ons' deel van de Middenweg aan. Tussen de Van Veenweg en de Rustenburgerweg grenzen er aan de oostzijde van de Middenweg 27 percelen, waarvan dus acht met bebouwing. In dit overzicht gaan we uit van 28 percelen, één meer. Dat is een kavel met een boerderij die niet direct aan de weg staat, maar iets landinwaarts. Dit perceel tellen we hier mee.

Het merendeel van de 28 percelen bestaat uit weiland (zes percelen) en bouwland (vijf).

Verder liggen er direct aan de weg percelen met een boomgaard (vijf stuks). Drie andere percelen aan de wegzijde hebben specifiek de bestemming 'bosch' en of 'schaarhout'. De houtproductie zal hier hoofdzakelijk voor de verkoop zijn bedoeld. Meer daarover later in dit artikel. Plus dus de acht percelen met bebouwing. Van één van de 28 percelen is het gebruik nog niet genoemd: een kavel tuinland van ruim anderhalve hectare.

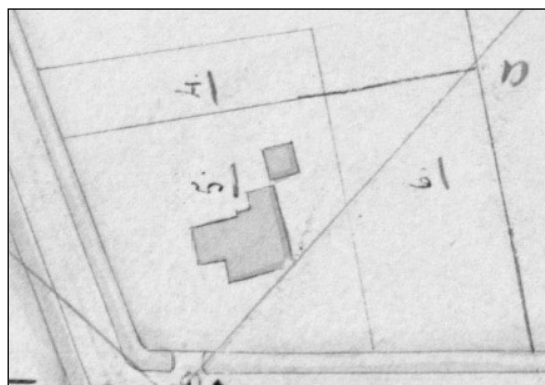
Alle 28 percelen worden hieronder aangestipt, met hun eigenaren.

Behalve de leegte op de kaart springt direct iets anders in het oog: de namen van de wegen. De Van Veenweg heette tweehonderd jaar geleden (en nog lang daarna) de Hondenweg, de Middenweg de Middelweg en de Rustenburgerweg de Kruisweg.

MIDDENWEG 248

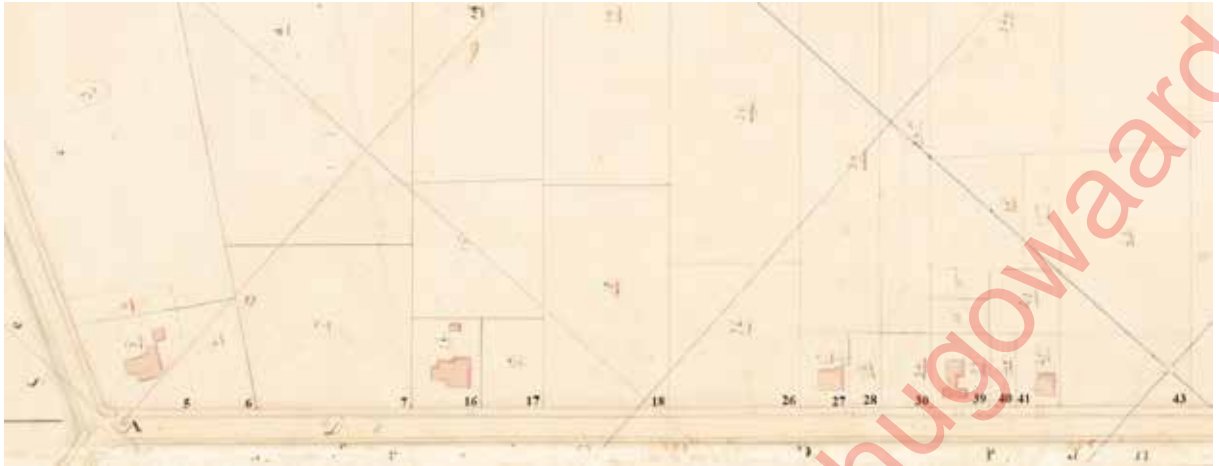
Met het volgen van de acht panden gaan we van links naar rechts. Met de blik naar het oosten, dus vanaf de Van Veenweg. Alsof we met ons gezicht naar de bewoners van toen kijken. Bij het noemen van onbebouwde percelen beperken we ons tot kavels die grenzen aan de Middenweg.

Van alle te volgen percelen aan de Middenweg geven we ook de grootte aan, om een indruk te krijgen van de oppervlaktes van toen. In de beginjaren hanteert het Kadaster de oude oppervlaktematen: bunder, roede, ellen. Voor de leesbaarheid drukken wij alle afmetingen uit in hectare, are, centiare.

Middenweg 248.

*Onder de Middenweg, links de Van Veenweg.
(fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het
Cultureel Erfgoed)*

*De Middenweg (onder) in 1832, tussen de Van Veenweg (links) en Rustenburgerweg (rechts). Dit is een fragment van de oudste kadastrale kaart, een deel van sectie H. Op acht plaatsen langs dit stuk van de Middenweg was er toen bebouwing. De vetgedrukte, toegevoegde cijfers zijn de toenmalige kadastrale perceelnummers.
(bewerkte kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)*

Welkom in 1832! Op de hoek van de Van Veenweg en Middenweg staat een stolpboerderij, dat zien we op de kaart aan de vorm. De kadastrale aanduiding van het perceel is H 5, met een oppervlakte van 42 are en 20 centiare. De eigenaar is Jacob Wit. Al voor 1655 staat op deze plek een grote boerenplaats. Zal de vermogende Andries Bicker die hebben laten bouwen? Bicker - burgemeester van Amsterdam - stak geld in de drooglegging van de Heerhugowaard.

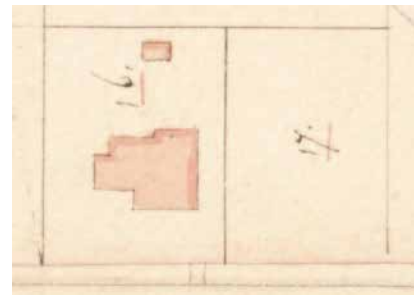
De laatste eigenaar van de stolp op de kaart is Jacob de Groot. Twee jaar na de aankoop verkoopt hij in 1869 grond voor de bouw van de Dionysiuskerk, de eerste volwaardige kerk in Heerhugowaard. De boerderij sloop hij.

De stolp stond op het huidige parkeerterrein van de - inmiddels tweede - Dionysiuskerk, Middenweg 248. Het perceel ernaast - H 6 - is in 1832 ook van Jacob de Wit. Het is de boomgaard (29 are en 50 centiare).

MIDDENWEG 214

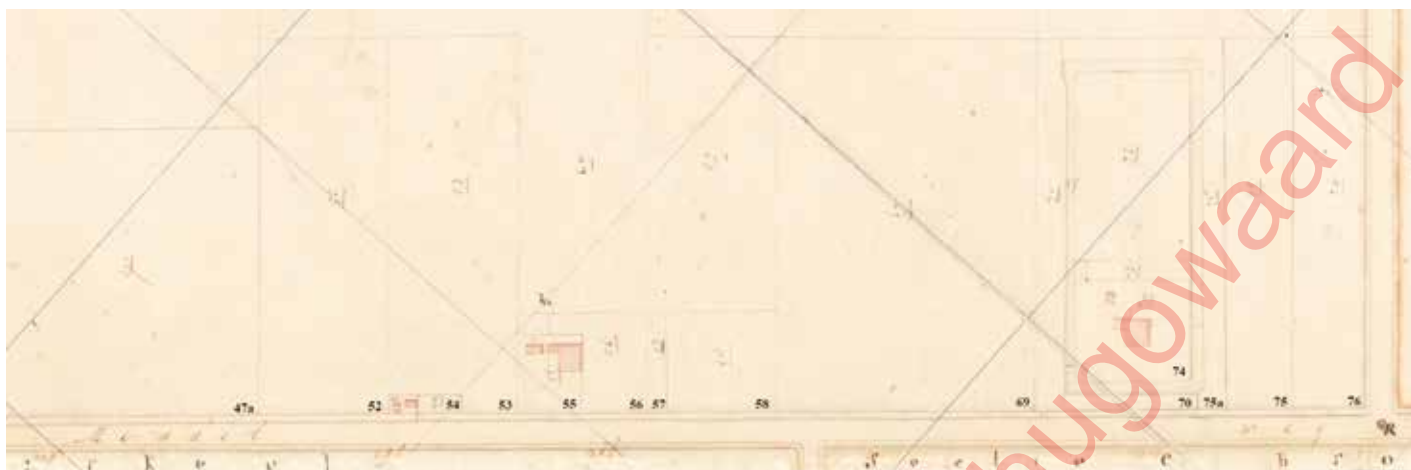
Het volgende perceel H 7 is van boer Pieter Zijp. Het is weiland, groot 1 hectare, 27 are en 60 centiare. Pieter Zijp is eigenaar van de boerderij daarnaast, H 16 (28 are en 70 centiare), met een boet op het achtererf. Ook hier staat al voor 1655 een stolpboerderij.

De eerste eigenaar van deze kavel na de inpoldering is een rijke meneer: Johan van Wassenaar, heer van Duivenvoorde, Voorschoten en Sterrenberg. Eigenaar Jan Bijvoet sloop in 1873 de oude stolp. Op dezelfde plek bouwt hij een kleinere stolp. Na een brand in 1906 ziet eigenaar en landman (boer) Jacob Zuurbier af van herbouw. Op deze hoogte staat nu het burgerhuis Middenweg 214. In 1908, twee jaar na de brand, koopt landman Pieter Appel het perceel. Hij laat er kort na aankoop een woon-

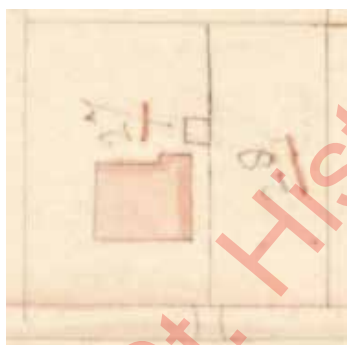
*Middenweg 214.
Onder is de brug over de sloot langs de Middenweg aangegeven.
(fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)*

huis zetten. Kennelijk als geldbelegging, want al in 1910 wordt metselaar Jan Borst eigenaar. Na ruim dertig jaar, in 1943, komt het pand in handen van manufacturer Cornelis Tromp. In 1958 wordt gemeenteopzichter Piet Dekker eigenaar. Het pand is nog steeds een particuliere woning. De woning is grotendeels vernieuwd. „Alleen het dak is nog van toen”, zegt huidig eigenaar Harrie Dekker. Terug naar de kaart van 1832. De percelen H 17 (boomgaard, 25 are en 60 centiare) en H 18 (weiland, 1 hectare, 28 are en 30 centiare) horen bij de boerderij van Pieter Zijp.

MIDDENWEG 192

H 26 is het volgende perceel, weiland (87 are en 20 centiare) van Jan Schouten uit Ursem. Zijn stolp staat op H 27 (16 are en 80 centiare), de eerste van drie boerderijen vlak bij elkaar. Schouten verpacht de boerenplaats. Op deze plek laat een Hoornse regent - Cornelis Veen Berkhout - omstreeks 1655 een boerderij bouwen. Deze investeerder is burgemeester van Hoorn. We weten niet of dit de boerderij is die op de kaart is getekend

*Middenweg 192.
(fragment kaart beeldbank
Rijksdienst voor het Cultureel
Erfgoed)*

Wel is bekend dat de afgebeelde stolp - met daarin een bakkerij - in 1882 verbrandt. Eerder, in 1840, verkoopt Jan Schouten de boerderij aan Pieter van Baar, broodbakker te Heerhugowaard. Klaas Molenaar neemt in 1874 de bakkerszaak over. In zak en as na de brand in 1882? Niet Klaas Molenaar. Hij laat er hetzelfde jaar een nieuwe stolp bouwen. Dit is de huidige stolp op de hoek Middenweg-Lindelaan. Cornelis Molenaar, het 4-jarig zoontje van Klaas en Grietje Molenaar-Zijp, legt op 2 oktober 1882 de eerste steen.

Roggebrood en ontbijtkoek

Adriaan Cornelis Dekkers neemt in 1898 de bakkerij over. Dekkers is een bekende naam in Heerhugowaard. Adriaan Cornelis wordt de grootste bakker van het dorp. Zoon Simon volgt hem in 1926 op. Bakker Tjalke Boonstra wordt eigenaar in 1955. Zijn roggebrood levert hij aan veel bakkers, van Den Helder tot Zaandam. Boonstra overlijdt al in 1961.

Weduwe Ida Boonstra-Lijzenga zet het bedrijf voort met haar broer, Sikke Lijzenga. Die maakt ook veel ontbijtkoek. Ida Boonstra verhuurt vanaf februari 1970 het linkerdeel van de stolp aan juwelier Sjaak Knijn. Die was een half jaar eerder begonnen in De Noord.

De bakkerij blijft tot begin jaren tachtig in bedrijf. De bakkersoven staat nog steeds in de stolp. Ida Boonstra-Lijzenga woont er tot haar dood. Op 86-jarige leeftijd overlijdt zij in 2009.

*De oude bakkersoven bevindt zich
nog in de stolp.
(foto Juwelier Sjaak Knijn/Kim Buijs)*

Stolp met juwelierswinkel, sinds 1970, Middenweg 192.
(foto Ed Dekker)

Restauratie

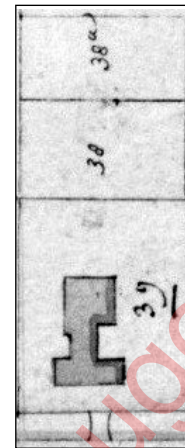
Bart Knijn neemt in 2010 de juwelierszaak van zijn ouders over. Hij is huidig eigenaar van het pand (Middenweg 192 en 192a). Bart is 42 jaar en heeft plannen om de stolp te restaureren en deels te vernieuwen. „Ik wil 'm graag aan de buitenzijde in oude luister herstellen. Er moet veel gebeuren. De winkel wil ik iets uitbreiden, maar niet veel. De huidige winkelruimte heeft z'n charme. De werkplaats moet flink worden opgeknapt. Van het andere gedeelte van de stolp wil ik twee appartementen maken. Met de gemeente ben ik in overleg over de plannen”, vertelt Bart (in augustus 2020).

De bakkersoven is een gemetselde heetwateroven. Tot de jaren dertig van de vorige eeuw heeft de NV Eerste Nederlandsche Fabriek voor Bakovenbouw en Bakkerij Installaties v/h H.P. den Boer te Dordrecht veel van dit type ovens geplaatst.

De gemetselde heetwateroven is vervaardigd door een fabriek in Dordrecht. (foto Juwelier Sjaak Knijn/Kim Buijs)

We vervolgen onze reis. Terug naar 1832, naar de oude kaart. Perceel H 28 (11 are en 20 centiare) is de boomgaard naast de boerderij Middenweg 192 van Jan Schouten. Perceel H 30 (17 are en 30 centiare) is een 'los' stuk, eigendom van de weduwe van Teunis Gras. Haar naam wordt in 1832 niet genoemd. Wel de aanvulling dat zij 'thans huisvrouw' is van Lammert Huisman, boer te Oudorp.

Middenweg 178.
(fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

MIDDENWEG 178

Aan de volgende boerderij - H 39, 20 are groot - zit veel historie vast, door Henk Komen uitgebreid uit de doeken gedaan in zijn indrukwekkend standaardwerk 'Stolpboerderijen in Heerhugowaard'. Aan zijn boek - verschenen in drie delen - is veel informatie ontleend voor dit artikel. De boerderij Middenweg 178 is het huidige café De Swan. Al meer dan drie eeuwen is dit een herberg. De combinatie met vee is al lang verdwenen, de gastvrijheid is gebleven

Volgens historicus Henk Komen, oud-conservator van het Poldermuseum Heerhugowaard, is Middenweg 178 een van de oudst bewoonde plaatsen van De Waard. De oudste vermelding van dit pand dateert uit 1655. Het werd toen aangeduid als 'café 't Huijs in 't Swannetje'. De herberg met boerderij is gebouwd op een kavel van Jacob van Veen. Hij is een zoon van de Alkmaarse regent Adriaan van Veen, de eerste dijkgraaf van Heerhugowaard. Jacob van Veen volgt in 1637 zijn vader op als dijkgraaf. Hij blijft baas van de polder tot zijn dood in 1674. Zullen de rouwenden na afloop van de begrafenis een borreltje hebben gedronken in café 't Huijs in 't Swannetje'?

*Café De Swan rond 1915. Rechts bij de boom staat een jongen. Wie zou dat zijn geweest?
(foto Regionaal Archief Alkmaar)*

'Kastelijnes'

Maartje van der Sluis is eigenaar in 1832. Zij is weduwe van Klaas Swaag. Maartje zal achter de tap hebben gestaan. 'Kastelijnes', dat is immers haar beroep. Haar man zal er vooral voor de koeien zijn geweest.

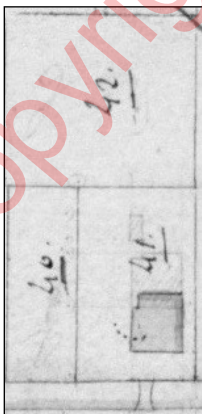
't Huijs in 't Swannetje werd De Swan, met een reeks aan eigenaren. Slager Jan Rietbergen zet in 1963 een belangrijke stap. Hij koopt het horeca-etablisement. Drie jaar later laat hij een ingrijpende verbouwing uitvoeren. Zoons Nico en René volgen hem in 1987 op, de huidige eigenaren.

MIDDENWEG 170

Het perceel rechts naast De Swan (H 40, 9 are groot) is de boomgaard van de volgende boerderij. Boomgaard en stolp (H 41, 14 are en 70 centiare) zijn in 1832 eigendom van landman Pieter Hoff.

Ook deze kavel is betrekkelijk kort na het ontstaan van Heerhugowaard bebouwd. Het exacte jaar is niet bekend, maar dat was in elk geval voor 1655. De grond was toen eigendom van Jacob van Veen, net als bij De Swan.

De stolp van de eerste kadastrale kaart verbrandt in 1903. Eigenaar Olof de Vries laat er een nieuwe boerderij zetten. Onder een andere eigenaar is deze boerenplaats dertig jaar lang verhuurd, van 1924 tot 1954.

*Middenweg 170.
(fragment kaart beeldbank
Rijksdienst voor het
Cultureel Erfgoed)*

De tweede huurder is Paul den Hartigh. Ook gedurende de Tweede Wereldoorlog is hij er boer. Een periode in de bezettingsjaren wordt in deze stolp illegaal verzetskrant Trouw gedrukt.

Nieuwe eigenaar Adrianus Snoek, een tuinder, laat de boerderij in 1981 slopen. Op een deel van de vrijgekomen plek laat Snoek een burgerwoning zetten, Middenweg 170. Achter het huis komen ook een rolkas en een schuur. Hier is al lang geen tuinderij meer.

Boerin

Na de boerderij H 41 (Middenweg 170) volgt een lang open stuk, bestaande uit drie percelen. Dit zijn H 43, H 47a en H 52. De eerste twee kavels zijn eigendom van een Heerhugowaardse boerin, de weduwe van Jan Swaag. Haar eigen naam wordt niet genoemd in het kadastrale overzicht van 1832. Zij heet Aaltje Egmond, blijkt uit andere archiefstukken. H 43 en H 47a zijn beide 'bosch' en 'schaarhout', met een oppervlakte van respectievelijk 1 hectare, 52 are en 20 centiare, en 3 hectare, 30 are en 80 centiare.

H 52, de derde kavel, is van de Alkmaarse koopman Johannes van Leeuwen. Het is bouwland, groot 2 hectare, 23 are en 50 centiare.

*Overlijdensacte van Aaltje Egmond, weduwe van Jan Swaag. Zij bezit in 1832 twee flinke stukken bos langs de Middenweg, H 43 en H 47a. Bij haar beroep staat 'Boerebedrijf'.
(acte Regionaal Archief Alkmaar)*

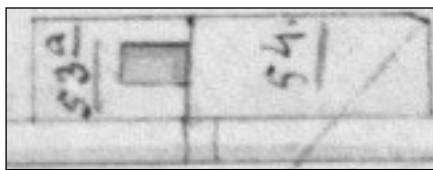
Acte van Overlijden van Aaltje Egmond,
overleden den vijftien dag der maand November van 't jaar
Achtienhonderd Zes en Dertig ten tien ure, voor den middag,
oud veertien jaren, wonende en overleden
te Heerhugowaard van beroep Boerebedrijf geboren te Heerhugowaard
Maart, des eersten Maart veentienhonderd negen en
vijftig, dochter van Klaas Egmond en Aaltje H
vein beide overleden en weduwe van Jan Swaag

Op de verklaring van Jannetie Swaag
van de overledene, oud vijftig jaren, wonende
te Heerhugowaard van beroep Landman
Steen Maakal en van
mede te Heerhugowaard van beroep Landman
oud veertien jaren, gebuer van de overledene.

Na mijne voorlezing geteekend door den Zoon Jannetie Swaag en
den gebuer Steenis Maakal, beide voornemend.

Bevestigd, ingevolge de Wet door mij ondergeteekende E. Burgermeester
Ambtenaar van den Diergerlijken
Stand der gemeente Heerhugowaard.

E. Swaag } D. Waiboes
Jannetie Maakal

Middenweg 128.
(fragment kaart beeldbank Rijksdienst
voor het Cultureel Erfgoed)

MIDDENWEG 128

Op het volgende perceel staat - duidelijk te zien - afwijken- de bebouwing. Dit pand is veel kleiner dan de boerenstol- pen die we aan de Middenweg tegenkwamen en nog tegen zullen komen. Eigenaar in 1832 is dan ook geen landman, maar een winkelier.

Zal Baltus Ariensz hier wonen en er een kruidenierswinkel hebben? De kans is groot. Zekerheid hebben we niet. Het Kadaster vermeldt alleen de eigenaren, niet de bewoners. Die informatie geeft het gemeentelijk bevolkingsregister, maar dat bestaat in 1832 nog niet.

Met dit perceel is iets geks aan de hand. Het huis is op de kaart ingetekend op perceel H 53a, met daarnaast in verge- lijkbare vorm een onbebouwd perceel, H 54. Echter, in de bijbehorende oudste kadastrale administratie komt perceel H 53a niet voor. H 54 staat aangegeven als huis en erf, groot 6 are en 50 centiare. Voor dit artikel volgen we de ka- dastrale administratie en tellen we perceel H 53a daarom niet mee.

Uitgebreider

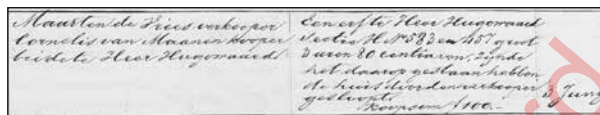
De eigendomsgeschiedenis van Middenweg 128 volgen we uitgebreider dan bij de stolpen. Immers, de historie van de stolpen is al uitvoerig te vinden in de boeken van Henk Komen.

Baltus Ariensz kan kennelijk niet alleen van zijn kruiden- nierswaren rondkomen, want later wordt hij winkelier én landman genoemd. Groot zal zijn veestapel niet zijn, af- gaande op de afmeting van het pand. Baltus Ariensz, ge- trouwd met Grietje Groot, overlijdt in 1835. De twee eige- naren na hem zijn wel alleen landman: Cornelis Slikker en Arien Ariensz Kooij.

Tot 1884 zijn vogels van diverse pluimage eigenaar: Pieter Schagen (van beroep 'dienstbare'), metselaar Jacob van Essen en metselaar Maarten de Vries. In 1884 koopt een bakker het pand: Cornelis van Maanen, broodbakker te Heerhugowaard.

1. wijk Heerhugowaard	2. wijk Heerhugowaard	3. wijk Heerhugowaard	4. wijk Heerhugowaard	5. wijk Heerhugowaard	6. wijk Heerhugowaard
1. wijk Heerhugowaard	2. wijk Heerhugowaard	3. wijk Heerhugowaard	4. wijk Heerhugowaard	5. wijk Heerhugowaard	6. wijk Heerhugowaard
1. wijk Heerhugowaard	2. wijk Heerhugowaard	3. wijk Heerhugowaard	4. wijk Heerhugowaard	5. wijk Heerhugowaard	6. wijk Heerhugowaard

Broodbakker Cornelis van Maanen geregistreerd in het bevolkingsregis- ter van Heerhugowaard, met zijn vrouw Aaltje Dubbeld en zoon Jan. Het jonge stel vestigde zich voorjaar 1884 in Heerhugowaard. Al snel kocht hij een stuk bouwgrond en liet er een woonhuis met bakkerij zet- ten (zie volgende afbeelding). Al een jaar later, voorjaar 1885, verhuis- de het gezin naar Den Haag.
(scan Regionaal Archief Alkmaar)

Cornelis van Maanen, de eerste bakker op Middenweg 128, kocht op 24 mei 1884 een perceel waarop eerder een huis had gestaan. Dit is het pand afgebeeld op de tekening uit 1832. Kort na een brand sloopte eigenaar Maarten de Vries de restanten en verkocht het perceel.
(scan Regionaal Archief Alkmaar)

Broodbakkers

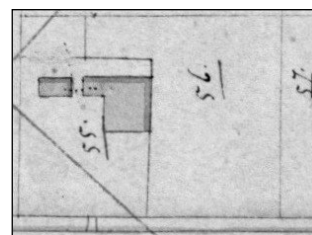
Van Maanen is de eerste van een serie bakkers als eigenaar van dit pand. In het jaar van de aankoop laat Cornelis van Maanen er na een brand een nieuw pand bouwen. Heel kort daar- na verkoopt hij dit bezit aan Aris Bakker, op dat moment broodbakker te Grosthuisen.

Volgende eigenaren zijn Albert Oudt (brood- bakker te Heerhugowaard, Klaas Baltus (broodbakker te Westwoud, later te Heerhugowaard), Cornelis Kriller (timmerman te Schoorldam, een vreemde eend in de bijt), Adam Beets (broodbakker te Heerhugowaard) en Cornelis Beets (bakker te Heerhugowaard). Een jaar staat het pand op naam van Hendrik Timmerman, een brood-, koek- en banketbak- kersbediende uit Harlingen. Hij doet zijn bezit in 1957 over aan Tjalke Boonstra, de rogge- broodbakker te Heerhugowaard. Hem zagen wij eerder bij Middenweg 192. Met Tjalke Boonstra eindigt het bakkersverhaal van Middenweg 128.

Na Boonstra komt Middenweg 128 in handen van een timmerman. Het huidige pand met dit adres is niet meer te herkennen als bakkerij.

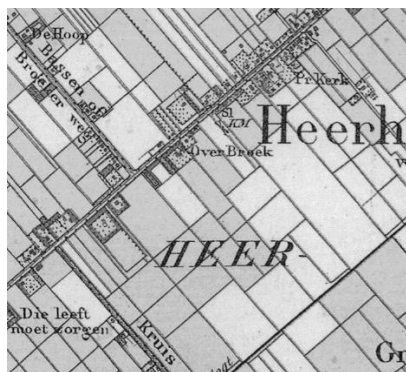
MIDDENWEG nabij 100

De kavel H 53 (2 hectare, 15 are en 90 centia- re) achter en naast H 54 (Middenweg 128) grenst deels aan de Middenweg. Dit perceel staat in 1832 op naam van Johannes van Leeuwen. Deze koopman uit Alkmaar kwamen we al tegen bij H 52. Hij is ook eigenaar van de volgende boerderij, op het perceel H 55 (Middenweg nabij nummer 100, 26 are en 40 centiare).

Middenweg nabij 100, 'Overbroek'.
(fragment kaart beeld- bank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Boerderij Overbroek staat aangegeven op een topografische kaart van eind negentiende eeuw. De lijn links naar boven is de Stationsweg (toen aangeduid als Broekerweg of Basserweg. De lijn links naar beneden is de Rustenburgerweg. (fragment kaart uit de Grote Historische Topografische Atlas Noord-Holland; kaartbeeld verkend in 1895, gedeeltelijk herzien in 1904)

Op deze plek is al voor 1655 een boerenplaats gebouwd. Later in 1832 wordt zoon Gerrit van Leeuwen eigenaar. Op een veiling in 1863 gaat het bezit over naar Jacob Govers uit de Schermer. Bij deze transactie komt Henk Komen voor de eerste keer de naam van het onroerend goed tegen: Overbroek, nabij de Stationsweg. 'Gelegen tegenover Broek op Langedijk', zo kan de aanduiding worden uitgelegd.

Klaas Pluister is in de Tweede Wereldoorlog de eigenaar. De Heerhugowaarder is actief in het verzet. In 1945 moet hij dat met zijn leven bekopen. De gemeente vernoemt in 2015 een straat naar hem in nieuwbouwwijk Broekhorn, Klaas Pluisterhof. Ook twee andere verzetsmensen worden in deze wijk postuum geëerd met een straatnaam: Rens Prins en Cornelis Wagenaar. Een plaquette in de Broekhorn met informatie over hun activiteiten in Heerhugowaard wordt op 5 mei 2018 onthuld.

Onthulling van de plaquette in nieuwbouwwijk Broekhorn met informatie over Klaas Pluister en twee andere verzetsmensen, mei 2018. Links waarnemend burgemeester Bert Blase, rechts kleinzoon Klaas Pluister. (foto Ed Dekker)

De plaquette. (foto Ed Dekker)

Zoon Jan, de derde generatie Pluister op deze plek, zet het bedrijf voort. Dat duurt tot 1968, als de gemeente de landerijen nodig heeft voor de Bomenwijk. Een brandweeroefening maakt een einde aan Overbroek. Na de sloop wordt de terp gevlacht. De plek van de stolp en het boeren erf zijn volledig bebouwd met burgerwoningen.

De drie volgende stukken land op de kaart van 1832 horen bij de boerderij en zijn alle eigendom van Johannes van Leeuwen. Het zijn H 56, H 57 en H 58. Direct naast de stolp ligt de boomgaard (H 56, 32 are en 30 centiare). H 57 staat geregistreerd als tuinland (9 are en 50 centiare), H 58 is weiland (50 are en 30 centiare). Daarna een flinke lap, weiland (H 69, 4 hectare, 38 centiare en 50 are). Deze grond is in bezit van een Amsterdammer, Hendrik Lodewijk Schuler.

MIDDENWEG, op plek Huygens College

De laatste bebouwing. Na het perceel H 69 van hierboven krijgen we eerst H 70. Dit perceel behoort tot de opvallendste boerenplaats in 1832 aan de oostzijde van de Middenweg tussen de Van Veenweg en Rustenburgerweg. Als enige van de zeven boerderijen op ruim anderhalve kilometer is deze stolp omringd door een watersingel. 'Gracht', zo vermeldt het Kadaster. Aan vier zijden omringd door water, dat is opmerkelijk. Heerhugowaard kende weinig van deze voorname boerderijen. Daarover straks meer.

H 70 zelf is weiland, groot 62 are. Eigenaar is Pieter Buuren, een rijke boer uit Oudorp. Van hem zijn ook de boerderij (H 74, 54 are en 80 centiare) en andere aangrenzende percelen. H 71 is de gracht, H 75a is bouwland (51 are en 60 centiare). Eveneens bouwland zijn H 75 (1 hectare, 15 are en 50 centiare) en H 76 (1 hectare, 25 are en 50 centiare).

Laatstgenoemde kavel is de laatste van de beschreven 28 percelen langs de Middenweg tussen Van Veenweg en Rustenburgerweg.

Middenweg bij de hoek met de Rustenburgerweg. Omringd door een watersingel. Zo'n gracht rondom geeft een boerenplaats extra allure. (fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Deze stolp op de Middenweg bij de hoek met de Rustenburgerweg is lange tijd een pachtersplaats. Pieter Buuren boert zelf op Veenlust, een boerderij die staat op het huidige adres Huygendijk 3 (dat valt in 1832 onder Oudorp, pal naast het toenmalige Polderhuis van Heerhugowaard). Bij de hoek Middenweg/Rustenburgerweg staat al een boerderij op een kaart uit 1683. Is dat dezelfde als die op de kadastrale kaart van 1832? De kans is groot.

Pieter Buuren wordt in 1797 eigenaar. De boerenplaats is eerder lang in handen van de Alkmaarse regentenfamilie Baert.

Jaren later, in 1915, wordt Jacob Groenveld de eigenaar. Hij dempt in 1928 aan de voorzijde van zijn erf een deel van de watersingel en laat daarop een woonhuis zetten, zo ontdekte Henk Komen.

De gemeente koopt in 1971 boerderij en woonhuis om ruimte te krijgen voor nieuwbouw. De zwaar vervallen stolp is een prachtig oefenobject voor de brandweer. Op deze plek staat nu het Huygens College.

De meerdere gebouwen van deze scholengemeenschap tussen de Zuidtangent en Rustenburgerweg rekenen we in dit artikel tot één. En zo komen we op 83 panden anno 2020 op 1660 strekkende meters. Van acht tot 83 in nog geen tweehonderd jaar tijd!

Grootebosch

De aanduidingen 'bosch' en 'schaarhout' kwamen we al enkele keren tegen in dit artikel. Ze geven aan dat de betreffende percelen houtopstanden waren. Dat waren er in de sectie H veel meer dan tot nu toe genoemd.

De kadastrale sectie H betrof in 1832 bij de invoering van het Kadaster het gebied tussen de Van Veenweg, Middenweg, Rustenburgerweg en Jan Glijnisweg, doorsneden door de Oostertocht (nog steeds een belangrijke afvoertocht voor oppervlaktewater). Dit deel van de polder kreeg in de kadastrale administratie de naam Grootebosch.

Die naam was natuurlijk niet willekeurig gekozen. Maar eerst nog even dit. Heerhugowaard werd bijna tweehonderd jaar geleden verdeeld in acht kadastrale secties. De namen

Vermelding op een van de kadastrale kaarten van Heerhugowaard uit 1832.
(fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

van de zeven andere secties in 1832 waren Rustenburger polder (sectie A), Oostertogt (B), Broekhorn (C), Pannekeet (D), Amerswiel (E), Sappewerf (F) en Berkmeerdijk (G).

Dertig percelen bos

Dan nu de naam Grootebosch, sectie H. Deze sectie telde in 1832 totaal 185 percelen, met een oppervlakte van 375 hectare. Liefst bijna een vijfde deel hiervan bestond uit bos, dertig percelen van samen 73 hectare groot. Dat is meer dan nu de oppervlakte van de Waarderhout!

Dertig percelen bos. Soms was dat in combinatie met schaarhout, een enkele keer ging het alleen om schaarhout. Dat is hout dat wordt afgezaagd voor gebruik. De boom wordt dan niet helemaal gekapt.

Bij de meeste bospercelen zal het doel niet anders zijn geweest: kap van het hout, in de meeste gevallen om te verkopen. Als extra inkomsten voor de landeigenaar of huurder.

Twee enorme plukken

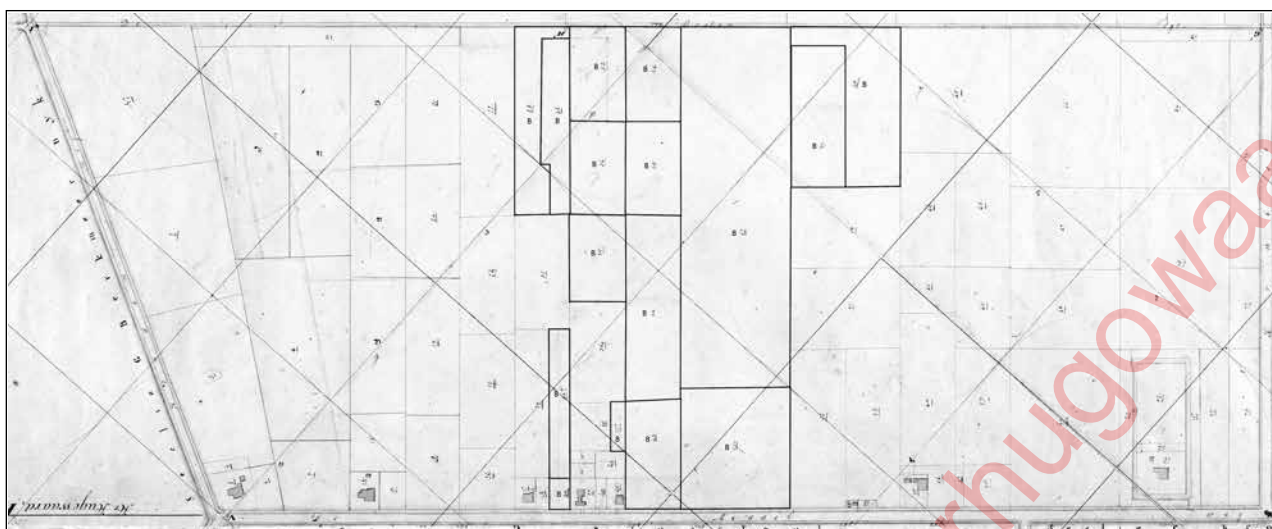
Waar stonden die vele houtopstanden in het Grootebosch, in de sectie H? Alle dertig bos- en schaarhoutpercelen hebben we aangegeven op de kadastrale kaart uit 1832. Ruwweg waren ze geconcentreerd op twee plekken.

De ene opvallende pluk was te vinden vanaf de Middenweg tot de Oostertocht, tussen de boerderijen Middenweg 192 (nu op de hoek met de Lindenlaan) en Middenweg bij nummer 100 (tussen de Esdoornlaan en de Stationsweg). Een van de bospercelen hier was zelfs tien hectare groot.

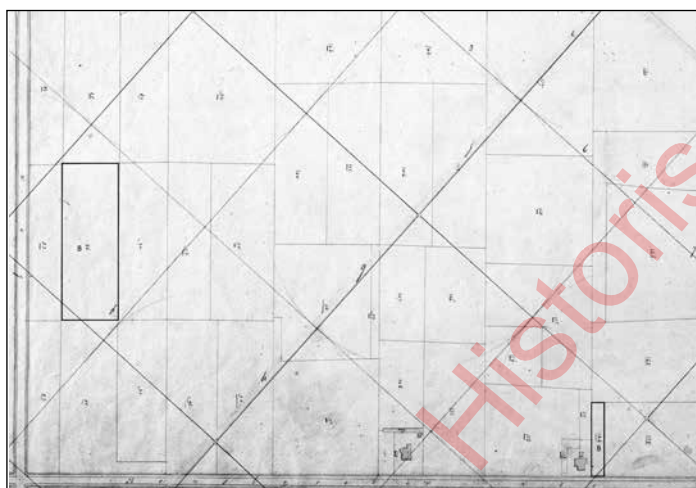
De tweede groene concentratie van formaat was te vinden in de hoek Jan Glijnisweg, Oostdijk, Van Veenweg, Oostertocht en de huidige Beukenlaan. Een van de percelen was een enorme lap bos: niet minder dan 13,4 hectare. Die lap strekte zich uit van de Oostertocht tot de Jan Glijnisweg, schuin gericht en bijna taps toelopend.

Groote Bas

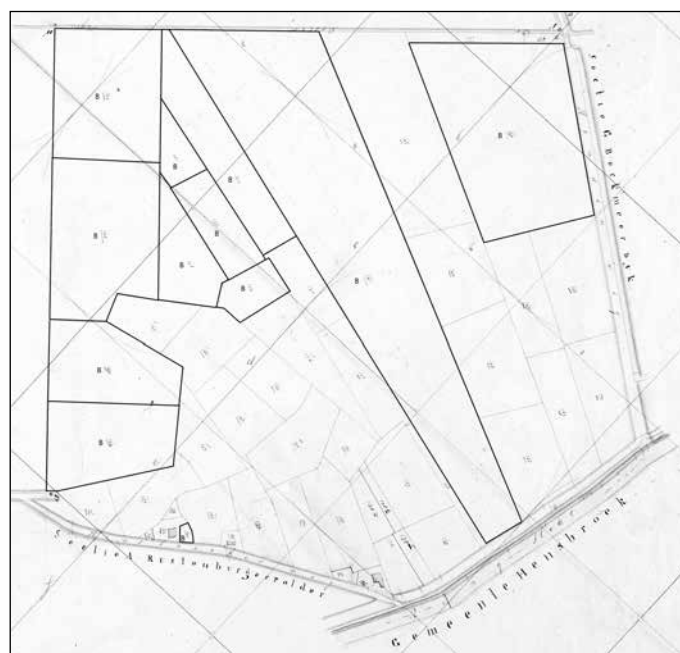
Op topografische kaarten uit de tweede helft van de negentiende eeuw wordt het gebied rond de huidige Beukenlaan bij de Jan Glijnisweg Groote Bas genoemd. Een verbastering van Grootebosch?

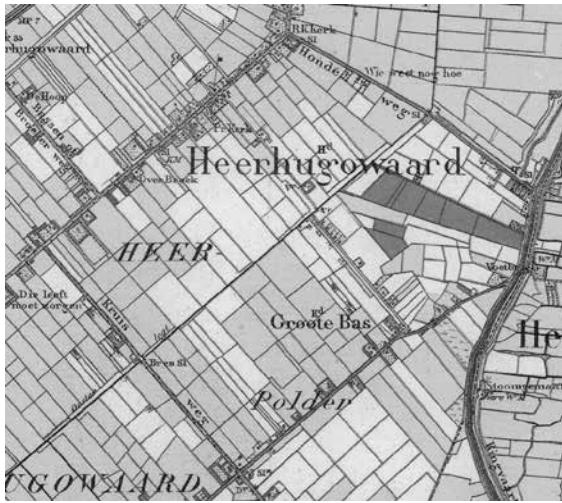
Zestien van de dertig bospercelen in een deel van de sectie H, 1832. Links de Van Veenweg, onder de Middenweg, rechts de Rustenburgerweg, boven de Oostertocht. De 'groene' kavels - omlijnd en aangeduid met een B - vormen vrijwel één groot, aaneengesloten bosgebied.
(bewerkt fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Twee bospercelen in een ander deel van de sectie H, 1832. Links de Rustenburgerweg, onder de Jan Glijnisweg (toen Hensbroekerweg geheten), rechts de nog niet bestaande Beukenlaan, boven de Oostertocht.
(bewerkt fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Twaalf bospercelen in het laatste deel van de sectie H, 1832. Links de (toen nog niet aangelegde) Beukenlaan, onder de Jan Glijnisweg en de Oostdijk, rechts de Van Veenweg, boven de Oostertocht.
(bewerkt fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

*De sectie H op een kaart van eind negentiende eeuw. Met daarop de aanduiding Groote Bas. Een verbastering van Grootebosch?
(fragment kaart uit de Grote Historische Topografische Atlas Noord-Holland; kaartbeeld verkend in 1895, gedeeltelijk herzien in 1904)*

Heerhugowaard had vroeger een lange periode veel bos, en niet alleen in de sectie H. Rond 1850 bestond de polder voor liefst een kwart uit bossen, vermeldt Henk Komen in zijn boek Noemenswaard.

Eind negentiende eeuw kwam er een economische opleving en nam het aantal inwoners van De Waard sterk toe, schrijft hij. 'Door de invoering van kunstmest loonde het de bossen te kappen en geschikt te maken voor de tuinbouw'. De oppervlakte bos was in 1870 al gedaald tot honderd hectare, berekende Komen. De meeste laatste particuliere bossen verdwenen in de eerste helft van de twintigste eeuw.

De Waarderhout is aangeplant halverwege de jaren tachtig van de vorige eeuw. Dit bos tussen de Oostertocht, Rustenburgerweg, Jan Glijnisweg en Beukenlaan van zo'n zestig hectare ligt - bij toeval - op een historisch verantwoord plek, in een deel van het Grootebosch.

Watersingels

Op naar de volgende vraag. Over de watersingels. Hoeveel boerderijen in Heerhugowaard waren in 1832 compleet omgeven door een gracht? En wat is er geworden van deze boerenplaatsen?

Aanleiding voor deze vragen is de beschreven stolp bij de hoek Middenweg-Rustenburgerweg. Als enige in de sectie H aan de Middenweg tussen de Van Veenweg en Rustenburgerweg had deze boerderij zo'n singel, we zagen dat.

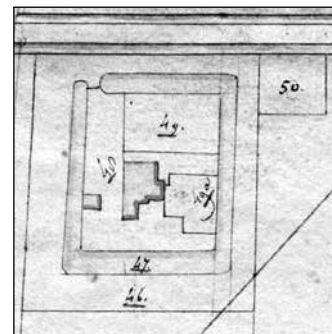
We pakken de kaart uit 1832 van alle acht kadastrale secties erbij en speuren naar vergelijkbare situaties. Na nauwkeurig zoeken eindigt de teller op vijf boerenplaatsen in de polder met aan vier zijden een doorlopende gracht, uiteraard onderbroken door een dam om weiland en weg te be-

reiken. Dat aantal van vijf stuks is inclusief die aan de Middenweg bij de Rustenburgerweg. De oudste kadastrale kaarten tonen diverse varianten: van een volledige gracht zonder stolp tot een boerenplaats met slechts aan één zijde een singel. Voor dit artikel tellen alleen de gaafste objecten, dus een boerenplaats met aan alle zijden eigen water.

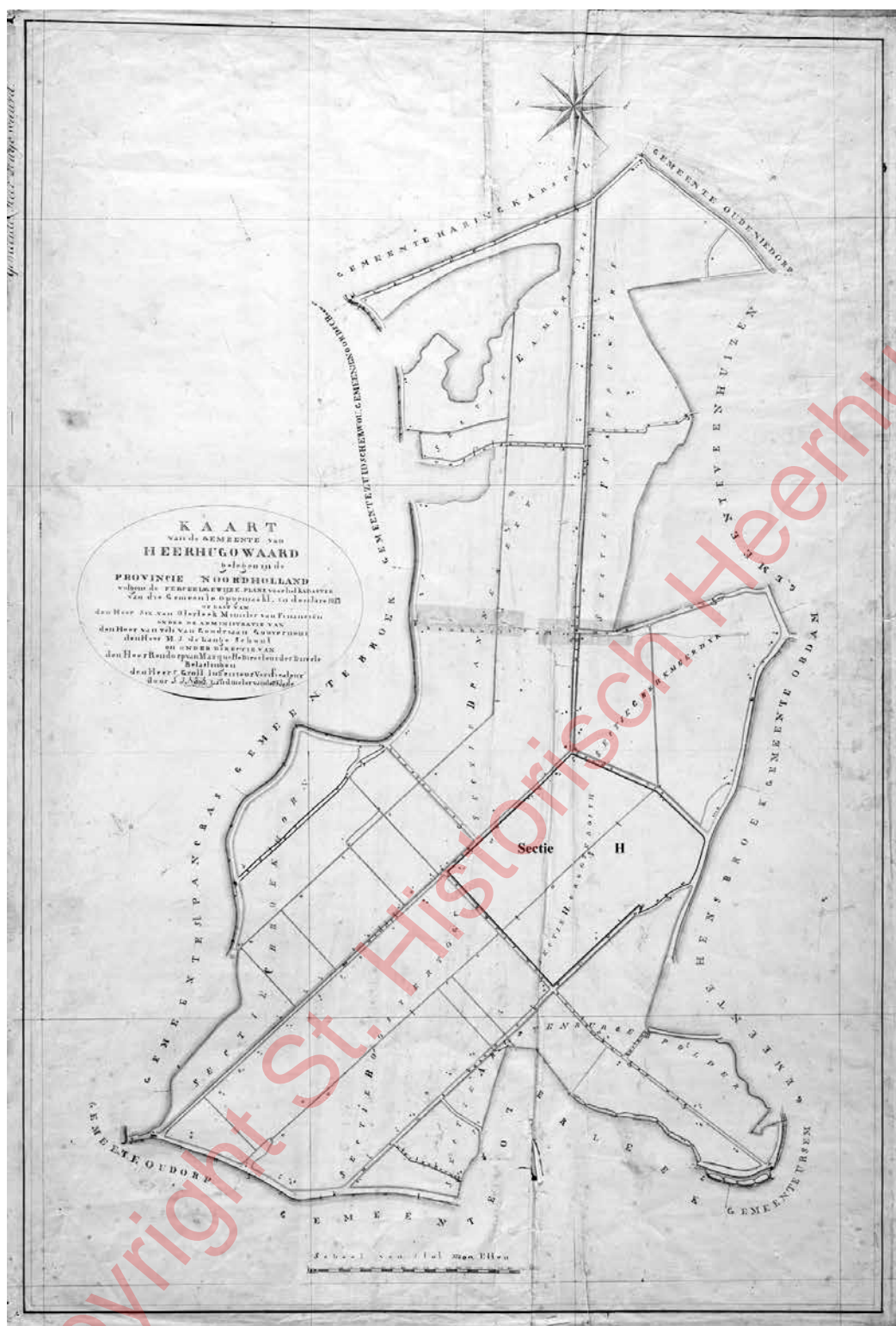
We staan kort stil bij de andere vier ontdekte exemplaren. Nu al kunnen we verklappen dat niet één van deze statige boerderijen in de volle glorie van toen - dus met de gracht - de tijd heeft overleefd. Anders is dat in rijke polders als de Schermer en Beemster. Voor wie goed kijkt zijn er in deze droogmakerijen - van vergelijkbare ouderdom als Heerhugowaard - nog diverse stolpen met gracht te vinden. Zij stralen nog altijd een opvallende grandeur uit.

Stationsweg

We pakken de kadastrale kaarten er op volgorde van sectieletter bij. De eerste van het vijftal stolpen met allure in 1832 is te vinden in de sectie C op kavelnummer 48, aan de Stationsweg. Eigenaar in die tijd is Cornelis Govers, een landman uit de Schermer. Later verhuist hij naar Heerhugowaard. Onder eigenaar Cornelis Swager verbrandt de boerderij in 1905. Swager laat er een nieuwe stolp bouwen, met aan de voorzijde een groot statig huis. Latere eigenaar Klaas Wagenaar geeft de boerenplaats de naam Bid en Werk. Op 13 oktober 1944 steken de Duitsers de boerderij in brand, als represaille na een verzetsdaad. Er komt geen nieuwe stolp terug, aldus Henk Komen. Op de plek van Bid en Werk is nu vooral het Stationsplein te vinden.

*Stationsweg. De weg is boven. Alleen het gekleurde gedeelte is bebouwing.
(fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)*

Kadastrale overzichtskaart van Heerhugowaard uit 1817. Sectie H is geaccentueerd.

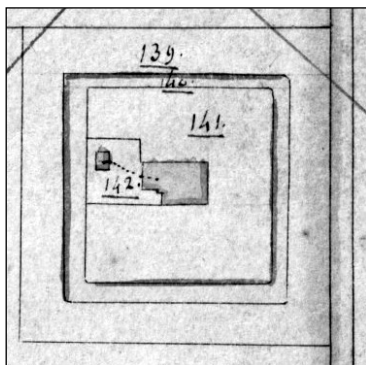
(bewerkte kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Middenweg 37

Op het erf van nummer twee staat nu het woonhuis Middenweg 37, op de hoek met de Basserhof. Landman Willem Dekker koopt de boerenplaats (in 1832 kadastraal bekend als C 142) van een Amsterdammer, Hendrik Lodewijk Schulder, zo leren de oudste kadastrale gegevens. In 1870 verkoopt Dekker het bezit aan landman Willem

van Slooten. Hij is de vader van Wiebe, de latere burgemeester van Heerhugowaard.

De laatste eigenaar van de stolp is landbouwer en veehouder Arie Peereboom uit Heerhugowaard. Hij laat het spul in 1938 slopen. De gracht is er dan nog volledig, met een totale oppervlakte van 18 are en 40 centiare. Althans, volgens de

Middenweg 37 (huidig adres van woonhuis op deze plek).
De weg is rechts.
(fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

kadastrale administratie.

Het is Arie Peereboom te doen om de bouwgrond. Hij verkoopt het perceel in 1939 aan twee ondernemende Heerhugowaarders, aannemer Pieter Bot en schilder Arie Breed. Zij willen bouwen en doen vaker zaken met elkaar. De geschiedenis van hun bedrijven is eerder beschreven in dit blad.

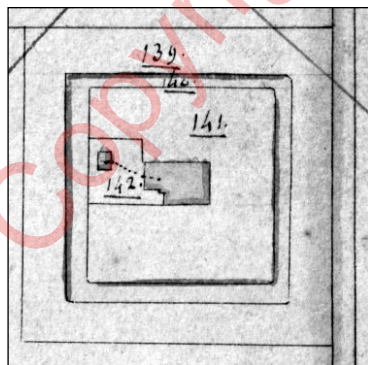
Na de ruilverkaveling is een gedeelte van het perceel onderdeel geworden van het adres Middenweg 37.

Middenweg 523

De watersingel is verdwenen bij nummer drie, maar in vernieuwde uitvoering pronkt er de stolp nog volop: Middenweg 523 in De Noord (in 1832 sectie E nummer 50). Al jaren wonen Jan en Nel van Schagen-Oudeman er. Jan heeft hier lang een tuindersbedrijf. De stolp, genaamd Lelyhof, is eerder eigendom van haar ouders, Klaas en Geertje Oudeman-Bruin.

Precies honderd jaar geleden, in 1920, komt de boerenplaats in handen van dit echtpaar. Twee jaar eerder, in 1918, gaan zij hier wonen.

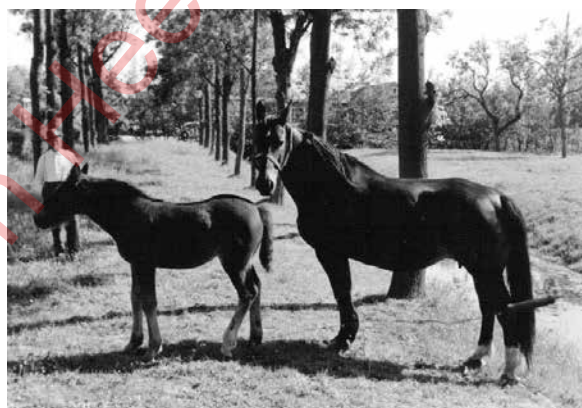
Het water rondom Lelyhof verdwijnt in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw door de nieuwbouw van de Zicht en de Zeis. „Onze kinderen hebben op de singel schaatsen geleerd”, vertellen Nel en Jan.

Lelyhof, Middenweg 523.
De weg is rechts.
(fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het

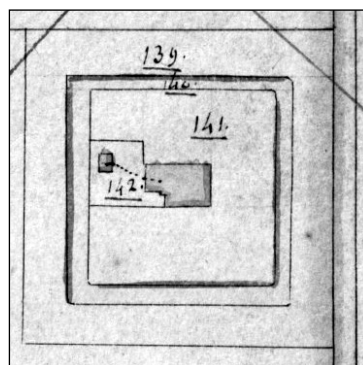
Schaatsen op een deel van de singel van de boerderij Lelyhof, januari 1979.
(foto familie Van Schagen-Oudeman)

Een paard en een veulen tussen de twee rijen bomen naast een deel van de singel (rechts) van Lelyhof, augustus 1962. Links eigenaar Klaas Oudeman.
(foto familie Van Schagen-Oudeman)

Middenweg bij 543 en 545

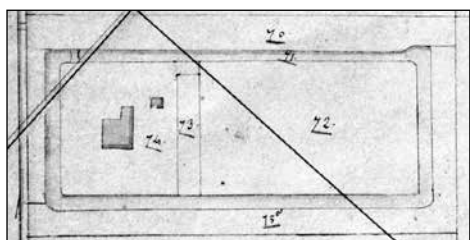
Torenburg heet boerderij nummer vier met rondom een watersingel, eveneens in De Noord. De stolp (toen sectie E, nummer 31) op de kaart van 1832 is in 1893 in kleinere vorm herbouwd. De nieuwe Torenburg verbrandt in 1930 en keert niet meer terug. De overgebleven restanten van de boerderij verdwijnen twee jaar later,

Torenburg aan de Middenweg ter hoogte van de huidige nummer 543 en 545. De weg is rechts.
(fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

in 1932. Het erf blijft lange tijd onbebouwd. De laatste agrarisch eigenaar van het perceel is landbouwer Klaas Janszoon Ursem uit Heerhugowaard. In 1959 wordt het perceel opgesplitst. Op het erf van het verdwenen Torenburg ontstaan daarna nieuwe woningen aan de Rozenhoutstraat, Lelyhofstraat en - uiteraard - Torenburgstraat. Eerder worden op het land van Torenburg enkele burgerwoningen gebouwd, zoals Middenweg 543 en Middenweg 545.

Middenweg 37, Middenweg bij hoek Rustenburgerweg, Middenweg 523, Middenweg bij 543/545 en Stationsweg. Een illustratie rijtje. Al deze percelen vertellen ons iets over een bijzonder aspect van oud Heerhugowaard. Over de agrarische historie van een polder, een geschiedenis die steeds verder schuifgaat achter gestaag uitdijende stedelijke bebouwing. Nauwelijks iets herinnert meer aan deze waardevolle details. Gelukkig zijn de kadastrale kaarten van toen er nog.

Middenweg bij de hoek met de Rustenburgerweg. Links de Middenweg. De Rustenburgerweg is niet te zien. (fragment kaart beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Tot slot

We zijn nu toe aan het laatste deel van dit artikel. De schijnwerper richten we op vijf opvallende panden die na 1832 zijn gebouwd aan de Middenweg tussen de Van Veenweg en Rustenburgerweg. U weet wel, die 1660 meter die het uitgangspunt was van dit artikel. Alle vijf panden bestaan nog.

Opnieuw begint onze wandeling bij de Van Veenweg. Wat komen we tot de Rustenburgerweg zoal tegen? De keuze van vijf is niet helemaal vrij van willekeur. We kunnen niet bij elk opmerkelijk pand stilstaan, dat zult u begrijpen.

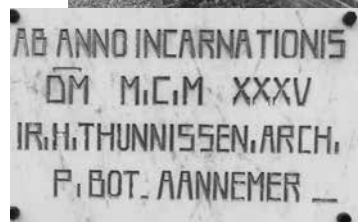
Middenweg 206

'Heer Huygen Waert' staat er op een glas-in-loodraam binnens in het woonhuis Middenweg 206. Boven dit opschrift is het gemeentewapen aangebracht in het gebrandschilderd raam. Niet verwonderlijk, deze versieringen.

Het royale, vrijstaande pand op de hoek met de Sportlaan, is in 1935 gebouwd als burgemeesterswoning. Het is een gemeentelijk monument. Tot 1972 was het de ambtswoning van Heerhugowaards eerste burger.

De villa is opgetrokken in de stijl van de Amsterdamse School, naar een ontwerp van architect H. Thunnissen. De

aannemer was Piet Bot uit Heerhugowaard. De gemeente had de bouwgrond gekocht van Heerhugowaards Belang, vereniging tot verbetering van de volkshuisvesting (later woningbouwvereniging genoemd). Heerhugowaards Belang had dit perceel al geruime tijd in bezit. Ze had in 1922 een stuk weiland (van 1,2 hectare) overgenomen van landman Jacob Corneliszoon Schagen uit Heerhugowaard. In 1832 was dit weiland (toen sectie H nummer 18 van dezelfde grootte) eigendom van landman Pieter Zijp, eigenaar van de nabijgelegen boerderij Middenweg 214. 'Heer Huygen Waert' is sinds 1973 particulier eigendom.

Vroegere ambtswoning van de burgemeester, Middenweg 206. Deel van de noordgevel met gedenkplaat. (foto Ed Dekker)

Middenweg 200

Middenweg 200 is sinds oktober 2001 het onderkomen van Jos Kamp Assurantiën. Het grote pand is in 1913 gezet als armenhuis. Dit 'Tehuis voor Ouden van dagen en Hulpbehoevenden' was een initiatief van de gemeente. Het complex kreeg de naam Ons Huis, aldus Henk Komen in zijn boek Noemenswaard. Later werd de naam Huis ter Kimme. Hij meldt verder: 'Er kwamen twee slaapzalen, een voor mannen en een voor vrouwen'.

Tot ver na de Tweede Wereldoorlog diende het pand als bejaardentehuis. Met de bouw van grotere bejaardenhuizen elders in de gemeente verviel deze functie. Het gebouw werd onderdak voor de gemeentelijke sociale dienst.

Nieuwe eigenaar Stichting Reigersdaal liet het pand in 1983 verbouwen voor huisvesting van mensen met een geestelijke beperking. „Het

was de eerste dependance van Reigersdaal", vertelt huidig eigenaar Jos Kamp. Bijna twintig jaar later trok hij erin met zijn assurantie kantoor. Het gebouw is een gemeentelijk monument.

De aanbesteding van het pand was eind december 1912.

Kamp: „Van de tien inschrijvers was plaatstelijk aannemer G. Hartland de laagste, met een bedrag van 5321 gulden." Piet Bot, ook uit Heerhugowaard, greep naast de klus. Zijn bod was 6246,23 gulden, aldus de Alkmaarsche Courant. Bot was de op een na hoogste inschrijver. De gemeente had 5800 gulden begroot voor de bouw van het 'tehuis voor armen en ouden van dagen'.

Middenweg 200 was in 1832 weiland. Het was toen een perceel van Jan Schouten uit Ursem, kadastraal bekend als H 26. Net als bij Middenweg 196 ('dokterswoning', zie hieronder) had de gemeente de grond gekocht van landbouwer Klaas Molenaar te Westwoud.

Middenweg 200. Als armenhuis, rond 1920. Het pand is gezet in 1913. Een verpleegster staat bij het doktershuis (rechts) en het armenhuis (achter haar), aan de Middenweg. Circa 1920. Op de achtergrond de oude Dionysiuskerk.

(foto's beeldbank Regionaal Archief Alkmaar)

Middenweg 196

De gemeente Heerhugowaard liet in 1892 een huis bouwen met het huidige adres Middenweg 196. Veel inwoners kennen dit pand als de vroegere dokterswoning. Het perceel was als weiland aangekocht van Klaas Molenaar, landbouwer te Westwoud. De West-Fries had de grond eerder overgenomen van broodbakker Abraham Boekestein uit Heerhugowaard.

De eerste huisarts op Middenweg 196 was Adriaan Cornelis Gerrit Post. Hij betrok het markante pand in 1892, direct na de bouw. Zijn zoonje van vijf jaar, ook Adriaan Cornelis Gerrit geheten, legde op 22 april 1892 de eerste steen.

Met een ruime gemeentelijke dokterswoning wilde Heerhugowaard een aantrekkelijke vestigingsplaats zijn voor jonge, afgestudeerde artsen. Post kreeg diverse opvolgers. De gemeente verkocht het huis in 1955 aan dokter Twisk.

Huisarts Florentius (Floor) Johannes Twisk was toen 31 jaar. Zijn wieg stond in Castricum. De overdracht betrof een huis, garage, praktijkruimte en erf. Dokter Twisk had hier 36 jaar zijn praktijk, tot in 1989. Hij had in 1953 de plaats ingenomen van dokter Th. Herckenrath.

Het perceel was in 1832 weiland, kadastraal bekend als H 26, net als bij Middenweg 200. Het pand wordt particulier bewoond. Piet Renses, de huidige eigenaar-bewoner, heeft het gekocht van de erven Twisk.

De dokterswoning Middenweg 196, circa 1920. (foto beeldbank Regionaal Archief Alkmaar)

*Hervormde Kerk en
pastorie, rond 1908.
(foto beeldbank Regionaal
Archief Alkmaar)*

Middenweg 168 en Middenweg 166

Middenweg 168 en Middenweg 166 tellen we als twee, maar zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Eerst vooral wat functie betreft, tegenwoordig alleen qua uiterlijk. Middenweg 168 is de Hervormde Kerk, Middenweg 166 is de vroegere pastorie.

Het kerkgebouw is gezet in 1870. W. Vader Wzn. legde op 4 mei van dat jaar de eerste steen. In 1871 werd de eerste predikant benoemd. De Nederduitsch Hervormde Gemeente (later de Hervormde Kerk te Heerhugowaard) had in 1869 een stuk grond gekocht van Gerrit Sloves (herbergier te Heerhugowaard) en Eise Voerman (schoolonderwijzer te Rustenburg. Dit perceel van 81 are en 20 centiare was in de boeken van het Kadaster - het zal u niet verbazen - bos. In 1832 behoorde deze grond tot het perceel H 43 (1,5 hectare 'bosch en schaarhout').

Op het aangekochte stuk grond is tegelijkertijd de pastorie gebouwd. In 1970 verkocht de Hervormde Kerk deze pastorie. Timmerman Johan Adriaan Onneweer en metselaar Simon Onneweer werden ieder voor de helft eigenaar. Later werd het volledig eigendom van Johan Onneweer. Het karakteristieke pand wordt tegenwoordig in tweeën bewoond.

De kerk aan de Middenweg van de Protestantse Gemeente Heerhugowaard is het oudst nog bestaande kerkgebouw in De Waard.

Bronnen

- Kadaster Archiefviewer (digitaal)
- website Kadaster
- beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- website www.topotijdreis.nl
- website www.planviewer.nl
- website van Regionaal Archief Alkmaar
- *Stolpboerderijen in Heerhugowaard, historie van de stolpboerderijen in Heerhugowaard, hun eigenaren en bewoners*, Henk Komen, uitgave van Uitgeverij Pirola te Schoorl, drie delen, 2006 (274 p.), 2009 (296 p.), 2011 (300 p.)
- *Noemenswaard, het zichtbare verleden van Heerhugowaard*, Henk Komen, 2006, 128 p.
- *Monumentaal Heerhugowaard, landschappelijke en cultuurhistorische inventarisatie binnen de gemeente Heerhugowaard*, Werkgroep Monumenten Heerhugowaard, onder redactie van Henk Komen en Janneke van Zanten, 1994, 412 p.
- *Dokter Twisk: laatste plattelandsdokter*, artikel John Moesker, in *De Overhaal 2005*, uitgave Stichting Historisch Heerhugowaard
- *Vierde generatie leidt Bot Bouw*, artikel Ed Dekker, in *De Overhaal 2016*, uitgave Stichting Historisch Heerhugowaard
- *Grote Historische Topografische Atlas Noord-Holland (1894-1933)*, uitgave Uitgeverij Nieuwland te Tilburg, 2006
- *Het geslacht Baltus 1410-1991*, Rob Baltus en Peter Baltus, uitgave Uitgeverij Pirola te Schoorl, 1992, 352 p.

BOELHUIS VAN DE FAMILIE ZOOMER

Tekst: Jopie Groenveld-De Boer

Mijn vader bezocht nog weleens een boelhuis, tegenwoordig b.v. Rataplan, en dan kwam hij thuis met de gekste dingen. 17 jaar was ik en huishoudster bij mijn vader en mijn broer. Mijn zus en andere broer waren al getrouwd. Vlak na de oorlog hadden wij natuurlijk geen luxe spullen maar veel armoede. Op een gegeven moment kwam mijn vader thuis met een stok en aan die stok zat een soort klok. Ik wist aanvankelijk niet wat het was maar vond het prachtig. Hij was gemaakt van koper en met letters en cijfers gemerkt en heel oud. Ik ben naar de bureu Veenboer gegaan. Ze legden uit dat het een wasklok was om er kleren mee te wassen. Je maakt op het petroleumstelletje een teil heet water en zeep en dan doe je de kleren er in. Met de wasklok ga je tien, twintig of meer keer goed heen en weer. Het vuil uit het wasgoed verdween dan in de klok. Een geweldige uitvinding was het want ik moest altijd nog met de hand wassen. Jarenlang heb ik hem gebruikt. Toen ik zes

jaar later trouwde ging de klok mee want we hadden nog geen wasmachine. De klok heeft het nog jarenlang heel goed gedaan En nu staat hij nog steeds in de kamer te pronken. Na 70 jaar

HEERHUGOWAARD DE NOORD, TOEN EN NU EN MISSCHIEN NOG IETS DAARTUSSEN..

Tekst: Gemma Groot

Een aantal jaren geleden hebben Rob Estoppey en Jan de Vries van "Historisch Heerhugowaard" artikelen geschreven in de Alkmaarsche Courant, met als onderwerp: Heerhugowaard, toen en nu. Jan had een behoorlijk archief met oude foto's tot zijn beschikking en met elkaar zochten ze in Heerhugowaard de plaats op waar de foto's waren genomen. Ze maakten een nieuwe foto van de bestaande situatie en beschreven beide foto's in de krant. Hier volgt mijn eerste artikelje. Deze keer gaat het over de gemeentewoningen die stonden aan de overkant van Middenweg 496, waar ik ben opgegroeid. Middenweg 491-505. Nu woont mijn broer Jochem met

zijn vrouw Heleen op dit adres. Het kan niet missen, het nummer staat met kapitale letters op de gevel. De gemeentewoningen zijn gesloopt rond 1978/1979, ik heb er lang tegenaan gekeken. Ik weet ook nog wie er toen woonden: Van Zuid naar Noord: De familie Korver, Moras, mijn zus Annie, Groot, Overbeek, daarnaast weet ik niet meer, Broersen, en Ab Groot. Er hebben veel meer families gewoond, zomaar een paar namen: Hoek, buurvrouw Pietertje, Baars, van Egmond, Hoekman. In de archieven zullen er vast veel meer te vinden zijn. Naast ons, op nummer 498 woonde S.P. Borst, de archivaris. Zo noemden men

1928. De gemeentewoningen aan de Middenweg 491-505. De bomen zijn in WO2 verdwenen. Namen uit die tijd: Morsink, Hoek, Gootjes, Swinkels, van Egmond.

hem. Hij heeft in "Bommen op Heerhugowaard" een verhaal geschreven over zijn oorlogservaringen. Ik kwam hierin het volgende tegen: Eind november 1940 betrokken we een woning van de woningbouwvereniging in De Noord aan de Middenweg, huisnummer C28, later nummer 499. Begin 1941 dempte de Nederlandse Heidemij de sloot langs de Middenweg in De Noord, een werkverschaffingsproject. De grond werd aangevoerd van een hooggelegen stuk land. Dit heette in de 16e eeuw, toen Heerhugowaard nog een meer was, "Paardenbosch".

Op de foto van eind jaren 20 van de vorige eeuw zie je nog een sloot en bruggen naar de huizen. Het verhaal van buurman Borst, gaf direct een antwoord op de vraag wanneer die sloot gedempt werd. Ik herinner me dat we, als kinderen, op dat gedempte stuk altijd konden spelen met de buurtkinderen. Wie dat waren? De kinderen van Jaap Beers en Aggie Beers-Bergmans: Henk, Afra, Ans, Jos, Carla en John. Verder van Henk Beers, de timmerman, Frans en Gerard. Van de familie Overbeek: Tineke, John, Eddie. Van buurman Henk Groot: Sam, Nico, Marjo. We speelden verlostikkies, met een lange sliert kinderen op de gedempte straat, of Stand in de mand. Ook werd door buurman Borst inzichtelijk gemaakt dat de Paardenboschlaan, met de boerderij van Pauw Oudeman hoger lag. Net als De NeseWERF, en de Sappewerf waren dat eilanden in het meer van Heerhugowaard, voordat het werd drooggelegd. Eerlijk gezegd heb ik in die tijd nooit geweten dat dat weggetje de Paardenboschlaan heette. Wij noemden het altijd: "Het pad van Oudeman".

De gemeentewoningen zijn gesloopt. Het had nogal wat voeten in de aarde voordat alle bewoners wilden verhuizen en een ander huis hadden. De huizen die daarna gebouwd werden staan op de andere foto's hieronder. Prachtig natuurlijk. Mijn ouders kwamen in een deftig buurtje te wonen

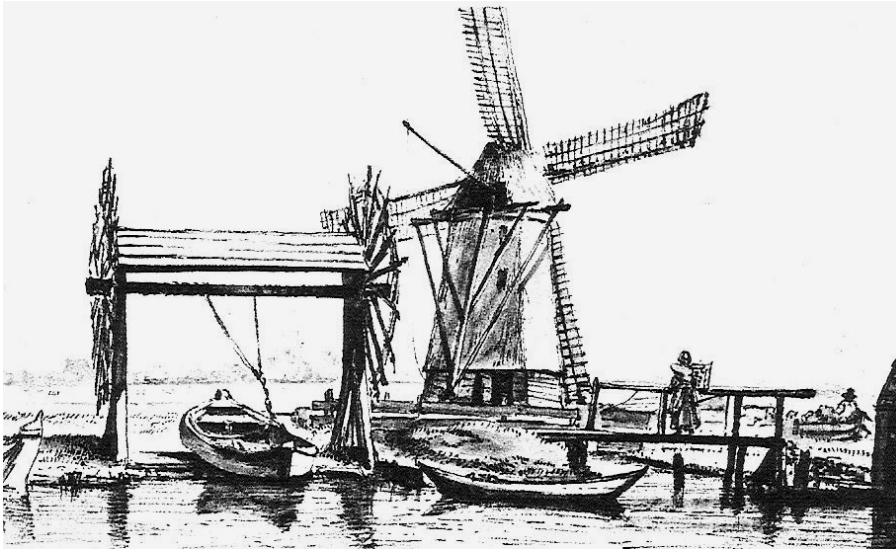

1998, Op de plaats van de gemeentewoningen. Middenweg 491-493-495-497. Vier mooie huizen. Van Zuid naar Noord, Familie van Stralen, Ursem, Bommer en Groen. De Middenwegsloot richting Zuid is nu helemaal gedempt, en er is een fietspad en een wandelpad aangelegd.

2019. Dezelfde plaats, in het groen deze keer. Van wie de fiets is? Niet van mij!!!

MOLENS...

Overhaal met molen. Prent 18e eeuw

Amerikaanse windmolen aan de Hasselaarsweg in Heerhugowaard
De "windmotor" van de Noord-Scharwouderpolder.
Foto omstreeks 1960.

Houtzaagmolen "de Ruiters" op de timmerwerkplaats van de Polder Heerhugowaard aan de Huigendijk in Oudorp. Dit wipstellingmooltje werd gebouwd in 1684 en gedeeltelijk afgebroken in 1903. De rest volgde in 1934 met de kanalisatie van het kanaal Alkmaar-Kolhorn

Copyright St. Historisch Heerhugowaard

